

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KADIN ÇALIŞMALARI ANABİLİM DALI

ÇOCUK YETİŞTİRME MODELLERİNDE CİNSİYETÇİ YAKLAŞIMLAR

YÜKSEK LİSANS PROJESİ

HAZIRLAYAN
RABİA ONUR CANSIZ

ANKARA
2004

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KADIN ÇALIŞMALARI ANABİLİM DALI

ÇOCUK YETİŞTİRME MODELLERİNDE CİNSİYETÇİ YAKLAŞIMLAR

YÜKSEK LİSANS PROJESİ

PROJE DANIŞMANI
PROF. DR. MERAL UYSAL

HAZIRLAYAN
RABİA ONUR CANSIZ

ANKARA
2004

İÇİNDEKİLER

Bölüm 1: GİRİŞ

SAYFA

1.1. Problem.....	5
1.2. Amaç.....	6
1.3. Önem.....	7
1.4. Sınırlılıklar.....	7

Bölüm 2: ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ, VERİLERİN TOPLANMASI VE DEĞERLENDİRİLMESİ

2.1. Araştırmanın Modeli.....	8
2.2. Çalışma Grubu.....	9
2.3. Verilerin Toplanması ve Çözümlemesi.....	9

Bölüm 3: İLGİLİ LİTERATÜR

3.1. Çocuk Yetiştirme ve Aile.....	11
3.2. Çocuk Yetiştirme Modelleri.....	20
3.3. Çocuk Yetiştirmede Annenin Rolü.....	28
3.4. Çocuk Yetiştirmede Babanın Rolü.....	31
3.5. Çocuk Yetiştirmede Sosyal Çevrenin ve Toplum Kültürünün Etkileri-Toplumun Cinsiyet Fikirleri.....	38

3.6. Ev Kadını ve Çalışan Kadının Çocuk Yetiştirmede Üstlendikleri Sorumluluklar.....	47
Bölüm 4: BULGULAR VE YORUM.....	57
4. 1. Aile İçi Sorumlulukların Paylaşımı ve Çocuklarla İlişkiler.....	57
4. 2. Eski ve Yeni Kuşaklar Arasındaki Çocuk Yetiştirme Modellerindeki Farklılıklar.....	61
4. 3. Kadın ve Erkeğin Evlilik ve Çocuk İle Değişen Yaşamları.....	63
4. 4. Çocukların Cinsiyet Gelişiminde Anne-Babaların Rolü.....	64
Bölüm 5: SONUÇ VE ÖNERİLER.....	59
Ek-1: GÖRÜŞME ANKETİ.....	71
KAYNAKLAR.....	72

BÖLÜM 1: GİRİŞ

Bu bölümde çalışmayı yapmayı öngören problemlerin neler olduğu açıklanmaya çalışılmış, araştırmanın amacı, neden yapılmaya gereksinim duyulduğu belirtilmiştir. Ayrıca araştırmanın yapılmasını gerekli kılan önemi ve araştırmanın sınırlılıklarının neler olduğu anlatılmıştır. Araştırmanın gerçekleştirildiği yer ve mekanlar belirtilerek; sınırlılıkların araştırma süresince neden gerektiği açıklanmaya çalışılmıştır.

1.1. Problem

Çocuk yetiştirirken anne-babaların takındıkları tutum ve davranışlar çocuğun gelişiminde olumlu veya olumsuz etkilere yol açar. Çocuğun davranış ve duygusal modelinin oluşumunda etkili olan bu tavırlar gelecek yaşamında onu mutsuz edebilmektedir. Değişen ve gelişen dünya karşısında salt geleneklere bağlı olarak yetiştirilen ve eski yetiştirme tarzlarından ödün verilmeden yetiştirilen çocuklar hem küreselleşen dünyada kendilerine bir yer açmada zorlanırlar, hem de değişime ayak uydurmaya çalışan toplum içinde çatışmalar yaşarlar. Bu nedenle anne-babaların çocuk yetiştirme modellerinde geleneksel yaklaşımlar ile modern yaklaşımlar arasında köprü kurmalarını sağlamak, şimdiki uygulamaları tespit etmek ve geliştirilecek uygulamalara da ışık tutmak amacıyla toplum içinde çalışmalar yapmak gereklidir.

Çocukları gerçekte zorlayan bir diğer yanlış anne-baba tutumu da cinsiyetçi yaklaşımlardır. Çocuğa özellikle cinsiyetine uygun rolleri üstlenmesi ve değişen toplum şartlarını gözetmeden bu rollerine devam etmesi öğretildiği takdirde ileriki yaşlarında çatışmalara düşmesi ve uyum bozuklukları yaşaması kaçınılmazdır.

Günümüzde çoğunlukla anne-babalar erkekleri sert, ağlamaz, duygularını belli etmez, kimseye hizmet etmez ama kendisine sürekli kadınlar tarafından hizmet edilir şekilde yetiştirmekte ve erkeklere daha küçük yaşlarda kadına karşı bir üstünlükleri varmış imajını yerleştirmektedirler. Bu aslında onların toplumun değerlerine uyumunu sağlamak amacıyla yapılan bir yanlış uygulama, bireyin kendisine verilen bir zarardır. Çünkü insana bakışı bu şekilde kalıp yargılarla oluşan bireylerin aslında kendine bakışı da gerçek değildir. Bu nedenle gerçeklikten ve kendini özümsemekten, insanları anlamaktan ve sevmekten uzak bireyler yetiştirmekten başka bir işe yaramaz bu uygulamalar. Üstelik değişen toplumsal değerler karşısında uyum sağlayamayan, uyum bozukluğu yaşayan, işinde ve gruplar içinde başarılı

ilişkiler kuramayan, başarılı evlilikler yapamayan, karşısındakini anlayamayan, hoşgörüden uzak insan yetiştirilmiş olur gelecek için. İşte bu aşamada, çocuğu yetiştirirken dikkat edilecek hususların altını çizmekte fayda vardır. Çocuğun gelecek yaşamında anne-babalar göstermiş oldukları tavırlar ile nelere yol açabileceklerini bilmelidirler.

Toplumumuzda çoğu anne-baba çocuklarını yetiştirirken kendi anne-babalarından öğrendikleri modelleri uygulamaktadırlar. Bu modeller de gelişen toplumumuzda bu değişim karşısında uyumsuz bireylerin yetişmesine neden olmaktadır. Özellikle erkek çocukların kadına bakış açısı daha çok küçük yaşlarda şekillenmektedir. Bunun nedeni de erkeklerin sürekli emir veren, yöneten, kendisine kadınlar tarafından hizmet edilen bireyler olarak yetiştirilmesidir. Kadınlar ise küçük yaşlarda ev içindeki konumlarına hazırlanır ve ev işleri, yemek yapma vb. işler için yetiştirilirler. Küçük yaştan itibaren önce evdeki erkeklere hizmet etmeye alıştıran kız çocukları, büyüyünce de kocalarına hizmet etmek üzere yetiştirilirler.

Ancak gelişen teknoloji, ilerleyen medya sektörü sayesinde iletişimde hızlı bir yol kat eden toplumumuzda sosyal yaşamda değişiklikler yaşanmakta, kadınlar tüm dünyadan yeni bilgiler edinmekte, çalışma yaşamına atılmakta ve insan olmanın özünü anlamaya başlamaktadır. Bu kazanılan içgörü sayesinde de haklarını aramaya, yaşamlarını sorgulamaya başlamaktadırlar. Ancak geleneksel tutumlar ile gelişen toplumun şartları arasında sıkışan kadın ve erkeğin uyum sağlaması da zorlaşmaktadır.

1.2. Amaç

Bu araştırma ilgili literatür taramasına dayalı olarak çocuk yetiştirme modellerinde cinsiyetçi yaklaşımları ve derinlemesine görüşme tekniği ile anne-babaların çocuk yetiştirmedeki cinsiyetçi davranışlarının neler olduğunu belirlemeyi amaçlamaktadır.

Bu araştırmanın cevap aradığı sorular şunlardır:

-İlgili literatür çerçevesinde ortaya konan çocuk yetiştirme modelleri ve modellerdeki cinsiyetçi yaklaşımlar nelerdir?

-Anne ve babalar çocuk yetiştirme sorumluluklarını nasıl paylaşmaktadırlar?

-Anne ve babalar kız ve erkek çocuklarını yetiştirirken cinsiyetçi yaklaşımlara başvurmakta mıdır, bunlar nelerdir?

1.3. Önem

Çocuklarının yaşamında küçükken söz sahibi olan anne-babalar çocuklarına verdikleri bakım ve eğitimi ile onların gelecekte nasıl bireyler olabileceğini önceden çözümlmeleri gerekir. Çocuk yetiştirmek çok zor ve riskli bir iştir. Verdiğiniz herşeyi almak için aç olan bireylere bunu nasıl kullanacaklarını da öğretmek gerekir. Verdiğimiz eğitimin başarılı olabilmesi için kendimizi sürekli sorgulamamız gereklidir. Çocuğumuza faydalı ya da zararlı olabilecek davranışları sonuçları ile bilmemiz gereklidir. Bu nedenle çocuk yetiştirme modellerinde mevcut durumun saptanması ve değışimlere ve toplumun ilerlemesine uyum sağlayacak yeni modellerin oluşturulmasına ışık tutacak çalışmalara ihtiyaç vardır. Bu çalışmanın ana amacı da değışen topluma uygun ve geleneksel cinsiyetçi tutumlardan uzak çocuk yetiştirme modelleri oluşturmaya yönelik veriler elde etmektir.

1.4. Sınırlılıklar

Bu araştırma, çocuk yetiştirme modellerine ilişkin olarak ilgili literatür çalışmasından elde edilen verilerle ve çocuk sahibi 30 kişi ile derinlemesine görüşme tekniğı ile elde edilen verilerle sınırlıdır.

Bu çalışmada elde edilen bilgiler tüm topluma genellenemese de bize toplum içinde mevcut çocuk yetiştirme şekilleri ve aksaklıklar konusunda ipuçları vermektedir.

BÖLÜM 2: YÖNTEM

Bu bölümde; araştırmanın modeli, çalışma grubu, verilerin toplanması ve çözümlenmesi ele alınmıştır.

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma tanımlayıcı araştırma modelinin kullanıldığı nitel bir araştırmadır. Bu çalışmada tanımlayıcı araştırma modelinden yararlanılmış ve gözlem, görüşme teknikleri kullanılarak veriler elde edilmiştir. Bu tekniğe göre görüşme yapılacak kişilerle tek tek görüşülmüş ve daha önceden hazırlanan sorulardan yola çıkılarak bilgiler elde edilmeye çalışılmıştır.

Bilimsel araştırmalarda kullanılan başlıca iki araştırma metodolojisi vardır: Niceliksel ve niteliksel araştırma.

Biyoloji, kimya, fizik, mühendislik gibi doğa bilimleri alanlarında araştırma yapmak gözlem ve ölçmeye dayanır. Gözlem ve ölçmelerin tekrarlanabildiği ve objektif yapıldığı araştırmalara niceliksel, sayısal araştırma denir.

Psikoloji, sosyoloji, antropoloji, eğitim gibi sosyal bilim alanlarında insan ve toplum davranışları incelenmektedir. Bu davranışları sayılarla açıklamak zordur.

Ölçümler bize kaç kişinin nasıl davrandığını gösterir, ama “niçin?” sorusuna cevap veremez.

İnsan ve grup davranışlarının “niçin”ini anlamaya yönelik araştırmalara niteliksel araştırma denir.

Nitel araştırmalar dünyanın sosyal yönü ile ilgilenir ve şu sorulara yanıt arar.

İnsanlar niçin böyle davranır?

Kanaatler ve vaziyet alışlar nasıl oluşur?

İnsanlar çevrelerinde olup bitenden nasıl etkilenir?

Kültürler niçin ve nasıl gelişir?

Sosyal gruplar arasındaki farklar nelerdir?

Nitel araştırma Niçin? Nasıl? Ne? Şekilde sorulara yanıt arar.

Nitel araştırma, kişilerin kanaatleri, tecrübeleri, algıları ve duyguları gibi subjektif verilerle meşgul olur; bir sosyal olayı doğal ortamı ve doğal oluşumu içinde tasvir eder.

Nitel araştırma, bir durumu ilişki bağlantıları içinde anlamaya çalışır. Bir olayı etkileyen değişkenleri kendisi ortaya çıkarır. Nitel araştırmalarda veriler gözlem, mülakat ve anket yoluyla toplanır. Zaman alıcı olması dolayısıyla küçük örnekleme üzerinde çalışılır. Veri toplama biçimleri; mülakat- bireysel görüşme, gözlem ve grup görüşmesidir.

Mülakat; sıkı yapılandırılmış, gevşek yapılandırılmış ve yapılandırılmamış olarak üç şekilde yapılır.

Sıkı yapılandırılmış mülakatta sorular önceden belirlenmiştir ve herkese aynı sorular sorulur (anket gibi).

Gevşek yapılandırılmış mülakatta bazı açık uçlu sorular vardır. Görüşen ve görüş veren bazı konularda derine gidebilir. Bu çalışmada da gevşek yapılandırılmış mülakat sistemi uygulanmıştır.

Yapılandırılmamış mülakatta sorular serbesttir, istenilen konuda derinlemesine gidilebilir. Verilen cevaplar yönlendirici olur. (Ergün:2004)

Tanımlayıcı araştırma; yalın, tanımlayıcı bilgilerin eldesi amacı ile yapılan; verilerin toplanıp, derlenip ölçümlendiği ve özelliklerinin sunulduğu çalışmalardır. En tipik örneği olarak nüfus sayım sonuçları verilebilir. Bu bilgiler daha sonra kıyasal amaçlarla kullanılabilirler. (1)

2.2. Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubu; anne-babalardan oluşmaktadır. Ancak sınırlılıklar nedeniyle Ankara'daki anne-babalar görüşme grubunu oluşturmuş, bu grup içinden de tesadüfi olarak 30 kişi seçilmiş ve bu kişilerle görüşme yapılmıştır.

Araştırma grubu Ankara ilinde oturan bir kısmı çalışan bir kısmı ev hanımı annelerden ve çalışan babalardan oluşmaktadır. Henüz evlenmemiş çocuğu olan anne-babaların seçimine özellikle dikkat edilmiştir. Görüşme grubundaki anne-babaların çoğunluğu lise ve üniversite mezunudur.

2.3. Verilerin Toplanması Ve Çözümlemesi

Araştırma için gerekli veriler aşağıdaki yolla toplanmıştır.

-Literatür taraması: Konu ile ilgili literatür incelenerek araştırma amaçlarına uygun başlıklar altında sunulmuştur.

-Derinlemesine Görüşme: Görüşme grubundaki bireylerle birebir mülakat yoluyla daha önceden oluşturulmuş soruluk yardımıyla veriler elde edilmiştir. Araştırmaya katılan bireylerden randevu alınmış ve uygun ve birebir görüşme yapılabilecek mekanlar seçilerek görüşmeler yapılmıştır.

Mülakat yoluyla elde edilen veriler çalışma sonunda birleştirilmiş ve benzerlikler, farklılıklar ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Çalışma başında belirlenen varsayımları destekleyen ya da desteklemeyen sonuçlar çıkarılmaya çalışılmıştır. Bireyler tarafından uygulanan mevcut çocuk yetiştirme modelleri incelenerek geleneksel yaklaşım, değişen sistem ve yararları, zararları, yapılması gerekenler bağlamında analiz edilmiştir.

BÖLÜM 3: İLGİLİ LİTERATÜR

Bu bölümde konu ile ilgili literatür taraması yapılarak çocuk yetiştirme modelleri tanıtılmış ve anne-babaların bu modellerden hangilerini kullandıkları ve nasıl cinsiyetçi tutum takındıklarına ilişkin daha önceden yapılan araştırmalar incelenmiş ve bu konuda hazırlanan yüksek lisans tezlerinden yararlanılmıştır.

3.1. Çocuk Yetiştirme Ve Aile

İnsanoğlunun içgüdüleriyle hareket eden bir bebekten, toplumsallaşmış bir yetişkin haline geçişindeki süreç, uzun bir eğitimi gerektirmektedir ve bu eğitimi verirken anababanın yaklaşım şeklinin, çocuğun kişilik gelişimi açısından bir çok sosyal çevre etkeninden önemli olduğu düşünülmektedir. Evde yaşanacak uyumlu, sıcak sevgi dolu bir atmosfer çocuğun duygusal, sosyal gelişimi ve kişilik gelişimini olumlu yönde etkileyerek, çocuğun yaşama güvenle, insanlara dostça bakabilme gücüne katkıda bulunacaktır. Uyumsuz, problemlili, yeterli sevgi ve anlayışın olmadığı ortamlarda ise çocuklar hem kendilerine hem de karşılarındaki kişilere karşı güven duygusu geliştirebilmekte güçlük çekeceklerdir. (Mızrakçı; 1994: 1)

Ev ve aile çocukların gelişimlerinde olumlu ya da olumsuz etkileri olan en önemli ortamlardır. Çocuk doğumla birlikte öğrenmeye başlar ve bu öğrenme süreci erken çocukluk dönemi boyunca devam eder. Çocuk bu dönemde yaşamının büyük bir bölümünü aile ortamında geçirir. (Ersoy, Şahin; 1999: 58)

Aile, bireylerin içinde büyüdüğü, geliştiği en küçük toplum birimidir. Çocuğun ruhsal gelişmesinde en önemli ortam, en önemli toplumsal kurumdur. Çocuk, toplumla kaynaşmayı, toplum üyesi kimliğini, sağlıklı ruhsal gelişmesini bu çevrede kazanır. Çocuğun toplumsal gelişmesinde ana-baba çocuk ilişkisi, anababa tutumları temel etken olarak rol oynar. (Altuğ, Özkan; 1993: 65)

Doğumdan itibaren çocuk, etrafını saran fizik ve sosyal çevreye uyum savaşını verirken, bu çabasında en büyük desteği anne ve babasından alır. Çocuk, kendini ifade edebilmeyi, kendi kendini yöneten (otonom) bir birey olabilmeyi ailesinden öğrenir. Özellikle anne-baba, çocuğun kişiliğinin oluşumunda temel rolü olan özdeşim modellerini kendine örnek alır ve adeta onların yaşam biçimlerini taklit yoluyla öğrenir.

Bu öğrenme süreci içinde, onun, sevgiye, güvene yani çevresindekilere inanmaya, bağımsızlığa, başka bir deyişle büyüdükçe bazı şeyleri kendi başına yapabilmeye ihtiyacı vardır.

Küçük yaştan itibaren çocuğa, yaşına ve yeteneğine uygun görev ve sorumluluklar verilmezse, güven duygusu pekiştirilmemiş olur. Bu da çocuğun bağımlı ve beceriksiz bir birey olmasına sebep olabilir. Çevresine güvenmezse aldatan yalancı bir kişi, arkadaş edinemez yalnız kalırsa içine kapanık, sessiz ve hayal dünyasında yaşayan bir çocuk olabilir.

Anne ve babaların, çocukların ihtiyaçlarını dikkate alabilmeleri için, doğumdan sonraki ilk saatlerde başlayan fiziki beraberlik ve ona bağlı olan duygusal doyumla kurulur. Annesinden meme emen bebek, onun beden sıcaklığını ve ten kokusunu hissederken, aynı zamanda ihtiyacı olan duygusal besiyi de almakta ve iletişim ağının temelleri bu ortamda atılmaktadır. Böyle ihtiyaçların tümüyle karşılandığı bir ortam, aynı zamanda çocuğun kendine ve çevreye olan güveninin oluşmasına yardımcı olur.

Ailesiyle olan iletişimi çocuğun dünyasında büyük önem taşır. Ana-baba ve çocuk üçgeninde, tarafların duygu ve düşüncelerini birbirlerine aktarmaları ve başarılı bir diyalog kurabilmeleri halinde sorunlarına çözüm bulmaları mümkündür. İletişimin kurulamaması, duyguların bastırılması ve sorunların çözülmemesi anlamına gelir ki, böyle bir aile ortamı, psiko-pedagojik açıdan sağlıksızdır.

Çoğunlukla, köklü ve sabit adetlere sahip olan ana-babalar, çocukları bir problemle karşı karşıya kaldığında, kendi ana-babalarının takınmış oldukları geleneksel yaklaşımları benimserler. Bundan daha iyi bir yolu öğrenmeye fırsatları olmadığı içindir ki, kendi ana-babalarının yapmış oldukları hataları tekrarlarlar.

Anne-babalarından öğütler dinlemiş olanlar, kendi çocuklarına da aynı şekilde öğüt vermeye ve onların problemlerini çözmede bu şekilde yardımcı olmaya eğilimlidirler. Akıldan çıkarılmaması gereken bir gerçek, güvenceli ve sevgi dolu bir ortamda büyüyen çocukların ileride sevecen ve güven veren ana-babalar olacakları, buna karşılık, sorunları daima ana-babaları tarafından çözülen çocukların ise ana-baba olduklarında, aynı şekilde davranacaklarıdır. (Aydoğmuş ve ark.: 2003: 115-116)

0-6 yaş arası, çocuk gelişiminin hızla yönlendiği kritik yıllardır. Bu erken gelişim yıllarında temeli atılan beden gelişimi, psiko-sosyal gelişim ve kişilik yapısının, ileri yaşlarda yön değiştirmekten çok aynı yönde gelişme şansı daha yüksektir. Çocuk gelişiminin kendine özgü dinamikleri olduğu, her gelişim evresinin büyük oranda daha önceki evreler tarafından belirlendiği bir gerçektir. Araştırmalar, çocukluk yıllarında kazanılan davranışların

yetişkinlikte, bireyin kişilik yapısını, tavır, alışkanlık, inanç ve değer yargılarını büyük ölçüde biçimlendirdiğini ortaya koymaktadır.(Yavuzer: 1998: 9)

Çocuk yetiştirme tutum ve davranışları, toplumdan topluma değişebileceği gibi, belirli bir toplumda zaman içinde ve belirli bir zaman ve yerde de aileden aileye farklılık gösterebilmektedir. Hatta ailelerin farklı zamanlarda farklı tutum ve davranış içine girmeleri de söz konusu olabilmektedir. Çocuk yetiştirme tutumlarının toplumdan topluma değişmesi kültürel farklılıklarla açıklanabilir. Aynı toplumda zaman içinde görülen değişimler, içinde bulunulan çağın sosyal ve ekonomik koşullarına uyum sağlamaya çalışılırken, ailede farklı ihtiyaçların doğması, farklı sorumlulukların eklenmesi ve dolayısıyla aile içindeki rollerde ve ilişkilerde oluşan değişimle açıklanabilir. Bunun yanı sıra kimi toplumlarda ana-babaları yönlendiren, toplumu uzun yıllar etkisi altına alan akımlar da bulunmaktadır. Örneğin Amerikan toplumu Fromm, Freud, Spock, Goodman, Dewey ve Neil'in modelinin benimseyerek, zaman zaman bu akımların etkisi altında kalmıştır. Doğu kültürlerinde ise ana-babaların daha çok geleneksel çocuk yetiştirme tutumlarına eğilimli oldukları görülmektedir. Çocuk yetiştirme tutumları konusunda aileler arasında görülen farklılaşma ise doğal olarak kişisel farklar ve yaşam koşullarındaki farklılıklardan kaynaklanmaktadır. Ailelerin zaman zaman farklı tutumlar içine girmeleri ise kişilerin ve çevre koşullarının değişmesinin insan davranışına yansımalarıdır.

Ana-baba tutumları Cash ve Wassen'ın (1961) da dediği gibi, kişilerin yaşadığı pek çok deneyim sonucu oluşmaktadır. Kendi ana-babalarıyla kurdukları özdeşim, eğitim sonucu kazanılan kültürel değerler, içinde bulunulan yaşam koşulları, ana-baba rolünden duydukları tatmin, eşlerin birbirleriyle kurdukları ilişkinin niteliği, çocukların doğuştan getirdiği mizaç özellikleri ve ailenin bunu algılama biçimi, çocukların tanıma ve anlamalarında gerekli olan çocuk gelişimi bilgisi gibi faktörlerin, ana-babaların çocuklarına karşı değer tutum ve davranışlarının oluşmasında etkili olduğu düşünülmektedir. (Mızrakçı: 1994: 4-5)

Toplumumuzda çocuğun ele alınış biçimi ve çocuk yetiştirme tutumlarımız konusunda yapılan araştırmalara dayanarak ileri sürülen fikirlerde ortak noktalar, çocuğa karşı geleneksel tavır alışların baskılı ve kısıtlayıcı olduğu, kızların daha çok boyun eğen bir kimlik geliştirecek şekilde yetiştirdikleri, erkek çocuklara aile içinde daha çok değer verildiği şeklindedir

Çocukların temel ihtiyaçlarını doğru olarak karşılamayı öğrenmeleri, sağlıklı bir hayat sürmelerinde önemli bir rol oynar. Diğer taraftan bu ihtiyaçların doğru öğrenilmesi, öğrenme süreci içinde ailede stres verici olumsuz yaşantıları ortadan kaldırır.

Çocuk gelişimi esas olarak bedensel, ruhsal, zihinsel ve toplumsal olmak üzere dört alanda gerçekleşir.

Bedensel gelişimin sağlıklı bir şekilde tamamlanabilmesi, çocuğun beslenme, uyku ve tuvalet eğitimlerinin uygun biçimde verilmesiyle mümkündür. Bebeğin doğumundan başlayarak bu ihtiyaçları doyurulmaya girilir. Ancak bütün bu temel ihtiyaçlar ruhsal, zihinsel ve toplumsal gelişime paralel olarak değişimler gösterir.

Bu paralelliklerden yararlanmak ebeveynlere ana kalıpların sağlıklı bir biçimde yapılanması konusunda yardımcı olur. Uyku ve beslenme alışkanlıkları ile tuvalet eğitiminin doğru bir biçimde kazanılması, çocuğun ileri yaşlarında sağlıklı bir birey olma şansını artırır ve aile içi etkileşimlerde olumsuz yaşantıları önleyerek, stres verici yaşantıların azalmasında da önemli bir rol oynar.(Aydoğmuş ve ark.: 2003: 51)

Ailede ortak disiplin anlayışı, herşeyden önce çocuğun ikilem yaşamaması açısından çok önemlidir. Annenin "hayır" dediğine babanın "evet" demesi başlangıçta çocuğu belirsizliğe ve kararsızlığa, daha ilerideki yaşlarda ise inatçılığa ve itaatsizliğe sürükler. Nasıl olsa istediğini eninde sonunda yaptıracaktır. Bu nedenle anne ve baba birbirlerinin yaptıklarını onaylamasalar bile o an çocuğun yanında itiraz etmemeleri doğru olur. Çocukta, çelişkiler içinde inatçı, dediğim dedik ve meydan okuyan bir kişilik gelişmemesi için anne ve babanın kurallar konusunda tutarlı kararlar almaları gerekir.

Çocukta sık sık görülen yemek yeme sorunu, gece geç yatma ve uyku güçlüğü, inatçılık gibi davranış bozuklukları çoğunlukla babanın çalıştığı, annenin çocuğun eğitimi ile ilgili olduğu ailelerde görülür. Bu tür ailelerde babanın çocukla daha çok sevgi alış verişinin olduğu, ancak babanın çocuğun eğitimine ayıracak zamanı veya gücü olmadığını da görüyoruz. Az da olsa anne ve babanın yer değiştirdiği olmaktadır. Annenin onaylamadığı davranışlara babanın hoş görü ile bakması beraberinde bir başka sorunu da getirmektedir. Anne saygınlığını yitirmekte, çocukla deyim yerinde ise yüz-göz olmaktadır. Çocuk yemeyi red ederek, uyumamak için direnerek, ve sık sık akıl almaz isteklerde bulunarak annenin gücünü denemektedir.

Sonuç olarak tam sağlıklı anne babalık ve sağlıklı bir aile ortamı oluşturabilmek herkes için kolay değildir. Ancak çocuk konusunda neye kızıp, neye kızmayacaklarına, neye ödül neye ceza vereceklerine, hangi kurallarda esnek, hangi kurallarda kesin davranılacağına önceden karar veren anne ve babalar çocuğun gelişimi ve eğitiminde tutarlılık gösterirler ve ortak aldıkları sorumluluğun keyfini çıkarırlar. (Sevilkan: 2004)

İletişim becerilerinin kazanıldığı ilk yer ailedir. Aile içindeki ilişkilerin temelini ana-babanın birbirine karşı tutumu oluşturur. Uyumlu ve sıcak ilişkiler ana-babadan çocuklara

doğru yayılır. Gergin ve srtşmeli karı-koca ilişkisi çocuklar için güvensiz, tedirgin bir ortam yaratır. Sağlıklı aileler sağlıklı ve mutlu çocuklar yetiştirirler. Ailenin sağlıklı olması toplumun da sağlıklı olmasına yol açar. O halde ailenin baştan sağlam temellere dayandırılması gerekir.

Ailenin kuruluşu önemlidir. Araştırmalar sağlam evliliklerin anlık tutkuların üzerine kurulmadığını gösteriyor. İyi düşünmek, bilinçli olmak, doğru karar vermek önemlidir. Evlenmek için doğru insanı seçmek gerekir. Ancak doğru insan olmak doğru insanı bulmaktan çok daha önemlidir. Kendini tanıyan, öz saygısı yüksek, kendisi ve çevresi ile barışık, yaşamdan ne istediğini bilen, yaşamının sorumluluğunu üstlenmiş insanlar; eğer sevgileriyle mantıklarını birleştirerek karar verirlerse mutlu evlilikler yapabilirler.

İyi bir evlilik yapmak kadar evliliğin sürdürülmesi de büyük çaba ister. Her insanın içinde doldurulmayı bekleyen bir sevgi deposu vardır. Sevgi depoları dolduğunda insanlar mutlu ve uyumlu olurlar. Sevdiği insanın övgüsü erkek olsun kadın olsun herkesin performansını artırmaktadır. Goethe; “Bir erkeğe olduğu gibi davranırsanız öyle kalır. Olması gerektiği, olabileceği gibi davranırsanız daha kuvvetli ve daha iyi bir erkek haline gelir” der. Aile, insan ilişkilerinin sergilendiği bir sahne gibidir. ocuk bu sahnede insan ilişkilerini bütün karmaşık yönleriyle gözlemler ve yaşar. Anlaşma, uzlaşma, bağlılık, işbirliği gibi olumlu nitelikleri evde kazanır. Anlaşmazlık, ekişme ve çatışma gibi olumsuz durumlarda takınacağı tutumları da evde öğrenir. Her bir aile üyesinin diğerisi ile ilişkisi vardır. Bu ilişkiler ağı içinde birey benlik bilincini ve kişiliğini kazanır.

Benlik bilinci; insanın kendisi hakkındaki duygu ve düşüncelerini ifade eden bir kavramdır. Bebek kendi bakımı ile ilgili davranışlardan etkilenir. Diğer insanların gözünde ne kadar değerli olduğunu hissetmeye başlar. Kuağa almak, beslemek, sarılmak, öpmek, uykusu geldiğinde ninni söyleyip uyutmak gibi davranışlarla ana-baba çocuklarına olan ilgilerini, sevgilerini ilişki düzeyinde iletmiş olurlar. Eğer bebek konuşabilseydi “Bana gerçekten değer veriyorlar... Demek ki onlar için nemliyim” derdi. İnsanlarla başarılı ilişkiler kurabilmenin temellerinden biri fizyolojik, psikolojik ve sosyal gereksinimlerin dengeli bir şekilde karşılanmasıdır. Temel gereksinimleri karşılanan bir insan kendine doğru hedefler belirleyerek, olmak istediği gibi bir insan olabilir. Böylece başarılı ve mutlu bir yaşam sürebilir.

Temel gereksinimlerimiz arasında yer alan “sevgi”nin çocuğun sağlıklı bir kişilik geliştirmesinde ve güven duygusu kazanmasında rolü büyüktür. Yunus Emre; “sevgi gelince bütün eksikler biter” der. ocuğu sevmek kadar, çocuğun sevildiğini hissetmesi de önemlidir. Bir insan değerli olduğunu, kabul edildiğini hissedince bulunduğu yerden kımıldamaya başlar.

Kabul, minicik bir tohumun gelişip güzel bir çiçeğe dönüşmesine yardım eden toprak gibidir. Toprak tohumun büyüme yeteneğini, potansiyelini ortaya çıkarır. Tohumunda da gelişme yeteneği vardır. Çocuğu olduğu gibi kabul etmek, tohuma sunulmuş verimli bir toprak işlevi görür. Pek çok ana-babanın çocuklarını içinde büyüttükleri toprak; eleştiri, yargılama, öğüt verme, uyarma, emir verme gibi kabullenilmediğini anlatan iletilerle yoğunlaştırılmıştır. Ana-babaların çoğu çocukların işlerine karışarak, denetleyerek, yardım ederek onlara kabul edilmedikleri duygusunu yaşattıklarını anlayamazlar. Onları kendi hallerine bırakmazlar. Bir birey olmalarına izin vermezler. Bu da çocuk için çorak bir toprak oluşturur.

Sağlıklı iletişimin temelinde çok açılı düşünme biçimi yatar. Kendini anlatma çabasından önce başkalarını anlama çabaları ön planda gelmelidir. Buna empatik yaklaşım denir. Empati; karşımızdakinin duygu ve düşüncelerini anlamak, onun gözüyle olaylara bakabilmektir. “Öğretmenime kızdım” der, çocuk “A, a a hiç öğretmene kızılır mı?” deriz. Burada empati yoktur. Empatide hak verip vermemek önemli değil, önemli olan karşımızdakini anlamaktır. Empatide saygı vardır. Senin bakış açına saygı duyuyorum, seni anlıyorum mesajı verilir. Karşımızdakini anlamak için de dinlemek önemlidir. Etkin dinlemede iletiyi alan önce gönderenin duygularını, iletinin ne anlama geldiğini anlamaya çalışır. Sonra bunun doğruluğunu sınamak için duygularını, iletinin ne anlama geldiğini anlamaya çalışır. Sonra bunun doğruluğunu sınamak için kendi sözcükleriyle gönderene iletir. Bu iletide değerlendirme, öneri, görüş bildirme, soru sorma yoktur.

Etkin dinleme insanlar arasında sıcak ilişkiler geliştirir. Duyulduğunu, anlaşıldığını hissetmek hoş bir duygudur. Etkin dinleme çocuğun sorularını çözmeyi kolaylaştırır. İnsanlar sorunları hakkında konuştuklarında çözümü daha kolay bulabilirler. Çocukla iletişimin etkili yollarından biri de “ben” dili kullanmadır. Ana-baba çocuğun davranışını kabul etmediği zaman o davranış nedeniyle ne hissettiğini çocuğa söylese ileti, sen iletisinden ben iletisine dönüşür. “Sen” dili mesajları davranışa değil de kişiliğe yöneliktir. Sorun yaratan davranış nedir? Bu davranış bizi nasıl etkiledi? Bu etkinin bizde yarattığı duygu nedir? Bu üç bilgiyi içeren mesaja “ben” mesajı denir. Örneğin; “Terbiyesiz, bana nasıl bağırırsın, utanmıyor musun?” (“Sen” dili mesajı). “Benimle böyle konuşman çok ağırıma gidiyor. Kırılıyorum, güceniyorum” (“Ben” dili mesajı). “Ben” dili mesajını kullanmak daha etkili olur. Etkili iletişimin bir yolu da “kaybeden yok” yöntemidir. Tarafların istekleri çatıştığı zaman her iki tarafı da memnun edecek orta bir yol bulmak demektir. Çocuğunu ayrı ve farklı bir kişilik olarak gören bir ana-baba onun davranışlarının çoğunu kabullenir. Onun çocuğu için düşündüğü bir kalıp yoktur. Böyle bir ana-baba çocuğunun biricikliğini kabul eder. Olabileceğin en iyisi olmasına izin verir, onu destekler. Ana-babalara şunu hatırlatmak

gerekir. “Çocuğunuza bir yaşam verilmesi için aracı oldunuz. Şimdi de çocuğunuzun ona sahip olmasına izin veriniz. Bu yaşamda ne yapacağına kendi karar versin”.

Gibran, bu ilkeyi çok güzel dile getiriyor: “Çocuklarımız sizin çocuklarınız değildir. Onlar yaşamın kendi için özlediği kız ve oğlanlarıdır. Sizin aracılığınızla dünyaya gelmiştir. Sizinle birlikte olmalarına karşın size ait değildirler. Onlara sevginizi verebilirsiniz ama düşüncelerinizi hayır. Çünkü onların kendi düşünceleri vardır. Onlara benzemek için çabalayabilirsiniz ama onları kendinize benzetemezsiniz. Çünkü yaşam dün ile oyalanmaz ve geriye doğru gitmez.” (Akkol: 2004)

Farklı toplumlarda ailelerin çocuk yetiştirme tutumları arasında görülen farklılıkların kaynağı daha çok toplum gelenekleri ve ailelerin ilerideki yıllarda çocuklarından beklentileridir. Örneğin; Amerikan toplumunda, çocuk ergenlik yaşına gelene kadar bakım ve sevgi verilir, çocuk eğitim yaşamını tamamladığında ise kendi ayakları üzerinde durması beklenir. İlerki yıllarda çocuktan beklenti çok düşük düzeydedir. Japon toplumunda ise anababa yaşam boyu çocuğundan sorumludur. Her türlü bakımını üstlendiği çocuğunu ileride aileye bağlı, saygılı ve işbirliği içinde yaşamasını bilen bir yetişkin haline getirme görevini de üstlenmiştir.

Nüfusunun büyük çoğunluğunu kırsal kesimde yaşayan kişilerin oluşturduğu Türkiye’de de genel anlamda çocuk, yaşlılık sigortası olarak görülmektedir. Ancak Kağıtçıbaşı’nın, “Çocuğun Değeri” adlı araştırmasında kırsal kesim ve kentte yaşayan anababaların, çocuklarına yaklaşım şekillerinin farklılaştığı gözlenmiştir. Kırsal kesimde halen çocuğun yaşlılık sigortası olarak görüldüğü ve buna bağlı olarak aileye bağlı kişiler yetiştirmenin amaç edinildiği, büyük kentlerde ise çocukların yaşlılık güvencesi olarak görülme sıklığının azalmasıyla çocuklara verilen bağımsızlık eğitiminin arttığı bulunmuştur. (Mızrakçı: 1994: 53-54)

Freud’a göre, cinselliğin gizli bir hale girdiği durgunluk dönemi, ilk çocuklukla ergenlik arasında bir geçit aşamasıdır. Ona göre bu dönemde cinsellik birdenbire kendini gösterebilir ve sürebilir. Ancak bu dönemde de, çocuğun ruhunda ve davranışında değişiklikler görülür ve durgunluk hali oluşur. Bunun nedeni, Freud’a göre, bir yandan eğiticilerdir, öte yandan bu etkiye sıkıca bağlı bulunan bir iç etkinliğin başlamasıdır. Bu, ideal benliğin veya üstbenliğin biçim alması halidir (ideal self). Üst benlik, vicdana benzetilebilir, genellikle psikanalistler üstbenliği şöyle açıklarlar: Yetişkinin baskısıyla çocuğun arzuları, istekleri arasında bir çatışma vardır. Çocuk, yetişkini hoşnut etmek için zamanla kendi isteklerinden vazgeçer. Ve onun ölçülerini göz önünde bulundurarak hareket eder. İşte

çocuğun bu erişmeye çalıştığı benlik, yetişkinin beğendiği biçimdedir, üstbenliktir. (Şemin: 1992: 52)

Biyolojik faktörlerin biraz rol oynamasına rağmen, çocuğun yetiştirilme biçimi; kendini erkek veya kadın olarak almasına, cinsiyetinin tipini ve cinsel ilgilerin yönünün belirlenmesinde temel bir rol oynar. Bu durum, adeta gözümüze batacak kadar kesin bir gerçektir. Ancak bilinmesi gereken şey, psiko-seksüel gelişmede çocuk yetiştirmenin hangi yüzünün önemli olduğunu belirlemektir.

Kesinlikle anne-baba çocuğun duygusal yaşamında baskın bir rol oynamaktadır. Ancak bu duygunun, ne oranda cinsel olabileceğini kestirmek gerekir. Acaba çocuklar, cinsler arasında ne gibi ayrıntılar yapabilmektedirler?

Bu konudaki bütün kuramlar, psiko-seksüel gelişmenin, çocuğun kendini özdeşleştirdiği anne-babasına kendisini bağladığını ileri sürer. Öyle haller vardır ki, kız annesini tercih etmeyi sürdürür, erkek çocuk da babasına karşı bağlılığını korur. Çocuğun annesini, babasını eşit olarak sevmesi anne-baba ile çocuk arasındaki ilişkilerin niteliğine bağlıdır. (Şemin: 1992: 51)

İster Doğulu, ister batılı toplumlarda görülen pedagojik bir olgudan söz etmek gerekir. Her ülkede olduğu gibi kız çocuklar oyuncak bebeklerle oynayarak anneliğe hazırlanır. Ev işleri yapmaya yönelik bir oyun düzeni içinde büyürler. Erkek çocuklar ise geleneksel erkeksi rolleri (güçlü, cesur, korumacı, ailenin geçimini sağlayan) içeren oyunlar oynar. (Öznel: 1991: 250)

Tüm duyguların kaynağı çocuk dünyası. Dört temel duygu var; korku, öfke, neşe ve üzüntü... Ve erkek çocuk da, kız çocuk kadar bu duygulara sahip. Ama daha küçük yaşta verilen “duygularını gösterme” mesajları yüzünden erkekler çoğu duygularını bastırmak zorunda kalıyorlar. “Erkekler korkmaz”, “Erkekler ağlamaz” mesajlarıyla büyütülen erkek ağladığında, “Nedir böyle, kız gibi ağlıyorsun” denir. Annesi bile ölse, ağladığında utanır, yatılı okula başladığında korksa da, üzülse de “kızlar gibi” duygularını gösteremez. Ya içine kapanır, ya duygusallığına duvar örer. (Reid: 2002: 170)

Hem güçlü olup, hem yardım istemenin mümkün olduğu da erkek çocuklara yeterince öğretilmez. Paylaşılmayan sıkıntıların birikiminden hem kişi, hem çevresi zarar görür.

Erkek çocuğun ayrıcalık gördüğü “erkek her zaman haklıdır” görüşüyle büyütüldüğü toplumlarda, “ben-merkezci” kişilik geliştiren erkek, özellikle yakın ilişkilerde, karşı tarafın farklı düşüncelerine saygı göstermekte zorlanır. Ancak her durumda onun haklı olduğu onaylanırsa, görünüşte problemsiz bir yaşantı sürdürülür. (Reid: 2002: 174)

Kadın ve erkek daha çocukluktan itibaren cinsel kimlik ve sosyal rolleri konusunda şartlanarak büyürler. Anne ya da baba olduklarında çocukları ile ilişkilerinde aşağı-yukarı kendi anne-babaları gibi bir tutum takınırlar.(Öznel: 1991: 250)

3. 2. Çocuk Yetiştirme Modelleri

Çocuğun ilk etkileşimde bulunduğu aile bireyleri ve özellikle de annenin bireyin tutum ve davranışlarını belirlemede etkin rol oynadığı gerçeğini göz ardı etmeksizin, anne-baba-çocuk ilişkisi, temelde anne babanın tutumlarına bağlıdır. Bu nedenle ana-babanın tutumu, gelişmekte olan çocuğa örnek model oluşturacağından çocuğun şahsiyetini etkiler ve özdeşim modelinden edindiği benzer tutumları çocukta sergiler. (Ömeroğlu: 1996: 71)

Anne ve babaların kendi değer ve inançlarına göre değişik tutumları vardır. Ana-baba tutumları sevgi hoşgörü ve kabul etmeyi içine alan “demokratik tutum” ve sevgisiz, hoşgörüsüz, reddetmeyi içine alan “otoriter tutum” olmak üzere iki genel başlıkta toplanır.

Demokratik ana-baba, çocuğun sağlıklı uyumuna değer verir. Yaşına göre kendisiyle ilgili bazı kararlar almaya çocuğu teşvik eder. Önemli konularda alınan kararların nedenlerini çocukla tartışır. Onun görüşlerine değer verir. Dil alışverişine olanak sağlar. Dil gelişimi olumlu yönde etkilenir. Otoriter ana-baba ise, kendisi otoriter kişiliğin temel nitelikleri olan katılık ve dogmatik düşünme tarzına yatkın olduğundan, çocukla dil alışverişinde bulunmaz. İstek ve emirlerin tartışmasız yerine getirilmesini ister. Aksi halde cezaya başvurur. Bu durum çocukta bilişsel fonksiyonların gelişmesini özellikle dil gelişiminin, soyut düşünme ve irdeleyici düşünme yeteneğinin gelişmesini engeller.

Ana-babanın bilinçli ve ya bilinçsizce sergilediği, “demokratik” tutumlar, daha üretken düşünebilen, üretici fikirler ileri sürebilen, kendine daha güvenen kişilikteki gençlerin gelişmesine katkıda bulunur. Genç; demokratik ortamda yetiştiğinden kendini daha rahat ifade edebilme, kendini başkalarına kabul ettirebilme, kendini değerli görme imkanına ulaşır.

Critelli (1987), çocukların biraz denetim olmaksızın toplum bazında uygun davranışları öğrenmelerinin mümkün olmadığını bildirmektedir. Sınır koyma olmadan çocuğun kendini denetleme kapasitesi gelişmez. Birçok ana-baba denetim ve cezayı eşit görür. Zaman zaman ceza ve sevgi ifadesine karşıt olarak düşünürler. Böylece ana-babalar sıklıkla çocuklarını sevme ve denetleme çabaları arasında bir seçim yapmaları gerektiğini hissederler. Carl Rogers, ana babaların çocukların yaşantılarında önemli kişiler olduklarını, bu nedenle çocuklara uygulanacak disiplinin, çocuk-ana-baba ilişkisini bozmayacak şekilde, ceza yerine kabul etme ve sevme çerçevesinde olması gerektiğini bildirir. Rogers, çocuk ana-babaya uygun gelmeyen bir davranışta bulunduğu anda, bir yaramazlık yaptığında ana-babaların sevgilerini ondan esirgemesine, iyi davranışlarda bulunmaları için çocuklara seçici ödülle verilmesine karşıdır. Burada Rogers, şartsız sevgi göstermenin eksikliğine değinir.

Anababalar çocuklarına karşı duyduğu segiyi kesintiye uğratmayan sınır koyma yolu bulmalıdır. Gerçekte anababalar, çocuklarına sert denetim yöntemleriyle yaklaşırken zaman zaman davranışlarının çocuklarının üstündeki olumsuz etkilerini görür ve bundan rahatsız olurlar. Ancak yine de çocuğun ruhsal yapısının hatalı denetim yöntemleri nedeniyle sürekli zarar gördüğünü tam kestiremezler. Alışkanlıklarına devam ederler.

Olumlu tutum, çocuğun özellik ve gereksinimlerine yakın, gereksinimlerini zamanında gideren, zamanında sınır koyan, sevgi, ilgi, sevecenliği, denetimle uygun şekilde kaynaştırabilen aile tutumudur. (Altuğ, Özkan: 1996: 65-66)

Çocuğun kendi kendini yöneten, yüksek benlik saygısına sahip, doyumlu bir birey olarak gelişmesi, büyük ölçüde ona sağlanan fırsatlara ve anne-babanın yaklaşımına bağlıdır.

Farklı görüşlere göre ise; anne-baba yaklaşımlarını, “denetleyici”, “destekleyici” ve “pasif” olmak üzere üç grupta incelemek mümkündür.

1. Denetleyici yaklaşım:

Denetleyici yaklaşım içinde olan anne-baba davranışlarının ortak özelliği, çocuğun tutum ve davranışlarını değiştirme amacını taşımalarıdır.

Denetleyici yaklaşım; tehdit etmek ya da fiziki şiddet göstermek şeklinde olabildiği gibi, sevgiyi esirgemek, küsüp iletişimi kesmek ya da aşağılayıcı karşılaştırmalar yapmak şeklinde de olabilir.

Her iki denetleme boyutunda da çocuk, hangi davranışın hangi tepkiyi alacağı hakkında bir fikre sahip değildir. Dolayısıyla kaygılı bir belirsizlik içinde aşırı isyankar veya aşırı boyun eğici olması mümkündür. Saldırgan anne-baba sözlü olsun, fiziksel olsun, çocuğa hücum eder, ona sürekli kızar. Ama anne-babanın öfkesi, her zaman çocuğun davranışına bağlı olmayabilir. Bazen iş yaşamı, bazen de evlilik ilişkileri anne-babanın öfkeli davranışında etken olabilir. Bu anne-babalar gerginliklerini çocuklarından çıkarırlar.

Ebeveynin korku temeli üzerine inşa ettiği saldırgan tutumu sonucu, çocuk ya içe kapanır ya da isyankar bir birey olur. Bazen her iki durum birlikte görülebilir.

2. Destekleyici anne-baba yaklaşımı; çocuğa yakın ilgi göstermek, sözle veya dokunarak sevgi belirtmek, onunla ortak faaliyetlerde bulunmak gibi, çocuğun benliğini onaylayan davranışları içerir.

Yapılan araştırmalar sonucunda, anne-babaların çocuklarını denetlemek için ikna etme yolunu kullanmaları ve destekleyici tutum içinde olmaları halinde, çocukların sağlıklı bir psikososyal gelişim yaşadıkları ve ebeveynin beklentilerine daha olumlu cevap verdikleri görülmüştür.

Anne ve baba çocuğun faaliyetlerine ilgi ve keyifle karşılık verip; sınırlandırmayan, özgür bir ortam oluşturursa, onun kendi kendine öğrenmesini ve yeni beceriler kazanmasını teşvik etmiş olur.

Böyle bir özgür ortam, çocuğu cesaretlendirir. Çocuk dış dünyayı ancak kendine tanınan fırsat ve olanaklar ölçüsünde algılamaya ve keşfetmeye çalışır. Anne ve baba çocuğun başarılarından dolayı mutluluğunu, sözlü olduğu kadar beden diliyle de yansıttığı takdirde, onu yeni girişimlere ve başarılarla itmiş olur.

Örneğin; kağıt ve kalemle yeni tanışan çocuk ilk karalama çabasının anne ve babası tarafından beğenildiğini görürse, karşısındakileri memnun etmek ve beğeni kazanmak için benzer bir resim daha yapmayı dener. Çünkü “başarılmış eylem” çocukta devam etme isteği doğurur. O da bu eylemi tam bir beceriye dönüştürüncüye kadar tekrarlar.

Destekleyici yaklaşımı benimseyen ve ikna ederek denetlemeyi seçen anne-babanın çocuğu, onların duygu, düşünce, değer ve beklentileri hakkında nedenleri ve sonuçları ile birlikte bilgi sahibidir. Anlaşılır ve tutarlı tepkilerin birikimi, hangi davranışın sonuçlarının ne olacağını belirlemiştir. Dolayısıyla çocuk hem davranış seçiminde kendini özgür görebilir, hem de seçimleri hakkında, kısıtlanacağından çekinmeden ana-babasına danışabilecek bir durumdadır. Başka bir deyişle, ana-baba-çocuk ilişkisi, yetişkin-yetişkin etkileşimine yaklaşan bir niteliktedir.

Olumlu ebeveyn, tutarlı ve kararlıdır. Kendi içinde özgüvenli ve sakindir. Böyle bir ortamda çocuk, anne ve babasının sözünün ve beklentisinin ne olacağını bildiği gibi, onlar tarafından aşağılanıp alay edilmeyeceğini de bilir.

Saldırgan bir ebeveynin olumlu bir ebeveyn olması kolay değildir. Burada önemli olan, olumlu tutumu doğuştan sahip olunan bir özellik olarak görmek yerine, bir beceri olarak görmektir. Böyle düşünüldüğü takdirde zamanla, olumlu düşünmeyi öğrenmek mümkün olabilir.

3. Pasif Yaklaşım

Pasif ebeveyn, yukarıda belirtilen ebeveyn yaklaşımlarından farklı olarak çocuğun etkinlikleri konusunda “ilgisiz ve kayıtsız” davranışlar sergileyen ebeveyndir. Ebeveynin ilgisizliğiyle, çocuğun öğretmen ve arkadaşlarına karşı olumsuz davranışı ve yakın çevresindeki eşyalara verdiği zarar arasında yakın bir ilişki bulunmuştur. Bu gruba giren anne babalar hoşgörü ile boş vermeyi birbirine karıştırırlar. Çocuğa sınırsız haklar tanındığı halde nerede duracağı kesin olarak belirlenmemiştir. (Yavuzer:2003:56-58)

Bu gün anababaların çoğu çocuklarının yanlış davranışlarını durdurmak için yanlış işaretler göstermektedirler. Dur işaretlerinin gerçekten durmayı gerektirmediğini ya da hayır

deme çabalarının daha çok ‘evet’ gibi, hatta bazen de ‘olabilir’ gibi gözüküğünü anlayamazlar. Problem genellikle sınırlarla ilgili iletişimin açık olmamasından kaynaklanmaktadır. Sınırlar genellikle iki temel biçimde görülürler: Kesin ve gevşek.

Gevşek sınırlar içinde yetiştirilen çocuklar, karışık mesajlarla iletişim kurmayı ana-babalarından daha da büyük bir beceriyle öğrenirler. Kendilerinden istenen işleri ya da ödevlerini yapmaları gerektiğinde, “tamam” ya da “bir dakika” diye yanıtlar ama aslında kastedtikleri “hayır yapmayacağım” ve “muhtemelen hiçbir zaman”dır. Eğer gitmelerine izin verilmeyen alışveriş merkezine gitmek niyetindeyseler, büyük bir olasılıkla ana-babalarına bisikletle gezintiye çıkacaklarını söyleyeceklerdir. Kabul edilebilir sözlü bir mesaj vermenin, asıl amaçlananı gizlemenin, sorumluluktan kaçmanın ve bildiğini yapmanın en etkili yolu olduğunu öğrenmişlerdir.

Gevşek sınırlar çok değişik şekillerde görülürler. Etkisi olmayan sözel ya da davranışsal mesajlar olabilirler. Bazen her iki şekilde de verilebilirler. Ortak noktaları istenen mesajı iletmekte etkisiz olmalarıdır. İtaat edilmesi beklenmez de, istenmez de. (MacKenzie: 2000: 97)

Kesin sınırlar , kurallarımız ve beklentilerimiz hakkında net sinyaller iletirler. Bu sinyallerle yetiştirilmiş olan çocuklar ne demek istediğimizi anlarlar çünkü söylediklerimizi deneyimlerinden öğrenmişlerdir. Sözlerle davranışlar arasında uyum vardır. Sözlerimizi ciddiye almayı ve gerektiğinde işbirliği yapmayı öğrenirler. (MacKenzie: 2000: 107)

Ailenin çocuk yetiştirmedeki tutumunu ve çocuk yetiştirmeye ilgili sorunlarını anlamak için **aile tutum modeli** yararlı bir yaklaşımdır. Çocuğun anne-babadan aldığı iki şey vardır: **Sevgi ve Eğitim**. Sevgi; kabullenme, koruma, kollama ve sevecenlik gibi bütün olumlu duyguları içerir. Eğitim ise; öğretilen her şeyi, verilen bilgileri, becerileri, yasakları, kuralları, inançları, değer yargılarını, görgü kurallarını ve insanın sosyalleşmesi için gerekli olan tüm toplumsal değerleri kapsar. Olumsuz aile tutumlarında ailenin verdiği sevgi ya yetersiz veya aşırı, eğitim ise gevsek ya da sıkı olmaktadır. Aşırı sevgi tutumunda, aile çocuğu sevgiye boğucu, onu çok koruyucu ve aşırı kollayıcıdır. Bunun sonucu olarak çocukta bağımlılık ve güvensizlik gelişir. Çocuk karşılaştığı her olayda anne-babasına yaslanır, onlara güvenir fakat kendisine güvensizdir. Sevgi yetersizliği veya yokluğu sonucu ise, çocukta kendine ve çevreye karşı güvensizlik ve olumsuz duyguları gelişir. Doğal olarak aşırı sevginin veya yetersizliğinin de dereceleri vardır. Sevgi yetersizliğinin en aşırı ucu, çocuğu terk etmek veya kabullenmemektir. Yetersiz sevginin, aşırı sevgiye göre sonuçları daha ağır olmaktadır. Sıkı eğitim, çocuğa olur olmaz yasaklar koyma ve yaşanmaz kurallar ile çocuğu yetiştirmedi. Sıkı eğitim ve disiplin uygulayan anne-babalar çocuğu kendi tasarladığı bir kalıba göre

yetiştirmek amacını güderler. Çocuk sıkı bir denetim altında tutularak en küçük yanılı ve hataları gözden kaçmamakta, bunların üzerinde önemle durulmakta ve düzeltilmesi istenmektedir. Böyle aileler fiziksel cezayı ön planda kullanmakta ve çocuklara kendilerini yönetme fırsatı vermemektedir. Bireyin kendine güvenini ortadan kaldıran, onun kişiliğini hiçe sayan bir disiplin yöntemi olan sıkı eğitim ile büyüyen çocuklar kibar, sessiz, uslu ve dürüst olmalarına karşın küskün, çekingen, kolay etkilenebilen, huysuz ve aşırı hassas bir yapıya sahip olabilmektedir. Gevşek eğitimde ise “hoş gör, boş ver” anlayışı egemendir. Bu anlayışta “Her şeyi hoş gör; çocuktur her şeyi yapar; çocuk özgür olmalıdır; onun her dediğini yapın; ona sevgi verin yeterlidir” şeklinde yüzeysel ve asılsız öğretiler vardır. Bu tutumda çocuğun olumsuz davranışları aşırı hoşgörü ile karşılanır. Aşırı gevşek tutumla yetiştirilen çocukların bencil, sabırsız ve anlayışsız oldukları ileri sürülmektedir. Aşırı denetim çocuğu pasifleştirirken aşırı hoşgörü çocuğun şımarmasına neden olmakta ve olgunlaşmasını engellemektedir. Bazı ailelerde ise disiplin bulunmakta, ancak ne zaman ve nerede uygulanacağı belli olmamaktadır. Anne-babaların tutumu aşırı hoşgörü ile katı cezalandırmalar arasında gidip gelmektedir. Böyle bir ortamda büyüyen çocuk hangi davranışın ne zaman ve nerede yapılacağını ayırt edemez. Tutarsızlık, bir günün bir güne uymaması biçiminde olabileceği gibi anne-babanın birbirine çok aykırı ceza ve eğitim anlayışlarının olmasından da kaynaklanabilir. Bu tutum sonucunda çocuklarda iç çatışmalar ve huzursuzluklar gelişir, ardından dengesiz ve tutarsız bir yapının oluştuğu gözlenir.

Olumsuz Aile Tutum Şekilleri

1.Aşırı sevgi ve gevşek eğitim: Bu tutumu gösteren ailelerde sevgi, çocuğa şımartılacak derecede çok verilir ve disiplin yok denecek kadar azdır. Çocuktan çok az şey beklenir. Bu tarz yetiştirilen çocuklar genellikle erişkinlik yaşamlarında sorumluluk taşımayan, hep alıcı bireyler olarak karsımıza çıkar. Burada verilen sevgi, aşırı vericilik ve aşırı koruyuculuk biçimindedir. Disiplin tarzları ise yalancı bir hoşgörü biçiminde görünürse de aslında ailenin güçsüzlüğünün ve yetersizliğinin bir sonucudur. Çocuk ne kadar büyümüş olursa olsun, aile ona ilk yıllarda olduğu gibi daima vermeye ve korumaya eğilimlidir. Böyle çocukların ileride, doyumsuz ve bencil olma olasılığı fazladır. Eğer aile varlıklı ise çocuğu bir süre daha doyurulabilir; çocuk dayanaksız ve doyumsuz kaldığında ise alkol, kumar ve madde kullanımına başlama olasılığı artar. Bazı anne-babalar otorite olmayı öğrenememişlerdir; bunlar çocuklarına gerekli sınırlamaları koyamazlar. Bir kısım anne-baba ise katı baskı altında yetişmişlerdir. Kendi yaşamadıklarını çocuklarına yaşatmak isterler ve dolaylı olarak doyum sağlamaya çalışırlar. Ne var ki, sınırların katı ve dar olması kadar iyi çizilmemesi de çocuğun

gerekli rehberlikten yoksun kalmasına neden olur. Bu gibi çocuklarda başkaldırıcı ve toplumdışı davranışlar daha sık gözlenir.

2. Aşırı sevgi ve sıkı eğitim: Burada sevgi, ayn birinci tutumda olduğu gibi aşırı verici ve koruyucu bir davranışla sunulmaktadır. Ancak çocuğa bir bebek gibi bakıldığı halde, kendisinden beklenenler çoktur. Hiç birşey esirgenmez; özel dersler aldırılır, çeşitli olanaklar sağlanır. Buna karşılık çocuktan ileri düzeyde başarı beklenir. Bu tutumla yetiştirilen çocukların nevrotik olma olasılıkları çok yüksektir. Bu beklenti, sevgi ile beraber sunulduğundan çoğunlukla çocuklar tarafından kolay benimsenir ve benliğe sindirilir. Bazen çocuk bu özellikleri çok sindirmiştir ve kendisini aşırı derecede kontrol eder; böylece acımasız bir üst benliğe sahip erişkin olarak yetişir.

3.Yetersiz sevgi ve aşırı disiplin: Sıkı eğitim vardır ve disiplin genellikle aşırı cezalarla uygulanır; en küçük şeyde cezalandırma (dayak, şiddet) yoluna gidilir. Çocuk çoğunlukla aşağılanır ve horlanır. Böyle yetiştirilen çocuklarda saldırgan ve antisosyal davranışlara eğilim artar. Bu tür ailelerde büyüyen çocuklar, karşı çıkma ve saldırganlık gibi yollarla kendilerini kabul ettirmek isterler ve kendi iç dünyalarını açıklamakta zorlanırlar.

4. Gevsek eğitim ve yetersiz sevgi: Bu durum yoksul ve kalabalık ailelerde gözlenir. Çocuğa düşen sevgi ve ilgi payı azdır. Çocuğun eğitimi de yetersizdir. Böyle çocuklar "saldım çayıra, mevlam kayıra" anlayışı ile yetişir. Çocuk, kendi yolunu bulmaya çalışır. Böyle çocuklar pasif ve donuktur. Bu tutumda da disiplinsizlik söz konusudur, ancak disiplinsizliğin buradaki nedeni sorumsuzluk ve ilgisizliktir. Sevginin yetersiz oluşu aşırı iticiliğe neden olur. Çocuk yeterli sevgi ve bakım görmez. Hazır olmadığı çağlarda bağımsızlığa zorlanır; bir an önce kendi kendisine yetmesi ve kendisine bakması beklenir.

Diğer olumsuz aile tutumları:

a. Anne ve babanın tutumları arasında tutarsızlık: Bu tutumda, bir çocuğa annenin ayrı, babanın ayrı bir tutum izlemesi söz konusudur. Çocuğa konulan sınırların sürdürülebilmesi için anne-babanın davranışlarında tutarlı olması gerekir.

b. Aile içindeki kardeşlere farklı tutumlar : Burada çocuklar arasında ayrımcılık vardır. Örneğin, kız çocukla erkek çocuk arasında veya yatağını ıslatan çocukla diğer çocuklar arasında ayırım yapılır.

c. Aile içi kutuplaşmalar: Aile içinde bazen klikleşmeler, aile içindeki bir grubun başka gruba ya da kişiye karşı çıkması, gizli anlaşmalar oldukça sık görülür. Bazen anne-baba çocuklara karşı, çocuklar anne-babaya karşı, bazen de bir çocukla baba, bir başka çocukla anneye karşı kutuplaşabilir. Çocuk aile içinde herkesin yüklendiği bir şamar oğlanı da olabilir.

Sağlıklı tutum: Ailenin çocuğa karşı tutumunun iki temel ögesi vardır; 1. Sevgi, 2. Disiplin. Kuramsal olarak en olumlu tutum, temel gereksinimleri en uygun biçimde karşılayan, kişide kendi kendisini doyurabilme yetisi geliştiren, iki temel ögeyi en sağlıklı biçimde ve oranda içinde bulunduran tutumdur. Disiplin, aile içindeki denge ve düzenin oluşturulmasında büyük önem taşır. Ancak disiplin toplumumuzda çoğunlukla "cezalandırma" ile eşanlamlı olarak değerlendirilmektedir. Her ne kadar kelime anlamıyla "katılık" ve "kuralcılık" gibi kavramları çağrıştırıyorsa da gerçek anlamda disiplin, cezalandırma kadar ödüllendirmeyi de içerir ve çocuğun topluma uyumunu kolaylaştıran **davranışın yönlendirilmesini** amaçlar. Disiplin, çocuğa istenilen davranış ve alışkanlıkları öğretir, kendi kendini denetleme ya da iç denetim demek olan ahlak gelişimini sağlar. Disiplin, **tutarlılık ve esneklik** gibi temel ilkeleri içermelidir. Katı ve baskıcı disiplinle davranışı yönlendirmeyi amaçlayan anne-baba; çocuğun kendilerine karşı korku, öfke ve kızgınlık içinde olmasına neden olur, çocuğa saldırgan olmayı ve sorunlarını şiddet yoluyla çözmeyi öğretir ve zayıf vicdan ve ahlak gelişimine yol açar.

Araştırmalarda disiplin yöntemi olarak ödüllendirmenin ceza vermekten daha etkili olduğu saptanmıştır. Disiplin hem yeteri kadar hem de çocuğun yaşına uygun olmalıdır. Kurallar açık olmalı ve uygulanabilmelidir. Ceza verilmesi gerekiyorsa hemen uygulanmalı ve üstü örtülmemelidir. Ceza, çocuğun özüne değil de davranışlarına yönelik olmalıdır. Anne-babalar çocuklarına sevgi, anlayış, sabır ve hoşgörü ile disiplin vermelidir.

Anne-baba-çocuk ilişkilerini içinde yaşadıkları toplumun etkileri belirler. Türk aile ve eğitim sistemine bakıldığında, genelde otoriter, kısıtlayıcı, aşırı koruyucu ve kontrol edici bir yapının ortaya çıktığı, çocukların saygılı, başeğici, pasif ve uysal kişilik yapısıyla biçimlendiği kurallara uygun davranışlar ödüllendirilirken, aktif, sorgulayıcı, atılgan davranışların cezalandırıldığı görülmektedir. Başka bir deyişle, toplumumuzda çoğunlukla pasif ve söz dinleyen çocuklar anne-babayla olumlu ilişkilere girmekte, kendi görüşlerini ifade edebilen aktif ve girişken çocuklar ise çatışma kaynağı olmaktadır. Hoşgörülü ve demokratik ailelerde büyüyen çocuklar, arkadaşları ile ilişkilerinde daha etkin, daha girişken, yaratıcı fikirler ileri sürebilen ve fikirlerini söyleme eğiliminde görülen çocuklar olmaktadır.

Sevgi ve şefkat insan ruhunun üretebildiği en gönül okşayıcı duygulardır. Sevgi, övgü ve takdir insana değerli olduğu duygusunu verir; değerli olduğunu hisseden insan da çevresine değer verir. Hepimizin ortak amacı çocuklarımızın fiziksel ve ruhsal olarak sağlıklı yetişmesidir. Bunda anne-babaların tutumlarının etkisinin büyük olduğu gerçeği yadsınamaz. Anne-babaların çocuklarına yönelik tutumlarının sağlıklı olması, büyük ölçüde onların kendi

içlerinde barışık, dengeli, huzurlu ve birbirlerine karşı sevgi ve saygılı olmalarına bağlıdır.(Türkbay ve ark.: 2004)

Çocuğun gözünde her isteği karşılayan anne-baba olmak, çoğu kez ‘sevilen anne baba olmak’ sanılır ama hiç de öyle değildir. Çocuklarının her isteğini karşılayan anneler ve babalar kısa bir zaman sonra çocuklarının gözünde değer kaybederler ve ‘kullanılabilir’ niteliğini kazanırlar. Çocuklar artık hiçbir süzgeçten geçirmek çabası göstermeden isteklerini iletirler. Anne-baba da ‘onu kırmamak’, ‘onu yoksun bırakmamak’, ‘arkadaşları arasında mahcup etmemek’ gibi nedenlere bağlı gerekçelerle her isteneni alırlar.

Bu tutumda önemli bir nokta da, çocuğun yanlışlarından onu sorumlu tutmamaktır. Eğer çevresiyle anlaşamıyorsa kabahat arkadaşlarındadır. Eğer okulda başarısızsa sorumlusu okul ve öğretmenlerdir. Eğer trafikte bir yanlış yapmışsa ‘gençtir ve olabilir’. Bütün yanlışlar böyle davranan anneler ve babalar tarafından örtülür ve ‘çocuğun her istediği yapılmış olur’.

Bu tutumun sahibi olan anne ve babalar, çocuklarının saygısını kazanamazlar, bir yandan yaptıklarının yanlış olduğunu fark eder ama öte yandan da ipin ucunu çoktan kaçırmış olduklarını bilirler.

Bu tutumun çocuklar üzerindeki etkisi de, onların ‘kendilerini kontrol etme yetisini kazanamamaları olur. Bu çocuklar, alıştıkları için, herkesin onların her dediğini yapmaları gerektiğini düşünür, ya küskün ya da saldırgan, her durumda uyumsuz kişiler olurlar. Neden böyle olduğunu anlayamazlar. (Atabek: 2002: 192)

3. 3. Çocuk Yetiştirmede Annenin Rolü

Eğitim konusundaki etki, yaşama hazırlık, toplumsal davranışlar, saldırganlık ve zeka gibi olguların ötesine çıkmaktadır. Özellikle cinsiyet rollerinde, görev davranışını geliştirmede de baş etkindir. Örneğin, küçük çocukların bakımı “tipik kadın” içgüdüşü müdür?

Dişi fareler, anneleri olmayan bebek farelerle aynı kafese konmuştur. Yetişkin fare hemen küçüğü besleyip korumaya başlamıştır. Aynı kafese erkek fareler konulduğunda, ilkin küçüklerle ilgilenmemişler; fakat sonra küçüklerin farkına varıp dişiler kadar iyi davranmışlardır.

Çocuk kültürel eğitimine doğduğu gündən itibaren ana babasına göre başlar. İnsanlar-arkadaşlar, akrabalar ile anne babanın kendisi- yeni bebeğin kız veya erkek olduğunu duyduklarında ilkin farklı şekillerde davrandıklarının farkında değillerdir. “Aa, küçük bir kız. Ne? Ailenin ismini devam ettirecek bir erkek mi? Tebrikler!” Deneylelerin de kanıtladığı gibi, erkek bebekler kıızlardan daha aktif ve huysuzdurlar, daha çabuk sinirlenirler, daha fazla ağlarlar, daha az uyurlar, anneden daha fazla ilgi beklerler. Fakat bu, farklı şekillerde açıklanabilir:

Bu, “doğuştan gelen” bir özelliğin sonucu olabilir. Bu, çalışma sırasında psikologların ya da daha çok, açık bir cinsiyet tutturması nedeniyle erkekle kız bebeklere farklı davranılmasının sonucu olabilir. Doğumsalla edinsel etkenler arasındaki ilişkinin bir sonucu olabilir.

Aile içindeki görev dağılımı, erkekle kadın arasındaki ilişkiyi daha iyi açıklamaktadır: Koca çalışmalı, kadın da yalnızca evde oturmalıdır. Bu, tek tip ilişkiye bir örnektir. Çocuklar şunu öğreneceklerdir: Baba dış dünyayla meşguldür, anne de aile içindeki şeylerden sorumludur.

Çocuk terbiyesinde annenin merkezi rol oynaması genellikle, koca tarafından tüm sorumluluğu karısının eline bırakmasına bir sebep olarak kullanılmıştır. Her şey iyi gittiğinde, baba doğru yaptığını düşünür; bir şeyler kötü gittiğinde ise karısını suçlar. Bunun sonucunda, bir çok kadın çok ağır bir duygusal yük taşıdığını hisseder. Bazılarında fiziksel ve psikolojik sorunlar çıkar ya da işlerine sığınır. Böylece daha dürüşte bir davranış beklerler.(Peseschkian: 2002: 205-206)

Araştırmalardan elde edilen ortak bulgulardan biri eğitim ve sosyo-ekonomik düzeyi yüksek olan annelerde koruyucu annelik ve otoriter annelik tutumlarına dikkat çekici düzeyde

az rastlanmasıdır. Eğitim düzeyi yüksek olan annelerin çocuklarına daha demokratik yaklaştıkları, ancak grup ortalamalarının ciddi bir fark yaratmadığı gözlenmiştir. Araştırmacılar bu konuya, eğitim düzeyi yüksek kişilerin otoriter ve koruyucu tutumu benimsedikleri, demokratik yaklaşımdan yana oldukları ancak kendi yetiştiriliş tarzlarının etkisinden henüz kurtulamamış olabilecekleri şeklinde bir yorum getirmektedirler. Eğitim düzeyi düşük olan annelerin otoriter ve koruyucu tutumları ise geleneksel çocuk yetiştirme tutumlarına bağlı kaldıkları şeklinde yorumlanmaktadır. (Mızrakçı: 1994: 63-64)

Zuckerman, 222 anne ile yaptığı çalışmada, annelerin çocuk yetiştirme tutumları ile yaşları arasındaki ilişkiyi sorgulamıştır. Yaş ortalamasının 37.94 olduğu örnekte, yetiştirme tutumları ile annenin yaşı arasında bir ilişki olduğu saptanmıştır. İlişkinin yönü, yaşça büyük annelerin katı tutum içinde olduklarını göstermektedir.

Parke ve Tinsley 1987’de, genç, özellikle de ergenlik çağındaki annelerin çocuklarına karşı ilgisiz davrandıklarını, çocukların gereksinimlerine yeterli düzeyde cevap veremediklerini ve çocuğuna karşı ilgili olan annelerin dahi, çocuklarına yeterli düzeyde sözel ve entelektüel uyarım veremediklerini saptamışlardır. Bunun nedenleri konusunda, Ambert genç annelerin eğitimlerinin ve ekonomik durumlarının düşük, yaşam tecrübelerinin az olmasını göstermektedir. (Mızrakçı: 1994: 66)

Kültürümüz, kadınlara, dolaylı ve dolaysız yollarla, bütün annelerin mucizevi bir biçimde oluşuveren ve çocuklarını sevip bakmalarını sağlayan bir “analık sevgisi” ve “analık içgüdüsü” ile donatıldıklarını öğretir. (Dodson: 1997: 18)

Whiting’in 1963 yılında Japonya’nın Tania köylerinde çocuk yetiştirme biçimleri üzerine yaptığı araştırmalarda da, doğan çocuğun cinsiyetinin ve yetiştirilmesinin kadına yönelik olumsuz etkilerini saptamıştır. Tania köyünde doğurgan olan ama erkek çocuk doğuramayan bir kadının durumu kısır kadın durumuna düşer ve evliliğinin feshedilmesi tehlikesi ile karşı karşıya gelir. Çocuk doğuran kadın hem ev, hem tarla işleri hem de çocuk bakımını birlikte yürütmektedir. Baba genellikle ilgisiz ve sıkılgan kalır. Her işi kadın üstlenir. (Whiting: 1980: 57-77)

Günümüzde de kadına atfedilen rollerin başında ev kadınlığı ve annelik gelir. Çocuğun ve evin bakımı babadan bağımsız olarak sadece kadına aitmiş gibi algılanır.

Ülkemizde de aile içinde baba, kardeşler, aile büyükleri ve akrabalarını; aile dışında da komşu, öğretmen ve benzeri ilgililerin de çocuğun bakımına, yetiştirilmesine ve topluma hazırlanmasına katkıları olabilmekte ise de bu konuda asıl ‘görevli’ mevcut değer yargılarına göre kadındır. Kadından annelik ile ilgili beklenen rollerini elinden geldiğince en iyi biçimde oynaması beklenir. Kadın da kendi sosyalizasyonu içinde annelik rolünü en iyi biçimde

gerçekleştirmesi gereğini öğrendiği için, bu rolünü oynamaya hazırdır. (Çelebi ve ark.: 1993: 14)

Kadınların tümü anne olmadığı gibi her kadının da anne olmak istediği iddia edilemez. Ne var ki, kadınların ezici çoğunluğu annedir ve sadece kadınlar annedir. Annelik sorumluluk demektir ve insan yaşamının başladığı tarihten itibaren, insanlığın iyiliği uğruna, bu sorumluluğu kadınlar üstlenmiş bulunmaktadır. Bu onların kendi seçimidir. Bu işi, genler ve hormonlar tarafından programlandığı için değil, gerekli olduğu için yaparlar. Bu gerekliliği anlamak için yeni doğmuş bir bebeğe bir göz atmak yeter. (French: 1993: 13)

Erkekler de dünyanın her yerinde ırkçı, dinci, ekonomik ve politik unsurların baskısı altında bulunuyor. Kadınlar bu sorunları eşitçe paylaşmakta. Ne var ki, erkeler kadınların sorunlarının çoğunu aynı şekilde paylaşmıyor. Paylaşılmayan sorunların kökeninde kadınların çocuk doğurma yeteneği yatıyor: Kadınlar insan soyunu bedenleri aracılığıyla yeniden yarattıkları içindir ki, patriarka olmasaydı da kadınların durumlarının özgüllüğü değişmeyecekti. Ne var ki, patriarkal düzen kadınları bedenine hapsedti. Kadınlar çocuk doğurduğu için, erkekler kadın bedenini denetlemeye ya da kendilerine maletmeye kalkıştı. Erkek egemen düzen gerçekten de kadınların çocukları, mucizevi bir şekilde, kendi kendilerine dünyaya getirdiklerini varsaymakta. Kadının çocuğu yalnız başına doğurduğu varsayımı, en ilkel zihniyetlisinden en gelişkinine kadar, tüm toplumlarda yaygın. Bu mantıktan yola çıkan erkekler, çocuğu karnında taşıyıp sonra da doğuran kadına, büyütüp yetiştirme sorumluluğunu da yüklüyor. Erkekler çocukların kendi adlarını taşımasında ısrar ederek çocukları sahiplenirken, çocuk isteyen sadece kadınlarmış gibi, büyütme ve yetiştirme görevini onlara bırakıyorlar. Kadının çocuk doğurması, sorunlarını kısır bir döngüye sokuyor. Kadınların çocuk doğurması, erkeklerin tüm kadınları ısrarla ana olarak görmesine, onlardan bakım ve hizmet beklemesine yol açar. Eğer kadına insan soyunu üretmek ve toplumsallaştırmak gibi bir amaca ulaşmak için yetki verilmiş olsaydı, belki tek başına bu sorumluluğa dayanabileceği düşünülebilirdi. Oysa erkekler bu en önemli insanlık görevinin kadınlar tarafından ödüksüz, pek yardım edilmeden ve neredeyse hiç ilgi gösterilmeden yerine getirilmesini bekliyor.(French: 1993: 28-29)

3.4. Çocuk Yetiştirmede Babanın Rolü

Babaya verilen geleneksel rol, evin ve ailenin korunması, kuralların ve sınırların belirlenmesi, ailenin geçiminin sağlanması gibi temel ilkelere dayanmaktadır. Anneler ise çocuğun bakımı, beslenmesi, ev içi düzenin sağlanması gibi konularla ilgilenmektedir. Son yıllarda değişen dünya koşullarına paralel olarak bu rollerde de değişim olmuş maternal(annelik) ve paternal(babalık) bakım yerini parental bakıma bırakmıştır. Burada biyolojik farklılıklar göz ardı edilemez. Yapılan araştırmalarda, aile içinde anne babanın davranış stillerinde de farklılıklar olduğu saptanmıştır. Anne, çocuğun temel bakımıyla daha çok ilgilenirken, babanın davranışları oyun arkadaşlığı ile sınırlıdır. Çocuk ile ilişkilerde aslında anne daha uzun süre çocukları ile oynamaktadır, ancak babanın çocuk ile ilişkisinde davranışlarının en belirgin özelliği oyundur. Anne, çocuk ile fanteziler geliştirir ve düşündürücü oyunlar oynarken, baba daha çok kaba aktiviteler ve boğuşmalar tarzında oyunlar oynamaktadır.

Yapılan araştırmalara göre aileye yeni katılan bebeğin bakımı ile ilgili konularda anne ve baba arasında önemli bir fark bulunmamıştır. Buna karşın, İsveç'te yapılan bir çalışmada yenidoğan bebeklere babalar oldukça önemli bir ilgi ve bakım göstermiş ancak çocuklar anneye bağlanmıştır.

Baba-çocuk ilişkisini belirleyen etkenler aşağıda verilmiştir:

1. Motivasyon: Çalışmalarda babaların %40'ının çocuklarına şimdi olduğundan daha fazla zaman ayırmak istediklerini göstermektedir. Bu da babaların daha çok motive olduğu biçiminde açıklanmıştır. Ancak babaların %60'ının motivasyonunun olmadığı saptanmıştır. Babanın motivasyonunu son yıllardaki kadın hareketleri, basın yayın organlarının yayınları ve babanın kendi çocukluğunda babasıyla olan ilişkilerinin düzeyi etkilemektedir. Burada baba ya eksikliğini tamamlama ya da model olma durumundadır.
2. Beceri, kendine güvenme, kendini yeterli bulma: Baba-çocuk ilişkisinde motive olan bireylerin çoğu çocuk bakımı konusunda beceriksiz ve yetersiz olduğunu ifade etmişlerdir. Burada anne, babanın bakıma katılımını kendi rolüne yönelik bir tehdit olarak algılamakta ve evlilik çatışmaları ortaya çıkmaktadır. Aile içinde çocuk bakımı konusunda uyuşmazlık varsa babanın çabaları başarısız olmaktadır.
3. Destek: Özellikle annenin kocasını desteklemesi ve kendi yaşamında babasıyla ilişkilerinin önemini olumlu yaşantılarla vurgulaması gerekli etkenlerden biridir. Bazı

anneler babanın katılımını, annelik rolü ve evin yönetimi gibi rollerin kendilerinden alınmasını temel güç dinamiklerinin bozulması biçiminde algılamaktadır. Bu durum babayı engellemekte ve geleneksel baba rolüne dönüşüne yol açmaktadır.

4. Kuramsal deneyimler: Aile içinde anne ve babanın çalışması çocuğun bakıma katılımı etkilemektedir. Baba kendisi de çalışıyor olmayı bakıma katılmama için gerekçe olarak kullanmaktadır. Babalar yardımcı olmaya istekli gibi görünseler de anne birincil derecede çocuğun bakımından sorumludur.

Grosman ve Volkner'in bir çalışmasında çocukların doğumunda bulunmak isteyen babaların paternal katılımlarının daha çok olduğu belirtilmiştir. Son yıllarda özellikle Amerika Birleşik Devletlerinde babalar çocuklarının doğumunda bulunmaya özendirilmekte ve hatta gebelik döneminde anneye verilen derslere, egzersizlere ve yürüyüşlere katılmaları önerilmektedir.

Ailede baba, çocuk bakımı konusunda aktif ise çocuklarda bilişsel yetilerde ve empatide artma, daha az stereotipik cinsel inançlar görülmektedir. Bunun nedenlerini Lamb ve ark. şöyle açıklamaktadır.

1. Anne ve baba daha az stereotipik cinsel roller gösterdiği için çocuklarının da böyle davranması şaşırtıcı değildir.

2. Bu çocuklar ana-babanın oldukça yüksek katılımından yararlanmış olabilirler. Böylece çocuklarda bilişsel yetiler daha iyi gelişmektedir.

3. Anne ve babanın birlikte ve etkili bir biçimde çocuğun gelişmesine katılımda bulunduğu ailelerde ilişkiler daha sıcaktır, çocuklar böylece mutlu bir aile içinde yetişmektedir.

Anne ve babanın birlikte bakım verdiği durumlarda çocuklara benzer şekilde davranılmaktadır. Burada çocuk parental etki nedeniyle anne ve babanın cinsel özelliklerinden daha çok, parental özelliklerinden etkilenmektedir. Böylece cinsel rollerde esneklik olmaktadır.

Nesne ilişkileri kuramı açısından baba-çocuk ilişkilerinin ve babanın aktif katılımının çocuğa sağladığı yararlar aşağıda verilmiştir:

1. Baba, anne-çocuk ilişkisindeki görevleri de üstlenmektedir.
2. Baba çocuğa bağlanacağı alternatif ve farklı bir nesne olmayı sağlamaktadır.
3. İki ebeveyne sahip olma çocuk için garanti duygusu ve sigorta gibidir. Bir ebeveynden nefret ettiğinde, sevebileceği ve sevileceği bir başkasının varlığı onun için çok önemli bir güvence olmaktadır.
4. Baba, çocuğun bireyleşmesi için bir uyarıcı rolü üstlenmiştir.

5. Baba, ödipal bir nesne görevini sunmasıyla çocuğun üçlü ilişkilere ve grup ilişkilerine girmesi için başlangıç görevini yapmaktadır.

6. Baba, çocuğun grup ilişkisi örüntüsünü içine alıp, özümsemesine yardımcı olmaktadır. Babanın biyopsikososyal rolü aslında 1970’li yılların sonuna kadar gelişim psikolojisinde yer almamıştır. Burada farklı toplumlarda görülen babalık veya baba modellerinin çok değişiklik göstermesi önemli etkenlerden biri olarak verilmektedir. Aile içinde anneliğin sınırlarında babadaki gibi bir karmaşıklık yoktur. Bu sınırlar biyolojik olarak daha çok belirlidir ve bu konuda araştırma yapmak çok daha kolaydır.

Gelişimde, üzerinde oldukça yoğun biçimde durulan anababa ve bebek araştırmaları klasik psikanalitik kuramda da değişiklik yapılmasına neden olmuştur. Özellikle yapılan araştırmalarla dürtü kuramına yeni boyutlar eklenmiştir. Nesne ilişkileri ve aile süreci kuramlarında bu bilgileri yorumlamak ve bütünleştirmek önemlidir. Aile süreçleri kuramları çocuk yetiştirme rolünün analizini sağlamıştır.

Son yıllarda anababalık, annelik ve babalık gibi stereotipik rollerden daha çok aile içinde birbirine bağlı, birlikte ve ortaklaşa sorumlulukların daha fazla arzulandığı bir durum olarak görülmektedir. Böylece Winnicot’un “good enough mother” kavramına “good enough father” kavramı eklenmiş ve bu kavram bilimsel açıdan önem kazanmıştır. Bu kavram çocuk için doyuran, çevreyle başetmede yardımcı olan, alternatif bir bağlanma sağlayan ve cinsel açıdan libidinal bir nesne olan babayı açıklamak için kullanılmaktadır. Baba bu rollerine ek olarak sınır çizerek anneye birlikte çocukta davranış kontrolünün gelişmesine yardımcı olmaktadır.

Çocuk, babanın yalnızca ikili ilişkilerindeki tasarımları değil, aile ilişkileri sistemi içindeki rollerini de içe almaktadır. Gelişim sürecinde çocuğun aile içinde babaya olan gereksiniminin önemini Abelin, çocukta gelişimin özellikle reapprochement (yeniden barışma) döneminde omnipotensin çözülmesi sırasında babanın bir bağlanma nesnesi olarak kullanılması ile açıklamaktadır. Yukarıda verilen ilişkilerin sağlanamadığı durumlarda Masterson, Mahler’in düşüncelerini temel alarak, borderline kişilik bozukluğunun babanın anne-çocuk arasındaki aşırı içiçe girmiş ilişkilerin arasına girememesi, çocuğa bireyleşme konusunda yardımcı olamaması sonucunda geliştirdiğini ileri sürmektedir. Bunun yanı sıra baba anne ile yeni yürümeye başlayan çocuk veya anne ile ergenin bireyleşme sürecinde de aktif katılım göstermiyorsa ailenin uyum sürecinde yetersizlikler ortaya çıkmaktadır.

Nesne ilişkileri kuramı açısından baba-çocuk ilişkisinin iki yönde belirgin önemi aşağıda verilmiştir:

1. Baba psikanalitik anlamda bir nesnedir. Bu nesne ilişkileri çocuk tarafından içe alınmaktadır.
2. Baba ilişkiler sisteminin çok önemli bir destekleyicisidir.

Bu ilişkiler sistemi içinde anababadan birinin kaybında ailenin bütünlüğü yok olursa bu çocuk üzerinde katastrofik etki yapmaktadır.

Ana-baba-çocuk ilişkisini temel alan çalışmalarda son yıllara kadar hep anne-çocuk ilişkisi üzerinde durulmuştur. Günümüzde ise bu kavram artık değişmiştir. Babalar artık çocuğun yaşamının ilk yılından başlayarak ebeveynliğini kabul etmektedir. Ancak burada babaların yenidoğan çocukların ilk bakımını üstlenebilir mi sorusu önem kazanmaktadır. Böylece, “ babalar anne olabilir mi?” sorusu gündeme gelmiştir. Aslında burada annenin çocuğa ilk bakımı veren nesne olması varsayımı, beklentisi ve koşullanılması etkili olmaktadır.

Abelin, doğuştan baba açlığının varlığına değinerek bebeğin babayla veya baba ile annenin ikisiyle birden sembiyotik ilişkiler oluşturabildiğini belirtmektedir. Anne ve babanın varlığında çocuk, belirli gelişme dönemlerinde kendi gerksinimlerine göre anne ya da babadan birine veya diğerine yönelebilir. Her iki ebeveynin varlığı çocuğun nesnelere araştırmasına, böylece benlik ve nesnelere tanınmasına yardımcı olmaktadır. Çocuk için tek ebeveynin varlığı bu ayırıştırma süreçlerinin yaşanması ve cinsel rollerin benimsenmesi için olumsuz bir durum yaratabilir.

Pruett, anne yerine babaların temel bakımı sağladığı ailelerde çocuklar ve aileler üzerinde uzunlamasına araştırma yapmıştır. Pruet'ta göre babalar iyi bir bakıcıdır, eşlerindeki parental ve maternal özellikleri taşımaktadırlar. Bunun yanısıra herkesin maternal olarak tanımladığı durum cinsiyet ile bağlantılı değildir, Pruet bunun parental olarak tanımlanmasının daha uygun olacağını belirtmektedir.

Bu değerlendirmelerin tümü değişen toplumsal yapıda aile içindeki baba ve anne rollerinin değişimini ve gelişimini belirgin olarak göstermektedir. Anababa rollerinde bugüne kadar maternal dışıye ait olduğu varsayılan tutumların belki de cinsiyete bağlı olmadığı, daha çok alınan role özgü olduğu varsayımı önem kazanmaktadır. Aile içinde babanın rolü konusunda yapılan çalışmalar arttıkça babanın rolü yeni boyutlar kazanmaktadır.

Çocuğun erken gelişim döneminde babanın paternal etkilerini şöyle özetleyebiliriz:

1. Baba ayrılma ve birleşmeyi kolaylaştırarak olgunlaşmayı hızlandırır.
 - a. Baba çocuğun bazı ilgilerini kendine çekerek anneye olan sembiyotik bağlanmayı çözebilir. Bu şekilde anne-çocuk etkileşiminin şiddetini azaltır.

- b. Baba, ayrılmanın tanınması ve yaşanmasını kolaylaştırarak çocuğun bağımsızlık kazanma sürecini hızlandırır.
 - c. Baba, yeniden barışma döneminde çocuğun ambivalansının çözümlenmesinde ve nesne kalıcılığının oluşmasında önemli bir rol oynar.
 2. Baba hem erkek, hem de kız çocukta taklit ve içe alma süreçlerine yardım eder.
 - a. Ego ideali ve süperego öncülerinin oluşmasında,
 - b. Benlik saygısı ve kendine güvenmenin oluşmasında,
 - c. Kızlarda ve özellikle erkek çocukta çekirdek cinsel kimlik, cinsel rol davranışı ve eş oryantasyonunun gelişmesinde rol oynar.
 3. Baba psikoseksüel gelişme için model olur ve onun düzenlenmesine yardım eder.
 4. Baba çocukta gerçeklik duygusunun gelişmesini destekler ve kolaylaştırır.
 5. Babanın aile içinde ve çocuklarıyla ilişkisindeki rolü klasik beklenen rolün çok üstündedir ve işlevselliğinde buna paralel olarak bir artma olmaktadır.

Ülkemizde geleneksel Türk erkeğinin baba olma duygusu çocukluk yaşantısının bilinçdışı değişimlerini yansıtmaktadır. Yeni baba olan gençler genelde baba olmaktan hoşnut olduklarını sıklıkla dile getirmekte ancak kendi babalarının yanında çocuklarını sevip bu mutluluğu onlara göstermekten çekinmektedirler. Baba, yedi yaşına gelinceye kadar çocuklarını annenin ve evdeki diğer kadınların çocuğu gibi görmektedir. Ancak bu yaştan sonra kız çocuğuna karşı yasaklayıcı, sınırlayıcı olurken, erkek çocuklarını sahiplenme, onları denetleme ve onların erkekler dünyasına girmesine yardımcı olmaya çalışmaktadırlar.

Özellikle yedi yaşından sonra Anadolu'da anneleriyle birlikte kadınlar hamamına alınmayan erkek çocuklar babalarıyla erkekler hamamına gitmektedirler. Kuşkusuz bu yaşa kadar erkek çocuklar evde babalarını görür, onunla birlikte yer içerler, ancak babalarıyla aralarında belirli bir sınır vardır ve babalarını idealize etmekten çok ondan korkarlar. Anneler de babanın bu şekilde algılanışını bilinçli ve bilinçsiz olarak desteklerler. İlkokula başlayan erkek çocuk bu erkekler dünyasına uyum yapma çabası göstermektedir.

Çocuk, duygularını göstermemeyi, oyun oynamayı ve açık bir bedensel temasta bulunmamayı ve korkulan bir baba rolü oynamayı erkeksi özellikler olarak öğrenmektedir. Çocuğun yaşantısındaki bu değişikliklerin çok ani ve kesin olması çatışmaların çözümlenmesini engellemekte, böylece gelişmemiş ödipal baba imajı farklı nesnelere, örneğin devletteki otorite figürlerine dışlaştırılmakta ve yönlendirilmektedir. Bu durum yetişkin yaşamda yüceltilmekte veya reaksiyon formasyon biçiminde ortaya çıkmaktadır.

Yani bireyde idealize edilmiş baba imajı kendinden büyüklere karşı abartılı bir saygı biçiminde görülmektedir. (Çevik,Ceyhun: 1993: 121-125)

Ailede emeğinin geleneksel cinsiyet ayrımına dayalı dağılımı göz önüne alınarak, babanın ve annenin işinin mesleki sosyalleşme sürecinde çocukları üzerinde nasıl etkili olduğu konusunda bir çok araştırma yapılmıştır. Babalar üzerinde yapılan araştırmalardaki araştırmaların çoğu babalar üzerinde yapılmıştır- babaların kendi mesleklerinde yararlı tutum, davranış ve değerleri, çocukları ve özellikle de oğulları üzerinde tekrarlamaya çalıştıkları bulunmuştur.

Kohn' a göre, iş rutin, aşırı denetimli ve basitse, erkek çocukların uyumu ve otoriteye itaat etmelerine çok büyük önem verilir. Çünkü bu davranışlar, babanın işyerinde zorunludur. Önceden belirlenmiş davranışlara uyulması, saygı gösterilmesi, şefe riayet mavi yakalı çalışma ortamında verilen değerlerdendir. Alternatif olarak profesyonel ve yönetsel işlerde olduğu gibi, bağımsız ve karmaşık düşünce yapısı gerektiren işlerde, babalar çocuklarına kendi kendilerini yönlendirme değerini kazandırmaya çalışacaktır.

Çocuk yetiştirme değerlerindeki ebeveyn işinin niteliğinden kaynaklanan sınıf farkları, bu açıklamalara uygun şekilde pek çok araştırmada ortaya konulmuştur. Araştırmalarda, daha yüksek sosyal sınıftaki erkekler, mavi yakalı erkeklerle karşılaştırıldığında, mavi yakalı erkekler destekleyici olmaktan çok emir verici bulunmuşlardır. Bunlar sorunların nedenlerini ve suçluyu ortaya çıkarmaktan çok, fiziksel cezaya güvenirlere. Düşük nitelikli işlerde çalışan erkeklerin, düşük iş doyumunu ve otonomi yokluğu yüzünden yaşadıkları hayal kırıklığı nedeniyle çocuklarını daha katı biçimde disiplin uygulayarak cezalandırdıkları görülmektedir

Bir araştırmada, babanın işte geçirdiği zamanının çocuklarıyla geçireceği zamanı olumsuz etkilediği bulunmuştur. Böylece, işe ayrılan zaman arttıkça babanın çocukları ile etkileşimi de azalmaktadır. Babanın çalışma saatlerinin düzensizliği, özellikle vardiya çalışması baba-çocuk ilişkisinde zorluklara neden olmaktadır. Örneğin, gece/öğleden sonra vardiyasında çalışan babaların çocuklarıyla birlikte olabilecekleri zaman dilimi daha azdır. Bu yüzden, bu babaların çocuklarıyla yakın ilişkiler kurmaları, onları yönlendirmeleri ve disiplin gibi konularda yetersiz kaldıkları görülmektedir. Babanın işe ilişkin uzun süreli ve sıra dışı yokluğu (düzensiz çalışma saatleri, uzun süreli iş gezileri gibi) da, annenin çocuk üzerindeki davranış ve tutumlarını etkileyerek, çocuğun davranışları üzerinde dolaylı etkiye sahip olmaktadır. Babanın yokluğunda annenin çocuklar üzerinde daha kontrollü ve tüm sorumluluğu üstlendiği düşünüldüğünde, bu

durum anne-çocuk ilişkisini olumsuz etkilemektedir.

Babanın işi, çocukların ve özellikle erkek çocukların meslek seçimlerinde de etkilidir. Yapılan araştırmalar, erkek çocuklarının babalarının mesleğine benzer mesleği seçme eğilimini ortaya çıkarmaktadır. Baba-oğul arasında kuşaklar arası mesleki değişkenlerin geçişi, yakın ve samimi bir baba-oğul ilişkisinin varlığına dayandırılmaktadır. Ancak, yakın ilişkiye rağmen, babanın mesleki prestiji ve ekonomik statüsü de, mesleğin seçiminde önemli bir etkidir. Bu durumda, eğer yakın baba-oğul ilişkisi varsa, yüksek statülü işlerde çalışan babaların oğulları babalarınıninkine benzer meslekleri seçme eğilimi gösterirken, düşük statülü işlerde çalışan babaların oğulları ise, daha yüksek statülü meslek seçme eğiliminde olmaktadır.

Daha yüksek sosyal statüdeki erkekler çocuklarına daha yakın ve daha çok destekleyici olurlar. Yüksek sosyal statüdeki erkekler, kendi kendilerini yönetebildikleri mesleki faaliyetlere sahip oldukları için onlardan beklenen, çocuklarının içsel psikolojik gelişimlerine daha ilgili olmalarıdır. Psikolojik özelliklerin kullanılmasıyla artan ebeveyn-çocuk ilişkileri, erkekler için mesleki başarılarının nedenleri arasında yer almaktadır. Kohn'a göre, sınıfa bağlı ebeveyn değerlerinin varlığı, kuşaklar arasında sosyal sınıf üyeliğinin sürekliliğine yardım etmektedir. Ebeveyn-çocuk ilişkisi çocuğun yetiştirilme tarzına bağlı olarak çocuğun ilerdeki meslek yaşamını etkilemektedir.

Babanın ücret düzeyi de, çocukların yaşamlarında maddi ihtiyaçların karşılanması, ailenin yaşam standardının belirlenmesi ve aile içinde babanın gelir sağlayıcı rolünü pekiştirmesi açısından önem taşımaktadır. Özellikle düşük ücretler, çocukların ihtiyaçlarını karşılayamayan ebeveynler üzerinde baskı ve engellemeler yaratarak, ebeveyn-çocuk ilişkisinde strese neden olmaktadır. Babanın gelir düzeyi, ailede gelir sağlayıcı rolündeki yeterliliğini etkileyerek, özgüvenini ve ailesinin ona verdiği değeri etkilemektedir. Babanın düşük ücreti annenin işgücüne katılımını zorunlu kılabilir. Ailede kadının çalışması eşler tarafından istenmeyen ama maddi zorunluluk taşıyorsa, hem evlilik ilişkisinde, hem de çocuklar üzerinde olumsuz etkilere neden olabilmektedir. (Kapız: 2004)

3.5. Çocuk Yetiştirmede Sosyal Çevrenin ve Toplum Kültürünün Etkileri-Toplumun Cinsiyet Fikirleri

Yaşamımız süresince eğitim almayı sürdürürüz. İlk eğitim aldığımız yer ailedir. Aileler, doğru olduğuna inandıkları değerleri çocuklarına aktarırlar. Her çocuk, aldığı eğitimin yanı sıra gördükleri, yaşadıkları ve tanık olduklarının ışığında bir öğrenme süreci yaşar. Aile ve okulun yanında çevre de değer yargıları, yaşam biçimleri ve inanç sistemleri ile çocuğun eğitimine olumlu-olumsuz katkılar sağlar. (Kılıç: 2003: 21)

Ailenin içinde yaşadığı geniş konteks gözönüne alındığında, anababanın çocuk yetiştirme tutumları üzerinde, anne ve babanın doğuştan getirdiği özelliklerin, toplumsallaşma süreci içinde aileleri, içinde yaşadıkları sosyal çevre ve eğitim kurumlarının etkisiyle kazandıkları bilgi, tutum ve değer yargılarının, kendi kurdukları düzen içinde eş ve çocuklarıyla olan ilişkilerin niteliğinin etkili olabileceği sonucuna varılmaktadır.(Mızrakçı:79)

Parke ve Collmer ve Belsky, çocuk istismarına yol açan en önemli faktörlerden birinin, kişilerin çocukluklarında anababalarından gördükleri yaklaşım şeklini uygulamaları olduğunu savunurlar. Araştırma sonuçları ilgi ve sevginin az olduğu ortamlardan gelen ve istismar edilen kişilerin, yetişkin olduklarında, çocuklarına benzer şekilde davrandıklarını göstermiştir.(Mızrakçı: 1994: 69)

Cinsiyet rolü, kadın ve erkeğin farklı biçimlerde ortaya koyduğu davranış, duygu ve düşüncelerdir. Cinsiyet rolü yaşam boyu değer, inanç ve tutumları etkiler, belirler ve bunlardan etkilenir.(Gökkaya: 1994: 2)

Erkek ya da kadın nasıl olunur? Bu soruya verilecek ilk cevap, fiziksel anlamda bir penise ya da vajinaya sahip olmak şeklinde olabilir. Oysa yeryüzünde iki tür cinsiyet vardır: Bunlardan biri fiziksel anlamda sahip olunan, diğeri ise, toplumsal anlamda sahip olunan cinsiyettir. Diğer bir deyişle penisinizin olması sizin erkek olmanıza ya da vajinanızın olması sizin kadın olmanıza yetmez. Erkek ya da kadının yapması gerektiğine toplumsal olarak inanılan şeyleri yapmadan, toplumsal anlamda cinsiyetinize kavuşamazsınız. (Uğurlu: 2002: 19))

Kadınlık ve erkeklik kavramları bireyin cinsel kimliğini temsil eden kavramlardır. Cinsiyet rolleriyle ilgili duygu ve davranışları, bireyler, hayatın başlangıcından itibaren içinde buldukları kültürden, ailelerinden ve yaşantılarından öğrenirler. Cinsel rollerin oluşması ve kazanılması bireyin biyolojik yapısı ve toplumsal adet ve geleneklerin etkisiyle oluşmaktadır.

Örn.; kadının çocuk doğurması biyolojik yapı ile, çocuk bakımı ise içinde bulunduğu kültür ya da toplum tarafından kadına verilen rol ile ilgilidir.

Cinsiyet rolü normlarının etkisi doğumdan hemen sonra çocuğa bir isim verilmesiyle ve alınan kıyafetlerin renginin belirlenmesiyle başlar. Bu, sonraki aylarda ve yaşlarda kız çocuklarına bebekler veya yemek yapma ya da ev işleriyle ilgili oyuncaklar, erkek çocuklarına araba veya tabanca gibi oyuncakların alınmasıyla devam eder gider. Ana-babalar ve toplumun büyük çoğunluğu erkek çocuklarında saldırganlığı, atılganlığı, akılcılığı, mantıksallığı, problemlerin kolayca üstesinden gelebilme becerilerine sahip olmayı v.b.; kız çocuklarında ise, iyi sosyal ilişkiler kurabilmeyi, sempatik olmayı, duygusal olmayı, başkalarının duygularına duyarlı olmayı, sorumluluk sahibi olmayı, edilgenliği v.b. pekiştirmek eğilimindedirler. Erkekler güç ve hız gerektiren işlerde veya sporlarda sahip oldukları kas ve kemik yapısının yanında, toplum cinsiyet normları tarafından da teşvik edilirler. (Kısaç: 1999: 81)

Toplum içinde erkek olmak gururla bahsedilen bir durumdur. Erkek çocuğu olan babalar, diğer babalardan bir kat daha fazla sevinir, çünkü erkek adamın erkek çocuğu olmuştur. Sonra, erkeklik önemli olduğu için, onu temsil eden fiziksel organın da önemi ortaya çıkar ve babalar çocuklarından pipilerini diğer amcalara göstermesini ister. Herkese göstere göstere gezilen pipinin yarısı bir süre sonra kesilir: Erkek çocuk artık “erkek adam” dır.

Erkekler, çocukluklarından itibaren, düşseler bile canları acımaz ve de ağlamazlar; çünkü onlar erkektir. Zaman içinde, “Karı gibi gülme, ne biçim erkeksin!” sözleriyle gülmeleri de engellenir. Ağlamayan, canı acımayan, gülmeyen, eli ve aklı sürekli pipisinde olan erkek, bir süre sonra acımadığının, susamadığının, üşümediğinin ve yorulmadığının da farkına varır ve bütün bu fiziksel yeteneklerinin yanı sıra, psikolojik olarak da inanılmaz güçlü olduğunu fark eder. Sonra toplumun kendine tanıdığı cinsel ayrıcalıkları öğrenir. (Uğurlu: 2002: 19)

Kadın ve erkekler için uygun cinsiyet rolü davranışları bir kültür içinde ve kültürden kültüre değişiklik gösterirken, tarihsel değişme, toplumlardaki siyasal, kültürel, ekonomik hareketlerden etkilenmiştir. Böylece kadın ve erkekte beklenen geleneksel cinsiyet rolüne uygun davranışlarda da sarsıntıların ortaya çıktığı gözlenmiştir. Örneğin kadından sadece eve ve çocuğa ilişkin işleri yüklenmesi beklenirken, günümüzde pek çok kültürde, bunların yanında dışarıda çalışarak para kazanması ve başarılı olması da beklenmektedir. Aynı şekilde erkek de dışarıda çalışan kadına yardım amacıyla çocuk bakımı ve ev işlerini paylaşabilmektedir. (Gökkaya: 1994: 2)

Cinsiyet farklılıklarının ne ölçüde toplumsal etkilerin bir sonucu olduğunu incelemek üzere pek çok çalışma yapılmıştır. Anne ile bebek arasındaki etkileşim üzerine yapılan çalışmalar, anne babaların erkek ve kız çocuklarına yönelik davranışları arasında bir fark olmadığına inanmasına karşın, erkek ve kızlara yönelik davranışları arasında farklılıklar olduğunu göstermektedir. Kendilerinden bir bebeğin kişiliğini değerlendirmeleri istenen yetişkinler, çocuğun erkek mi yoksa kız mı olduğuna inanmalarına bağlı olarak, farklı yanıtlar vermektedirler. Klasik bir deneyde, beş genç anne, Beth adı verilen altı aylık bir bebekle etkileşim halindeyken gözlenmişlerdir. Bu anneler bebeğe çoklukla gülümsemişler ve oynaması için bebekler uzatmışlardır. Bebek anneler tarafından 'tatlı' ve 'yumuşak bir ağlaması' olan bir bebek diye değerlendirilmiştir, ikinci bir grup annenin aynı yaştaki, Adam adı verilen bir çocuğa gösterdiği tepkiler, gözle görülebilir derecede farklıydı. Bebeğe oynaması için bir tren ya da öteki 'erkek oyuncakları' uzatılma olasılığı daha fazlaydı. Beth ve Adam aslında, farklı elbiseler giydirilen aynı çocuktu.

Bebeklerin toplumsal cinsiyetlerini öğrenmeleri, neredeyse kesinlikle bilinçsizdir. Çocuklar kendilerini doğru bir biçimde erkek ya da kız olarak adlandırmadan önce, bir dizi sözle ifade edilmeyen sinyaller alırlar, örneğin; erkek ve kadın yetişkinler bebekleri genellikle farklı biçimlerde tutarlar. Kadınların kullandıkları kozmetiklerin, bebeğin erkeklerle eşlediklerinden farklı kokuları vardır. Sistemantik giyiniş, saç biçimi vd. farklılıkları bebeğe, öğrenme sürecinde görsel sinyaller sağlar. İki yaş civarındaki çocukların, toplumsal cinsiyetin ne olduğuna ilişkin tam olmayan bir anlayışları olur. Kendilerinin erkek mi yoksa kız mı olduklarını bilirler; başkalarını da genellikle doğru bir biçimde sınıflandırabilirler. Bununla birlikte çocuklar, beş ya da altı yaşa gelene kadar, kişinin toplumsal cinsiyetinin değişmediğini, herkesin bir toplumsal cinsiyeti olduğunu ve kızlar ile erkekler arasındaki seks farklılıklarının anatomik temelli olduğunu bilmezler.

Küçük çocukların gördüğü oyuncaklar, resimli kitaplar ve televizyon programları hep erkek ve kadın özellikleri arasındaki farklılıkları vurgulama eğilimindedir. Oyuncakçı dükkanları ve mektupla sipariş katalogları ürünlerini genellikle toplumsal cinsiyete göre sınıflandırır. Hatta toplumsal cinsiyet bakımından yansız görünen kimi oyuncaklar bile pratikte böyle değildirler. Örneğin, oyuncak yavru kedi ve tavşanlar kızlara önerilirken, aslan ve kaplanların erkekler için daha uygun olduğu düşünülür.

1972'de, Lenore Veitzman ve meslektaşları, okul öncesi çocukları için en çok kullanılan kimi kitaplardaki toplumsal cinsiyet rollerinin çözümlemesini yapmışlar ve toplumsal cinsiyet rolleri arasında açık farklılıklar bulmuşlardır. Öykü ve resimlerde, kadınlara 11'e 1 gibi bir oranla ağır basan erkekler çok daha ağırlıklı bir yer tutmaktaydı.

Toplumsal cinsiyet kimlikleri olan hayvanlar da dahil edildiğinde, bu oran 95'e l'idi. Dişilerle erkeklerin etkinlikleri de farklılaşmaktaydı. Erkekler, serüven türü uğraşlar ile bağımsızlık ve güç gerektiren ev dışı etkinlikleri gerçekleştirmekteydiler. Kızlar söz konusu olduğunda, edilgin ve çoğunlukla ev işleriyle uğraşarak sergilenmekteydiler. Kızlar, erkekler için yemek pişirip temizlik yapar ya da onların dönüşünü beklerlerdi. Aynı şey öykü kitaplarında bulunan yetişkin kadın ve erkekler için de büyük ölçüde doğrudur. Eş ve anne olmayan kadınlar, cadılar ya da periler gibi düşsel yaratıklardı. Çözümlenen bütün kitaplarda, evi dışında bir mesleği olan hiçbir kadın yoktu. Buna karşın, erkekler, savaşçı, polis, yargıç, kral vd. idiler.

Daha yakın zamanlarda yapılan araştırmalar, durumun biraz olsun değişmiş olduğunu düşündürse de, çocuk yazınının çoğunluğunun büyük ölçüde aynı olduğunu göstermektedir. Örneğin; masallar, cinsiyete ve kızlarla erkek çocuklarından sahip olmaları beklenen amaçlar ile hedeflere yönelik olarak, geleneksel bir tutum benimsemektedirler. "Prens bir gün gelecek"; bunun anlamı, birkaç yüzyıl öncesindeki peri masalları türlerindeki gibi, yoksul bir aileden gelen bir kızın talih ve servet düşleyebileceğidir. Bugün bunun anlamı, romantik aşkın idealleriyle daha bir bağlantılı hale gelmiştir. Kimi feministler, en ünlü masalları, bunlardaki genel vurguları tersine çevirerek yeniden yazmaya çalışmışlardır:

Kimi dikkate değer istisnalar olsa da, çocuklar için hazırlanan televizyon programları üzerine yapılan çözümlemeler de, çocuk kitaplarındaki bulgularla uyum içinde olan sonuçlar vermektedirler. En fazla izlenen çizgi filmler üzerine yapılan çalışmalar, başroldeki karakterlerin erkek olduklarını ve erkeklerin etken uğraşlarda ağır bastıklarını göstermektedir. Benzer görüntüler, programlar arasında verilen reklamlarda da vardır.

June Statham, cinsiyet ayrımcılığı yapmayarak çocuk yetiştirmeye istekli bir grup anne ve babayı incelemiştir. Araştırmada, altı aylıktan on iki yaşına kadar çocukları olan on sekiz aileden otuz yetişkin yer almıştır. Anne babalar, orta sınıftan gelmektedir ve çoğu, öğretmen ya da öğretim üyesi olarak akademik çalışma içindedirler. Statham, anne babaların çoğunluğunun yalnızca kızların erkek oğlanlara benzemesine çalışma yoluyla geleneksel seks rollerini değiştirmeye kalkmadıklarını, ancak dişilik ile erkeklik arasında yeni birleşimleri güçlendirmeye çalıştıklarını bulmuştur. Bu anne babalar, erkek çocukların başkalarının duygularına karşı daha duyarlı olmalarını ve samimiyetlerini dile getirebilmelerini istemişler; buna karşılık kızlar da öğrenme ve kendilerini geliştirme fırsatları aramaya yöneltilmişlerdir. Bütün anne babalar, varolan cinsiyet kalıplarıyla savaşmanın zor olduğunu görmüşlerdir. Onlar, çocukları toplumsal cinsiyete göre sınıflanmayan oyuncaklarla oynamaya ikna etmekte oldukça başarılı olmuşlarsa da, bu bile pek çoğunun beklediğinden daha zor olmuştur. Bir

anne, araştırmacıya şu yorumda bulunmuştur:

“Bir oyuncakçıya girerseniz, erkekler için savaş oyuncakları, kızlar için de evcilik oyuncaklarıyla dolu olduğunu görürsünüz; bu da toplumun durumunu özetlemektedir. Bu, çocukların toplumsallaşma biçimidir. Erkek çocuklara öldürmeyi ve incitmeyi öğretmenin bir sakıncası yoktur; bence bu korkunç, beni hasta ediyor. Oyuncakçılara gitmemeye çalışıyorum; öylesine kızgınım.” Pratik olarak, çocukların tümü gerçekte, kendilerine yakınlarının verdikleri toplumsal cinsiyete göre sınıflanan oyuncaklara sahiptir ve bunlarla oynamaktadırlar.

şimdi artık, esas karakterlerinin güçlü, bağımsız kızlar olduğu kimi öykü kitapları bulunabilir, ne ki bunların pek azı erkek çocuklarını geleneksel olmayan rollerde gösterirler. Beş yaşındaki bir çocuğun annesi, çocuğuna okuduğu kitaptaki karakterlerin cinsiyetlerini değiştirerek okuduğunda çocuğunun buna gösterdiği tepki hakkında şöyle demektedir:

“Aslında, oldukça geleneksel rollerdeki bir erkek ve bir kız çocuğunun bulunduğu kitaptaki bütün kızları erkek, bütün erkekleri de kız yaparak okuduğumda biraz huzursuz oldu. Bunu ilk kez yaparken, "sen erkekleri sevmiyorsun, yalnızca kızları seviyorsun" deme eğilimindeydi. Bunun hiç de doğru olmadığını, yalnızca kızlar hakkında yazılmış yeterince kitabın olmadığını ona açıklamam gerekti.”

Toplumsal cinsiyet toplumsallaşmasının çok güçlü olduğu ve buna meydan okumanın huzursuzluğa yol açabileceği ortadadır. Bir kez toplumsal cinsiyet 'yüklenildiğinde', toplum bireylerden 'kadınlar' ve 'erkekler' olarak davranmalarını beklemektedir. Bu beklentilerin yerine geldiği ve yeniden üretildiği yer, gündelik yaşamın pratikleri içindedir. (Birkök:1996)

Doğumdan sonraki ilk üç yıl cinsiyet rollerinin kazanımındaki, diğer kritik dönemdir. Ebeveyle ve sosyal çevre, çocuğa sahip olduğu cinsel organlara göre temellendirdiği cinsiyet tipine uygun davranmaya başlar. Çevre bu davranışların sürdürülmesini çocuktan bekler. (Gökkaya: 1994: 9)

Freud'a göre; erkek çocuk annesine duyduğu cinsel yakınlıktan dolayı babasını kıskanır ve onu yok etmek ister. Ancak babasını yok etmenin yanlış olduğunu bildiğinden cezalandırılmaktan ve penisini kaybetmekten korkar. Bu duygulardan kurtulmak için zorunlu olarak babayla özdeşleşir. Bu özdeşleşme ile birlikte erkek çocuk eril davranış ve tutumlar sergiler. Sonuçta erkek çocuğun süperegosu ve bilinci gelişir. Eğer erkek çocuğun babası yetersiz bir eril modelse ya da çevresinde eril model yok ve güçlü dişil model varsa, Freud'a göre erkek çocuk ileride cinsiyet rolüne uygun olmayan bir gelişim veya homoseksüel bir gelişim gösterir.

Kız çocuk ise penisinin olmamasını kendisine verilen bir ceza olarak algılar. İlk olarak

sevgi objesi olan annesiyle doğal bir özdeşleşme sürecine giren kız çocuk annesinin de penisinin olmadığını görerek bu özdeşleşmeyi babaya yöneltir. Daha sonra babasını annesiyle paylaşamayacağına inanan kız çocuk tekrar anneye zorunlu özdeşleşme sürecine girer. Böylece kız çocuk dişil davranış ve tutumlar sergiler ve süperegonun gelişimini sağlar. Ancak Freud'a göre kız çocuğun hiçbir zaman süperegosu tam gelişmez, çünkü kız çocuk odipal kompleksi tam olarak çözemez. Bunun sebebi de kastrasyon (penisin bir ceza olarak kesilmesi) olgusunun elektra kompleksinden önce gerçekleşmiş olmasıdır. Yani, kadınlar penisleri olmadığı için, her zaman cezalandırılmış olduklarını düşüneceklerdir.

Aynı zamanda eğer kız çocuk annesiyle özdeşleşemezse veya babasıyla özdeşleşirse ya da anne yeterli bir dişil model olmuyorsa, Freud'a göre kız çocuk ileriki yaşamında erkeksi özellikler sergiler veya lezbiyen olur. (Gökkaya: 1994: 13)

Çocuğun cinsiyete uygun davranışlar kazanmasını destekleyen toplumsal faktörlerden biri de okuldur. Hem öğretmenler hem de akran grupları çocuklar için cinsiyet tipine uygun model olurlar. (Gökkaya: 1994: 25)

Akran grubu çocuğun cinsiyetine uygun davranışlarını destekler. Kızlar kızlarla oynar, erkekler erkeklerle oynar. Oyunlarında kız oyunu erkek oyunu diye ayırım yaparlar. Örneğin kız oyunu oynayan erkek çocuğu erkek çocuklar gruplarına almak istemezler. Ya da kendi cinsiyetlerinden arkadaşlarını karşı cinsiyetin oyunu ile ilgilenmemesi doğrultusunda uyarırlar. (Gökkaya: 1994: 26)

Çocuğun kültürlenme süreci kırsal yaşam ekonomisinin belirlediği yönde gerçekleşirken oğlan çocuğunun yeri kız çocuğundan ayrılır. Üretimde erkeğin fizik gücüne duyulan gereksinme, baba ocağını tütürmede (soyu devam ettirmede) oğlan çocuğuna tanınan ayrıcalık, kız çocuklarının ihmeline neden olmaktadır. Yeni doğuran gelin loğusalığının ilk günlerinde yatağından kalkıp ev işlerinin ucundan tutmadığında doğurduğu çocuk oğlansa hoşgörülle karşılanırken kızsız "bana er mi doğurdun ki loğusa yatağında nazlanıyorsun" sözleriyle eleştirilir .

Çocuk kendi dünyasında bir varlık olup genellikle büyükler bu dünyanın farkında değildirler. Oysa çocuklar müşterek bir dünya içerisinde yaşadıklarından birbirlerini iyi anlarlar. Bu nedenle bir çocuğun gelişiminde kardeşlerin katkısı büyüktür. Ancak bu katkının ne ve nasıl olacağı kardeşlerin cinsiyetine, yaşlarına ve doğum sıralarına, ailenin çocuklara karşı tutumuna bağlıdır.

Bu faktörlerden cinsiyet farkı çocukların gelişimini önemli ölçüde etkiler. Çocuklar büyümeleri sırasında kız ve erkek farkını öğrenip her birinin değişik rolleri olduğunu fark

ederler . (Marangoz: 2003)

Bütün dünyada olduğu gibi, Türkiye’de de roller cinsiyet esasında ayrılmıştır. Her iki cinsiyete de sosyalleşme süreci içinde toplumun tüm kurumları tarafından (özellikle okul-aile-medya) bu roller benimsetilir. Böylece kız ve erkek çocuklar cinsiyetlerine uygun rolleri yerine getirerek, toplumun bir parçası haline gelirler.

Cinsiyet rolleri açısından incelendiğinde, kadından beklenenin anne ve ev kadını olması, erkekten beklenenin ise üretime yeniden katılımı sağlayacak işlevleri yerine getirmesi olduğu görülmektedir.

Türkiye’de kadınların çalışma yaşamına katılması üzerinde tüm dünyada olduğu gibi savaşların büyük etkisi olmuştur. 1990 yılına kadar her yıl artan oranda kadın işgücüne dahil olmuştur. Ancak 1990’lı yıllardan itibaren kadının işgücüne katılım oranı düşmeye başlamıştır.

Kadınların çalışma yaşamına katılımlarının düşüklüğünün birçok sebebi vardır. Bunlardan biri, kadının anne ve eş olma gibi geleneksel rollerinin toplum ve kadın için daha önce gelmesidir. Son 30 yıldır bu kalıpyargılarda yumuşama olmakla birlikte, kadının çalışan kadın rolü ile geleneksel rolleri birlikte uyumlu bir şekilde yürüttüğü takdirde çalışması uygun görülmektedir. (Arslan: 2000: 94)

Berkes, Ankara'ya bağlı Elvan Köyünde yaptığı araştırmada "erkek evladın çok makbul olduğunu, kız çocuğuna ise er geç baba evini terk edecek gözüyle bakıldığını" bildirmiştir. Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi tarafından, 25 yıl arayla Ankara'ya bağlı Hasanoğlu'da yapılan karşılaştırmalı iki araştırmada; 25 yıl önce olduğu gibi oğlan çocuğunun gene kız çocuğundan üstün tutulduğunu bildirmiştir .

Ankara Üniversitesi’nden Güçbilmez, Ankara'ya bağlı iki köyde yaptığı araştırmada bir ailede özellikle çok sayıda erkek üyenin bulunmasının, o aileye ayrıcalıklı bir mevki sağladığını bildirmiştir. Çünkü çok sayıda erkek daha büyük bir üretken güç demektir. Gene çok sayıda erkek üye, haneler arasında çıkabilecek kavgalarda daha büyük bir güç anlamı taşır.

Erdentuğ, Sün Köyü’nde, gelin eğer kız doğurursa geline kıymet verilmediğini ve gelinin yüzü olmadığını yazmıştır; oğlan doğurursa geline kıymet verilir. Bazı Devrek köylerinde kız çocuk 7 yaşına kadar çocuk olarak kabul edilir. Bu yaştan sonra bütün kız çocukları kadın grubuna aittir. Evde kendisinden iş beklenir, kadın gibi kapalı giyinip az konuşması ve hatta çeşitli sorumlulukları yüklenmesi gerekir. Bir kız çocuğu hayatının 13

veya 14 yılını baba evinde geçirir. Kızın kendi hanesinden erkeklerle olan ilişkisi erkenden kesilir. Örneğin kardeşler küçüklükte birlikte uyumalarına rağmen oldukça erken yaşta birbirlerinden ayrılır ve genç kızın baba evinden ayrılması ile kız-erkek kardeş ilişkisi genellikle kesilir. Bu çocuklar cinsiyet hakkında her şeyi bilirler. Çünkü genellikler anne babalarıyla aynı odada yatarlar.

Hacettepe Üniversitesinden Psikiyatrist Öztürk'e göre "Anadolu toplumunda kız ve erkek çocuklara yönelen toplumsal tutumlar, çocuğun benlik duygularının ayrışmasında ve cinsel rolünün erkenden benimsenmesinde önemli derecede etkilidir".

Sümer de "Geleneksel toplumda, köy ve az gelişmiş bölgelerde doğup büyüyen kız ve erkek çocuklarına birbirinden çok farklı olduklarının hissettirildiğini" savunur. Buna göre "erkek çocuğa cesur, atılgan, erkekliğinden mağrur olma öğretilirken kız çocuk korkak, utangaç, çekingen yetiştirilir". Anneye bu kadar uzun süre yakın olan erkek çocuğun erkek kişiliğini kazanması kolay değildir. Üstelik anne erkek çocuğunu kendi eksikliğini tamamlayan bir parçası olarak görür ve çocuğun ondan ayrılmasını, büyümesini bilinç dışında istemez. Kızlar ırza geçilme, erkek ise homoseksüellik korkusu içinde yetiştirilir.

Psikiyatrist Koptagel "Ülkemizde çocuklar anne ile çok yakın temas içindedir ve ailede kadın figürünün psikolojik etkisi altındadırlar, erkek çocuklarda bu durum buluşa kadar devam eder" düşüncesindedir.

Tezcan "Toplumun ve anne-babanın kız ve erkek çocuğuna karşı tutumları değişiktir. "Oğlan doğuran övünsün, kız doğuran dövünsün" sözü erkek evladın daha doğumda benimsendiğini açıkça belirlemez mi?" sorusunu sormaktadır.

Ege Üniversitesinden Psikiyatrist Örnek ve arkadaşlarına göre "küçük bir grupta bir süre sessizlik olduğunda, bu sessizlik kastedilerek "kız doğdu" sözü ile sessizliğin bozulmak istendiği, kız doğumunun sessizlikle karşılandığını hiç olmazsa sevinç gösterisi ile karşılanmadığını belirleyici sayabiliriz".

Ankara Üniversitesinden Sosyolog Tezcan'a göre "Toplumumuzda erkek olarak dünyaya gelmek başlı başına bir imtiyazdır. Erkek çocuk emzirilirken bile kız çocuktan daha uzun süre emzirilir. Çünkü anne sütü değerli sayılır. Kız çocuk ailede geçici, el oğluna gidilecek bir varlık olarak sayılır". (Marangoz: 2003)

Toplumumuzda baba, genellikle sert, az konuşan, sevgisini belli etmeyen bir tiptir. Anne, şefkatli, sessiz, fedakar ve silik bir kadındır. Babaya karşı çocuğun koruyucusu ve dert ortağıdır. Erkek çocuk, büyüdükçe anneye ve kız kardeşlerine hükmetmeye başlar. İlk

yaşlarda uslu ve sessiz olması ödüllendirilen çocuk, büyüdükçe girişken ve atılgan olmaya yönlendirilir. Kültürümüzde kadının edilgen olması ve duygularını mümkün olduğu kadar gizlemesi gerekir. Cinsel yaşamına ilişkin baskı ve engellemeler çok erken yaşlarda başlar. Bu koşullara karşı koyması, olumsuz duygularını belirtmemesi istenir. (Tezcan: 1987: 57)

Sosyo-kültürel yapı içerisinde genelde erkek çocuğun sosyalizasyonunda kazandırılan “erkeklik” rolünde kadını küçümseme, eve hakim olma ve gerektiğinde kadına şiddet kullanma sıklıkla öğretilmektedir. Hatta karısına karşı şiddet kullanan erkekler bazı çevrelerde ayıplanmamaktadır. Birçok çevrede sosyalleşme süreci boyunca erkekler öfkelerini çevrelerine yansıtmayı, saldırılara karşı koymayı, kavga etmeyi öğrenmektedirler. Bunun nedeni gerginliklerinin kendilerinden kaynaklanmadığı yolunda geliştirdikleri varsayımdır. Buna karşılık kadınlar, yaşadıkları gerginliklerin kendilerinden, kendi yetersizliklerinden kaynaklandığına inanarak sosyalleşmektedirler. Dolayısıyla onlara göre sorun sosyal değil, kişiseldir. (Görmez ve ark.: 1998: 25)

Erkek egemen görüş, kadınların cinselliğini bastırıyor, erkeklerinkini ise kışkırtıyor. Adet görmeye başlayan genç kızlar utanç duyup bunu gizlemeye çalışırken, erkekler için yedi düvele duyurulan sünnet törenleri yapılıyor. Genç kızların bekareti, aileler, okul müdürleri, mahallenin erkekleri, polis ve yasalar tarafından sıkı sıkıya denetim altında tutulurken erkekler için bekaret bir eksiklik veya utancı ifade ediyor. Bu liste çok uzun ama çıkan sonuç çok net. Cinsellik, günlük pratiklerimizden devletle ilişkimize, çocukluğumuzdan yaşlılık günlerimize, isyan ettiğimiz baskılardan içselleştirdiğimiz fikirlere, kadın-erkek ilişkilerinden kadınların birbirleriyle ilişkilerine kadar hayatımızı her alanda belirlemeye devam ediyor.(Bora, Günel: 2002: 324)

Evliliğe ve anneliğe iyimser ve romantik duygularla giren kadınlar düş kırıklıklarını en yüksek sesle ifade edenlerdir ve aşırı ilgiden en fazla zarar gören de yine onların çocuklarıdır. Çocuk doğurmak, doğa tarafından diğer tüm tatmin ve başarı duygularının ihmal edilmesinin ödülü olarak düşünülmedi; asla böyle zaman alan bilinçli bir uğraş olması da niyetlenmedi. (Greer: 1996: 88)

1996 yılında 2719 evli çiftle yapılan bir çalışmanın sonuçlarına göre, kadının geleneksel yaklaşımı erkeğin ev işlerini paylaşmasında önemli bir faktör. Kocalar eşleri ve kendileri eşitlikçi bir yaklaşıma sahip olmadıkları sürece, kadına nazaran çok az ev işi yapıyorlar. Erkek ve kadın geleneksel görüşlere sahipse, erkek ev işi yapmıyor. Erkek eşitlikçi, kadın geleneksel görüşlere sahipse erkek yine ev işlerini paylaşmıyor. (Baydemir: 1998: 179)

3.6. Ev Kadını ve Çalışan Kadının Çocuk Yetiştirmede

Üstlendikleri Sorumluluklar

Aile içi sorumluluk paylaşımı açısından bakıldığında, Türkiye’de çocuk yetiştirmenin, anne ve babanın ortak sorumluluğu olduğu anlayışının henüz yerleşmediği, erkeklerin çocuk bakımı vb. işleri kadına bıraktığı gözlenmektedir. 1993 verilerine göre 5 yaşın altında çocuğu olan kadınların % 80’inden fazlası, çocuk için yemek hazırlamak, çocukları giydirmek, çocuk hastalanınca bakmak gibi işleri çoğunlukla tek başına ya da baba dışındaki diğer aile bireyleriyle yapmaktadır. Ancak, hasta çocuğu doktora götürme kararını ise % 50.8 oranında eşiyile birlikte verebilmektedir. Çocukla oyun oynamak gibi bir işi bile baba tek başına üstlenmemekte, kadınla paylaşmaktadır.

Ülkemizde maaşlı ya da ücretli çalışan kadın sayısının düşük olmasında kamu ve özel sektör işverenlerinin işe alma sırasında, kadınlar aleyhine bir tutum sergilemeleri ve toplumumuzda geleneksel iş bölümü çerçevesinde çocuk bakımından yalnızca kadının sorumlu tutulması gibi yerleşik bir anlayışın varolmasının çok önemli bir yeri vardır. (2)

Kadınların doğurganlık özellikleri ve geleneksel cinsiyet rolleri, çocuğun bakımı ve yetiştirilmesinde annenin merkezi rolünü oluşturmaktadır. Kadınların işgücüne katılımlarında hem niceliksel, hem de eğitim düzeylerinin yükselmesiyle, niteliksel anlamda bir gelişme gözlenmiştir. Annenin çalışmasının, çocuklar üzerindeki ilk göze çarpan etkisi, işin talep ettiği zaman ve bağlılığın, çocuklara ayrılacak enerji ve zaman miktarını azaltmasıdır. Böylece kadının çalışması, aile ve çocuklar üzerinde olası sonuçlarının tartışılmasına, babanın aile içinde rolünün ve dolayısıyla aile yapısının yeniden şekillenmesine neden olmuştur.

Kadınların çalışmasının en önemli nedenlerinden biri ekonomiktir. Ekonomik krizlerle tek gelirin ailenin geçinmesine yetmemesi, yaşam standardının yükselmesi, tüketim kalıplarının değişmesi ailenin ikinci gelire olan ihtiyacını arttırmıştır. Bu ekonomik koşullar altında da kadınların evde geçirdikleri zamanın maliyetini yükseltmiş ve kadınların işgücüne katılımları artmıştır.

Düşük gelir, düşük statü, işte istenmeyen görevler, kontrol ve otonomi yokluğu, hayal kırıklığı veya düşük moral, fazla zaman ve enerji talepleri, fiziksel tehlike ve zorlanmalar erkeklerde olduğu gibi kadın çalışanlarda da, strese neden olmaktadır. Ancak, evli ve anne olan kadınların birincil rolleriyle, bunlara ek olarak üstelendikleri iş rollerinin taleplerini aynı anda karşılamaya ve rolleri arasında bir denge kurmaya çalışmaları kadınlara ekstra stres ve

yük getirmektedir. Annenin yaşadığı stres ve zorluklar da, babada olduğu gibi, ancak farklı boyutlarda, anne-çocuk ilişkisine yansımaktadır.

Annenin işinin çocukların mutluluğu üstündeki etkisinde önemli bir faktör, çocuk bakımının kalitesidir. Çalışan annenin çocukları, annenin işte olduğu zamanlarda genellikle gündüz bakım evlerinde bakılmaktadır. Çalışan kadın ilk çocuğun doğumu ile işe bir süre ara vermektedir. Son yıllarda annelerin doğumundan sonra işe dönme sürelerinde kısalma gözlenmektedir. Geri dönme genellikle doğumun ilk yılı içinde olmaktadır. Bazı araştırmalarda, doğumdan sonraki ilk yıl içinde annenin çalışmasıyla bebeklerin annelerine karşı bir güvensizlik içinde olması ve bebeğin bilişsel ve sosyal gelişimi arasında negatif bir ilişki bulunmuştur. Yine de, bir yaşın üstündeki çocuklar için ev dışındaki bakımın zararlı olduğuna dair yeterli kanıt yoktur. Örneğin; çocukların bilişsel ve sosyal gelişimlerinde grubun büyüklüğünden, öğretmenin niteliklerinden ve programın amaçlarından olumlu etkilendiği bulunmuştur. Rol yükü ve rol çatışmasının yol açtığı stres küçük bebekli kadınlar tarafından çok güçlü bir şekilde hissedilir. Ancak çalışan annelerin hissettiği stresin bebekleriyle olan ilişkilerinde ve bebeklerinin gelişiminde olumsuz etkilediğine dair de, çok az araştırma vardır.

Genellikle anne kendi tercihi sonucu çalışıyorsa, aile sorumluluklarında çok fazla stres yaşamayabilir ve böylece annenin çalışması çocuklar üzerinde olumsuz etki yaratmaz. Anne işinden memnun olduğu ve doyum aldığı sürece bu eve ve çocuklara da olumlu yansımaktadır. Ancak, bu konuda az sayıda araştırma yapılmış olmasına rağmen, çocukların etkilenmesinin annelerin ne yaptığına ve nasıl hissettiklerine bağlı olduğu ortaya çıkmaktadır.

Annenin işinin niteliği de, çocuklar için önemlidir. Örneğin, annenin işinin eğitimsel, zihinsel ve psikolojik kaynaklarının kompleks olması, çocuklar için bilişsel teşvik, duygusal destek ve güvenlik anlamında olumlu bir aile ve ev ortamı yaratmaktadır. Annenin işinin daha az karmaşık ve daha az zihinsel beceri gerektiren bir iş olması, çocuklar için ev ortamının kalitesini düşürdüğü bulunmuştur. Düşük nitelikli ya da niteliksiz bir iş, annenin zihinsel gelişimini, ebeveyn enerjisini düşürerek, çocuk yetiştirme değerleri ve davranışlarında olumsuz etki yaratabilmektedir. Bu mesleki bağ hipotezini doğrular nitelikte bir etkileşimdir.

Okul öncesi çocuklar üzerindeki araştırmalar, çalışan annelerin çocuklarında bağımsızlığı teşvik ettiklerini göstermektedir. Oysa çalışmayan anneler, çocuklarının kendilerinden bağımsız olmasını, en önemli rollerinin sona erdiğinin ve artık çocuklarının kendilerine ihtiyacı kalmadığının bir göstergesi olarak algılanmakta ve endişeye kapılmaktadırlar. Çalışmayan anne çocuğunun kendisine olan bağımlılığının sürmesini

istemektedir. Bu nedenle de, çocuğun özgüveninin gelişmesinde ve kendi işini kendi görmesinde bir anlamda engel olabilmektedir. Bu, ev işlerinin paylaşımında da ortaya çıkmaktadır. Çalışan annelerin çocuklarının çalışmayan annelere göre daha düzenli ev işi sorumluluğu üstlendikleri görülmektedir. Çünkü annenin işte olduğu zamanlarda çocuklar en azından kendi ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri gerekmektedir. Bu da, çocukların özgüvenlerinin gelişiminde önemli bir role sahiptir. Çalışan ve çalışmayan anneler arasındaki bu fark, ev işleri ve rol beklentilerine yansıdığı gibi, çocukların okul başarısına da yansımaktadır. Çalışan annenin çocuklarına daha az zaman ayırabildiği gerçeği, daha az zamanın daha kaliteli bir ilgi ve etkileşimle değerlendirilmesini gerekli kılmıştır. Daha kaliteli ebeveyn-çocuk ilişkisinde kendini gerçekleştiren, bağımsız düşünce ve davranış modeli kazanan, kendine özgüveni yüksek olan çocukların okuldaki başarı çizgilerinin de yüksek olduğu görülmektedir.

Annenin çalışmasının erkek ve kız çocukları üzerinde farklı etkiler meydana getirdiği gözlenmiştir. Örneğin; çalışan annelerin, çalışmayan annelere göre, kızlarıyla daha olumlu ve aktif bir ilişki kurarlarken, işlerinin oğullarıyla olan ilişkilerine olumsuz yansıdığı gözlenmiştir. Oysa çalışmayan anne, ailedeki geleneksel cinsiyet rol dağılımının devamını koruyan nitelikte kızlarından çok oğullarına daha çok özen göstermektedirler.

Annenin çalışmasının çocuklarının cinsiyet rollerini öğrenme ve algılama süreçlerinde önemli bir etkisi bulunmaktadır. Çalışan annelerin çocukları geleneksel cinsiyet rollerini kabullenmeye daha az meyillidirler. Böylece, hem kızlar hem de erkek çocuklar daha az kalıplaşmış, daha esnek, yeniliklere ve durumsal koşullara kolayca uyum gösterebilecek rol beklentileri kazanmaktadırlar. Özellikle çalışan annenin kız çocukları anneyi model almakta, daha yüksek eğitim ve kariyer hedeflerine yönelmektedirler. Böylece annenin rol tutumlarının, kızları üzerinde temel sosyalleşme faktörü olduğu sonucuna varmak da mümkündür. Kendi tercihleri sonucu çalışan annelerin kızları, ebeveynlerine hayranlıkla bakarken, tam tersine düşük gelirli ailelerde zorunlu olarak çalışan annelerin oğulları babalarını daha çok eleştirmektedirler.

Yüksek eğitilmiş kariyer sahibi anneler iş dışındaki zamanlarında uyumak, kendine bakmak ya da boş zamanı değerlendirmek yerine çocuklarıyla daha çok vakit geçirmeyi tercih ederek, çocuklarıyla daha kaliteli ve sıkı bir ilişki kurmayı amaçlamaktadırlar. 224 çift gelirli aile üzerinde yapılan bir araştırmaya göre, 12 yaşın altında çocuğu olan annelerin %50'si ve babaların ise, %66'sının daha az çalışma ve daha çok aileleri ile zaman geçirmek istedikleri ortaya çıkmıştır. Ancak, başka araştırma sonuçları ise, ebeveynlerin özellikle babaların

söyledikleriyle davranışlarının uyuşmadığını göstermektedir. Çünkü babaların çocuk bakımına olan katkılarının ve çocukla etkileşimlerinin hala büyük ölçüde pasif olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Örneğin baba, işten eve döndüğünde, çocukla aynı odada onunla ilgilenir gibi görünse de, çocuk kendi halinde oynamaya dalmakta ve baba ya televizyon izlemekte ya da gazete okumaktadır.

Çocukların sosyalleşme süreçlerinde, ilk olarak ebeveynlerini model aldıkları görüşü varlığını korumaktadır. Kariyer sahibi kadınların annelerinin de çalışan kadın oldukları görülmektedir. Bu da, kız çocuklarının annelerini model aldıkları, hatta onları aştıkları görüşünü destekler bir niteliktedir. Bohannon ve Blanton çalışmalarında, anneleri ve kızlarının evlilik, çocuklar ve kariyerleri konusunda benzer tutumlara sahip olduklarını bulmuşlardır. Ayrıca ebeveynlerin işteki statüleri, çocukların sosyal gelişimleri ve okul başarıları üzerinde de etkili olmaktadır. Yapılan bir araştırmanın sonuçlarına göre, iş ailenin gelirini arttırıyorsa, ebeveynin işi çocukların başarısını olumlu etkilemektedir.(Kapız:2004)

Fizikteki bileşik kaplar yasası psikolojide de geçerlidir. Bir yönde yapılan baskı, bir başka yönde boşalırma neden olur. Önce ikinci sınıf evlat, daha sonra gelin kimlikleri içinde ezilen kadın, anne olduktan sonra giderek güç kazanmaya ve çocukların üzerinde egemenlik kurmaya başlar. O denli ki bir çok ailede görünürde baba tarafından alınan kararların asıl sahibi annedir. Ama bu durum babanın erkeklik rolüne gölge düşürmeyecek bir biçimde yönetilir. Kararı anne verir, baba ilan eder; kararların sonucundan ise baba sorumlu tutulur. Bu yönden değerlendirildiğinde toplumumuzda aile yapısının biçimsel olarak babaerkil ama gerçekte üstü kapalı bir biçimde anaerkil yapıya sahip olduğu bile söylenebilir. Anne ezikliğini bir "mağdur kahraman" rolüne dönüştürebilir ve çocuklarını tümünden kendi yanına çekebilir. Böyle bir anne, ezikliğini kızlarına aşılabilir ve onlara erkekleri kötü tanıtmaya çalışabilir, erkeklere duyduğu kızgınlığı ise oğulları üzerinde egemenlik kurarak ödünleyebilir. Kimi kadın ise aile içerisinde egemenlik kurmada fazla ileri gidebilir. Bu durum özellikle edilgen eğilimleri olan bir babanın varlığı ile pekiştirilir ve kadın çocuklarının yanı sıra kocasının da annesi rolünü üstlenir. Böyle durumlarda kız çocuklar babayı ailenin mağdur kahramanı olarak görme eğilimindedirler. Erkek çocuklar ise aradıkları güçlü erkek modelinden yoksun kalmanın boşluğunu yaşarlar. Annesi ise herkesi kendine bağımlı kılmasının karşılığını, kendi bağımlılık gereksinimlerinden yoksun kalmakla öder .

Psikiyatrist Koptagel, "Ülkemizde çocuklar anne ile çok yakın bir temas içindedir ve ailede kadın figürünün psikolojik etkisi altındadırlar; erkek çocuklarda bu durum buluşa kadar sürer" düşüncesindedir.

Bu görüşü bir başka psikiyatrist Özbek da paylaşmaktadır. Özbek'e göre "anne gerek fizik gerekse ruhsal doyumsuzluk içindedir, hem işçi hem de adeta bir çocuk doğurma makinesidir. Anne itilme ve baskılardan ileri gelen hoşnutsuzluk duygularını, babaya karşı olan kızgınlığını, düşmanlığını boşaltmak için çocuklarını kullanır. Annelerin ağzından çıkan aslında babayı hedef tutan "itin eniği", "domuzun dölü", "hayırsızın evladı" gibi deyimler söz konusu düşmanlığın ifadesidir.

Böyle bir ortam içinde annenin çocuğa şefkat, sevgi ve güven duygusu gibi önemli ruhsal besinleri veremeyeceği kolaylıkla anlaşılır. Çok defa annenin çocukla ilişkisi çelişik duygular içindedir. Bir yanda psiko-biyolojik bir yasaya bağlı olarak onu sever, şefkat içinde büyötmek ister. Öte yandan bütün sosyal baskı ve engellemeler kocaya karşı hayal kırıklığı ve olumsuz duygularının yarattığı agresif dürtüleri ona yöneltir. Çocuğunu, bu alın yazısını ve bu yaşamı çekmeye zorlayan suçlu unsur olarak da görür. Diğer yanda doyumsuzluk ve hayal kırıklıklarıyla çocuğuna düşkün ve koruyucu hale gelir. Bu ise çocuğun hem güven, hem bağımsızlık kazanmasını engeller. (Marangoz: 2003)

Cinsiyetçi iş bölümünün değişmemesi ve ev işleri ile çocuk bakımının daha çok kadına kalması, kadının bu iki alan ve farklı rolü üstlenmesi sonucunu doğurmaktadır. Ev işlerine yeterli zaman ayıramadığı, iyi bir eş ve anne olamadığı için kadın, çoğu zaman kendisi de dahil olmak üzere bir çok kişi tarafından suçlanmakta, iş'te ise yeterince çalışkan ve özverili olmadığı için kariyer ilerlemesinde gözden düşmektedir. Her iki alanda yaşadığı gerilim nedeniyle kadının hem işten hem evlilikten aldığı doyum azalmakta ve birçok fiziksel ve ruhsal bunalımla karşılaşmaktadır. Araştırmalar, iş ve aile çatışması arttıkça, iş ve aile tatmininin azaldığını göstermektedir.

İş ve evdeki rollerin kadın için üç tür gerilim ve çatışmaya yol açtığı belirtilmektedir.

1. Zaman baskısına dayalı gerilim (Time-based conflict)
2. Çatışan rollerin yarattığı gerilim (Strain-based conflict)
3. İki alanda birbirinden farklı davranış istenmesinin yarattığı gerilim.(Behavior-based conflict)

Gerçekten de çalışan kadın iyi anne, iyi eş , iyi ev kadını, iyi iş kadını olabilmek için her iki alandaki işlerine yetişebilme yönünde büyük bir zaman baskısı yaşamaktadır. Çoğu zaman bazı statü ve yükselme fırsatlarını kaçırmakta veya geciktirmektedir. Kadın, tüm çelişkilerin yarattığı gerilimi yaşarken, beraberinde sağlığını da yitirmektedir.

Yapılan bazı araştırmalara göre, kadınların kariyerlerinin rol çatışmasından ciddi

olarak etkilendiğini göstermektedir. Rol çatışması, kadınların hayatında, kariyerde ilerledikçe daha büyük önem kazanmaktadır. Bu çatışmanın pek çok kadının kariyer rollerini yeniden tanımlamaya yönelmelerinin de nedeni olduğu açıktır. Örneğin, yapılan bir araştırmada kadınlar, başlangıçta çok yüksek kariyer güduları olmasına ve aile içindeki toplumsallaşmalarının kendilerini bu yönde çok destekleyici olmalarına karşın, zamanla aile rollerinin artan taleplerinden doğan baskıların mesleklerinde uyguladıkları standartların düşmesine yol açtığı belirtilmiştir.

Aile sorumluluğundaki rollerinin yükü sonucu çalışma yaşamının içinde yer alan kadının, bazı durumlarda “annelik mi, kariyer mi, yoksa gelir elde edebilmek için iş mi daha önce gelecektir” sorusuna cevap arayabilmek için bazı kararlar alması gerekecektir. Bu, oldukça güç bir seçimi kadının karşısına çıkarmaktadır. Hangi rolünün daha önce geleceği konusu, kadının bazı ambivalans duygular yaşamasına da yol açacaktır. Kariyerle, aile sorumluluğu, çocuk bakımı arasında karar verme konusunda zıt duygular yaşayan kadın, zaman içerisinde “iyi bir anne değilim” şeklinde suçluluk duygusuna kapılacaktır. Aile ile iş hayatı arasındaki seçim güçlüğü, bireyin kararsızlığı, kişiyi karamsarlığa sürükleyebilecektir. Bu durum bireyin kariyer planlaması ve geliştirmesinde ilgilendiği iş aktivitesindeki rollerinin, bir aile üyesi olarak anlamsızlaşabileceğini de göstermektedir.

Çalışan kadın bugün hem evde hem de işyerinde 7 gün 24 saat ikili vardiya biçiminde çalışan bir birey olarak çoklu roller üstlenmekte ve rol alanı giderek genişlemektedir. Bu durumun üstesinden gelebilmek ve ev ile aile sorumluluklarını dengelemek için;

- Ev işlerini kolaylaştıran teknolojik araçları kullanmaya başlamış,
- Ev işlerinin aksamasını önlemek için yine kendisi gibi, kendisi ile aynı amaçla çalışan kadın işgücünden ücretli olarak yararlanmış,
- Günlük yaşam faaliyetlerinin yükünü aile fertleri arasında adaletli bir şekilde paylaşımını esas almış olmasına karşın yükün çoğunu kendi sırtına almış,
- Çalışma yaşamına katılması ile birlikte sosyal çevresi genişlemiştir.

Böylece, görüntü olarak da çalışan kadının yaşam kalitesinin arttığı düşünülmüştür. Ancak yine de kadının gerek iş yaşamında karşılaştığı, gerekse aile yaşamında karşılaştığı sorunlar eksik olmamıştır. Gerçekte bütün bu değişimlere karşın geleneksel zihniyete has olan “erkek evin geçimini sağlayan temel kişidir” düşüncesi değişmemiştir.

Görülüyor ki, her şeyden önce kadının ücretli çalışması, kadın için ekonomik bağımsızlık anlamı taşıdığından, onun ailedeki ve toplumdaki rolünü değiştiren bir anlam

taşımaktadır. Gerçekten yüzyıllar boyu kadın eviyle, özel yaşamıyla sınırlanmış, üretimden uzak kaldığı gibi, ekonomik yönden erkeğe tümüyle bağımlı bir ilişki içinde olmuştur. Bu sekso-ekonomik ilişki erkeği eve ekmek getiren kişi yaptığı gibi, ekonomik ilerlemenin de başlıca aktörü yapmıştır. Gerçekten ekmeği kazanan erkek, eve, çocuklara bakan kadın olurken, kadın-erkek arasındaki bu işbölümü toplumsal rol bölümü anlamını taşımaktadır. Erkek kendisine verilen bu rolle ekonomik olarak üretken olmakta ve toplumsal değer kazanmaktadır; kadın ise, hem erkeğe bağımlı olmakta, hem de yaptığı işin ekonomik bir değeri olmadığından ‘toplumsal değersizliğe’ itilmektedir”.

Çalışan kadın sayısındaki artış, kadının iş ve aile gibi iki farklı alandaki rolünün birbirini etkilemesine neden olmaktadır. Kadının çalışma yaşamına verdiği anlam, bu iki alanın etkileşimi sonucu ortaya çıkmaktadır. Profesyonel meslek sahibi olan, yüksek gelir getiren işlerde çalışan kadının kariyerine bağlılığı, başlı başına işten aldığı doyum kadar bu iş nedeniyle ev/aile yaşamını iyi bir biçimde organize edebilmesiyle de ilgili olmaktadır. Bu açıdan kadın için yapılan iş ve çalışma koşulları aile yaşamını etkilediği gibi, aile yapısı ve sorumlulukları da kadını iş yaşamında erkekten daha fazla etkilemektedir. Kadın ev dışında gelir getirici bir işte çalışsa da büyük ölçüde cinsiyete dayalı iş bölümü varlığını sürdürmektedir, kadının bu ikili rolü (çalışan kadın/ev kadını) genellikle birbirini olumsuz etkilemektedir.

Kadın işten sonra evde de ikinci bir işgünü, iş zamanı yaşamaktadır. Yorgun bir şekilde geldiği evde, ev işleri (bulaşık yıkamak, çamaşır yıkamak, temizlik, ütü gibi) ile de ilgilenmek zorundadır. Günümüzde ev işlerini kolaylaştıran teknolojik gelişmeler de vardır. Ancak tüm bu kolaylıklara rağmen kadının aile içi sorumluluklarını arttıran gelişmeler de söz konusudur. Örneğin yemek pişirmeye ayrılan zaman azaldığı halde çocukların eğitimine ayrılan zaman artmıştır. Çamaşır yıkamak eskisine göre daha kolay daha kolay ve daha kısa süreli gibi görünse de daha fazla giysi kullanıldığı ve bunların ütülenmesi gerektiği için kadının ev işlerine ayrılan zamanın azaldığını söylemek zordur. Ancak yine de tam zamanlı ev kadınlarına kıyasla, akşamları ve hafta sonları daha uzun süre evde çalışmaktadırlar. Bir diğer ifade ile ev dışında istihdam edilen evli kadınlar, ev işlerinde esas sorumluluğu her zaman yüklenmekle birlikte, diğerlerine kıyasla daha az ev işi yapmaktadırlar.

Günümüzde kadın emeğinin büyük oranlarda, ev içinde kullanıldığı bir gerçektir. Kadın çalışma hayatı içinde hangi etkinlikte yer alırsa alsın ev kadınlığı sorumluluğunu sürdürmektedir. Kadın “ev kadınlığı” ortak paydasının yanında kırdaki veya kentte, ev içinde ve/veya ev dışında, tarımda, sanayide ve hizmetlerde üretimde bulunmakta; çalıştığı yere ve

Üretim alanına göre de farklı sorunlarla karşılaşmaktadır.

Kadınlar tarafından “ev işleri”ne harcanan ev içi emek, kullanım değerine sahip olmakla birlikte; değişim değerine sahip sayılmamaktadır. Bunun sonucu olarak, erkek işgücünün ve toplumun yeniden üretimi açısından büyük önem taşımasına karşın; kadının ev işlerinde harcadığı emek ulusal gelir hesaplarında yer almamaktadır. Bunun çeşitli nedenleri vardır. Parasal karşılığı olmayan ev içi kadın emeği, kırdada olsun kentte olsun; işgücü piyasasına girsin veya girmesin hemen her kadının harcadığı emektir. İkincisi, parasal değeri olan ev içi kadın emeğindeki eksik değerlendirmelerdir. Kendine yeterli tarım işletmelerinde olduğu gibi; kentte de, küçük girişimcilikte ve enformel sektörde kadınlar evlerinde veya iş yerlerinde parasal karşılığı olan üretimde bulunmaktadırlar. Fakat bu üretim etkinlikleri ulusal hesaplarda ya hiç yer almamakta veya çok az yer almaktadır.

Bugün bir çok Avrupa ülkesinde yaşları 16-60 arası değişen kadınların % 35’i ile % 60’ı, evlerinin dışında ücretli olarak çalışmaktadırlar. En önemli yükselme ise evli kadınlarda olmuştur. İngiltere’de toplam oranı %53’dr. Günümüzde evli ve üç yaşın altında çocuğu olan kadınların % 40’ından fazlası ücret karşılığı çalışmaktadırlar.

alışan kadın ocuk sahibi olmaya karar vermeden önce ocuk bakımında kimin yardımcı olacağını düşünmek zorundadır. Gerek doğum öncesi ve gerek doğum sonrası yasal izin süresi yeterli olmamaktadır. Özellikle ocuğun sağlığı için ilk aylarda anne sütüne , duygusal ve zihinsel gelişim için anne sevgisine gereksinim duyması bu süreyi yetersiz kılmaktadır.

İzin süresi dolan annenin esas sorunu ise çocuğunun bakımını kime devredeceğidir. Ülkemizde iş yerlerine bağlı olan, ayrıca devletin açtığı kreş sayılarının azlığı, özel kurumların veya özel bakıcıların pahalı olması, anneyi başka çözümler aramaya itmektedir. Bu durumlarda en uygun olanı varsa büyükanne veya yakın akraba olmaktadır. Geniş ailelerde bu sorun kolay çözümlenmektedir.

Bir diğer sorun çözücü yöntem ise kadının çocukları büyüyene kadar iş hayatından çekilmesidir. Ancak bu durum kadının kariyerine sekte vurmakta, gelişimini engellemektedir. Çocuğun anneye olan bağımlılığı ve gereksinimi, bebeğin ilk aylarında annesiyle birlikte olmasının kişilik gelişiminde ne kadar önemli olduğu gerçeği ortadadır. Üstelik ocuk eğitiminde ilk yılların önemini savunan uzmanlara göre, annenin çalışmasının ocuk üzerinde olumsuz etkileri olduğunu kanıtlayan araştırma bulgusu olmamasına rağmen- ideal çözüm ilk iki üç yılda çocuğun annesi tarafından büyütülmesidir.

Kadınların işgücüne katılımında esas etkenin, bakmakla yükümlü oldukları çocuklarının olup olmadığına bağlı olarak değişmesidir. Bir başka deyişle annelik, kadın işgücü için önemli bir sorun olmaya devam etmektedir. Tüm sosyo-ekonomik gruplarda, eğer çocukları yoksa, kadınların tam zamanlı iş sahibi olma olasılıkları çok daha yüksektir. Bununla birlikte, 1980'lerin başlarına kıyasla anneler, günümüzde aynı işveren için, aynı tam zamanlı işlerine daha fazla geri dönme eğilimi içindedirler. 1980'lerde ise, çalışma hayatına geri dönen anneler, genellikle ya yarı zamanlı işler üstlenmişler ya da kendilerini terk ettikleri işlere kıyasla daha az ücretli işlerde bulmuşlardır. 1990'ların başında ise kadınlar daha yüksek ücretlerle mesleklerini sürdürme eğilimi içindedirler.

Bütün bunlar çağımızda çocuğu olan kadın işgücünün kreş ya da bakıcı hizmetlerinden yararlınsa dahi birçok sorun yaşadığının önemli göstergeleridir. (Aytaç: 2004)

Kadınların ev dışında yeni toplumsal kimlik kazanmaları, cinsel kimliklerinden arınmaları ile paralel gelişmektedir. Özellikle Simone de Beauvoir'ın temsil ettiği eşitlikçi liberal feminizme göre, kadının özgürleşmesi dişiliğinin (biyolojisinin, doğasının) getirdiği esaretten kurtulmasıyla eşdeğerdir; kadın, özel aile alanından kamusal çalışma alanına çıkmasıyla kadınlığından kurtulacak, insanlık mertebesine erişecektir. (Göle: 2001: 108)

Kadının kamu yaşamına girmesi ancak "saygınlığına" dair işaretler abartılarak meşruluk kazanmıştır. Okumuş kadın, meslek sahibi kadın, ancak bir o kadar da "cinsiyetsiz", hatta bir ölçüde erkek kimliğine bürünmüştür. Kadın peçesini ve çarşafını atmış ancak bu kez cinselliğini "çarşafa sokarak" kamusal alanda kendisini zırhlandırmış, bir ölçüde "dokunulmaz", erişilmez kılmıştır.

Kadının kamusal alana çıkışı bir anlamda nasıl analık rolünün uzantısında gerçekleşmekteyse, kadın-erkek ilişkileri de akrabalık ilişkilerinin yasaklarıyla tanımlanmaktadır. Bugün dahi sıkça kullanılan "bacım, hemşire, abla, ana, yenge" gibi hitap biçimleri, kadınlarla kardeşlik, analık, akrabalık ilişkileri varsayarak cinsiyetler arası ilişkilere yasak getirdiği gibi, kamusal alana mündemiç "yabancılar arası", "anonim" ilişki türlerinin baştan çıkarıcılığına karşı bir sınırlama getirmekte, savunma biçimi oluşturmaktadır. Kentsel mekanda olsun, kamusal (eğitim, çalışma, siyaset) alanda olsun, kadının özgürlüğünün bedeli, toplumsal düzeni tehdit olarak algılanan "dişiliğinin", hatta bireyselliğinin bastırılmasıdır. (Göle: 2001: 109)

Ev kadınlarının rolü ve işi konusunda kabul edilmez olan kesinlikle işlerinin niteliği değil, kadınların bedava çalışmak zorunda kalmaları ve "üretici" olduğu kabul edilen işin dışında bırakılmalarıdır.

Gerçekten de kadınlar bağımsızlıklarını ve saygınlıklarını evin dışında çalışarak yani ücretli bir iş yaparak kazanmışlardır, ama geleneksel iş bölümünde ve ev işlerindeki sorumluluklarda bir değişiklik gerçekleştirmemişlerdir. (Agacinski: 1998: 69)

Bölüm 4: BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde; araştırmada elde edilen verilere dayanarak ne tür bulgular elde edildiği aktarılmıştır. Bu bulguların ışığında olması gereken yetiştirme tutumlarından örnekler verilmiş ve ortaya çıkan tutumlar karşılaştırılmıştır.

Aile görüşmelerinde karşıma genellikle birbirine benzer aile ve çocuk yetiştirme tabloları çıktı. Anneler çalışma hayatının içinde ücretli olarak yer alıyorsa harcamaları gereken enerjide artma oluyor. Eşleri çalışsa bile ailenin çoğu yükünü –ki çocuk bakımı ve ev işi asal görevleri sayılıyor- kaldırmaya çalışıyorlar.

4. 1. Aile İçi Sorumlulukların Paylaşımı ve Çocuklarla İlişkiler

Araştırma kapsamında sorulan sorulara verilen yanıtlar çerçevesinde anne-babaların aile içindeki sorumlulukları paylaşımları ve çocuklarıyla ilişkileri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. **“Sizin ailenizde ev ve çocuk bakımına ilişkin sorumlulukların dağılımı nasıldır? Bu durumdan memnun musunuz, neden?”** sorusuna verilen cevaplarda eğitim düzeyleri ne olursa olsun kadının ev içi konumu ve çocuklara karşı duruşunda pek değişiklik olmadığı görülmüştür. Doğum sonrası izin kullandıktan sonra da çocuğa bakacak birini veya kreşi bulma işini bile anne üstleniyor.

Mülakat yaptığım çalışan anneler işten eve döndükten sonra, sabah dağınık bırakılan evi toparlamak, yemek yapmak gibi koşturmacanın arasında, çocuk küçükse bir de onunla ilgilenmek, bakımını yapmak zorunda kalıyor. Çocuğu bakıcı ya da kreşe götürüp-getirmek de çoğu kez annelerin işi.

Görüştüğüm çalışan annelerin bir çoğu eve ait fatura ödemelerini de kendilerinin yaptığını ve kazandıkları para ile kendileirne şahsi bir harcama çoğu kez yapmadıklarını, aile için alınan ev ve araba gibi gayrimenkullerin ise eşlerinin üzerine alındığını belirtmişlerdir.

Çalışan anneler çocuklarına yeterince zaman ayıramadıklarını düşünmekte ve bu yüzden de üzüntü duymaktadırlar. İşten eve geldiklerinde ev işleri ve yemek yapmanın uzun zamanlarını aldığını ve evin erkeği olan eşlerinin bu konuda kendilerine yardım etmedikleri için tek başına altından kalkmak için saatlerini bu uğurda harcadıklarını belirtmektedirler. Zaten işten yorulan anneler bir de toplumun onlara yüklediği annelik görevi altındaki asal görevlerini yerine getirmeye çalışırken iyice yorulmakta ve çocuklarına ayıracak enerji ve zamanları kalmamaktadır. Bu yüzden de çocukları ile ilgilenemeyen çalışan anneler bir de

vicdan azabı çekmektedirler. Eşlerinin de çocuklarıyla yeterince ilgilenmediğini vurgulayan anneler çocukların kendi kendine büyüdüğünü, bu nedenle içe kapanık ve sosyal olmaktan uzak olduklarını belirtiyorlar.

“Ben eve gelince oğlum okuldan dönmüş oluyor. Tek başına evde oyalanıyor. Ancak ben de kızımı kreşten alıp koşturarak eve gidiyorum ve sabahı dağınık bıraktığımız evi toplamaya ve akşam için yemek hazırlamaya çalışıyorum. Eşimin çalışma saatleri uzun ve yorucu; geç geliyor. Çocuklarla hiç ilgilenmiyor, ya da ilgilenmiyor. Hemen yorgunum deyip televizyonun karşısına uzanıyor. Diğer boş zamanlarında da kahveye gidiyor. Aslında kahveye gitmek yerine çocuklarıyla vakit geçirse benim için de iyi olur. Çocuklar, özellikle oğlum, baba ile iyi iletişim kuramadığı için problemleri var. Ben ev işi yapmaktan onunla ilgilenemiyorum. Bu nedenle çocuk içine kapanık oldu, sosyal ortamdaki kaçıyor. Babanın desteğinin olmaması benim her işin üstesinden gelmemi gerektiriyor. Ancak çocuklarla ilgilenmeye yeterince zamanım ve halim kalmıyor. Bu nedenle vicdanım sızlıyor.”(38 yaşında, çalışan ve üniversite mezunu kadın)

Ev hanımı anneler ise hayatlarını çocuk büyütme ve ev işlerine adanmışlar, ancak bu durum onların ev içinde dönen yaşamdan sıkılmalarına neden olmakta ve ev kadınlarında bir takım ruhsal rahatsızlıklar başgöstermektedir.

Ev hanımı olan anneler çocukları biraz büyümeye başlayınca çalışma yaşamına atılmak için çareler aramaktadırlar. Ev yaşamında sürekli ev içi hizmet işleri ve çocuk bakımı arasında mekik dokuyan kadınlar bu durumdan oldukça sıkılmaktadırlar. Dışarıda da çalışmadıkları için eşlerinin evin tüm sorumluluğunu onların yüklenmesini beklediklerini anlatıyorlar.

Bu konu aslında çalışan kadınlarda da aynı şekilde karşımıza çıkmaktadır. Çalışan kadınlar tüm gün çalışıp aile bütçesine kazanç sağlamalarının yanı sıra çocukların bakımı, ev işlerinin halledilmesi, eve air diğer sorumluluklar, faturaların ödenmesi, alış-verişin yapılması gibi işleri de yerine getirmek zorunda bırakıldıklarını belirtmişlerdir. Erkeğin çalıştığı işte her zaman daha fazla yorulduğu ve eve gelince dinlenmesi gerektiği toplumca kanıksanmış bir davranış modelidir. Ancak kadının ev hanımı olduğu dönemlerde bu şekilde süren bir davranış olmasına rağmen, günümüzde çalışan çiftler arasında da sanki toplumda değişen bir şey yokmuş gibi, aile içinde değişen bir şey yokmuş gibi yine işten eve dönüşte sadece erkeğe dinlenme hakkı tanınmıştır. Devamı olarak da çocuklarla ilgilenmek de sadece annenin sorumluluğundadır. Çocukların yedirilmesi, temizlenmesi, terbiye edilmesi kadının görevidir. Ancak kadın çocuklarını eşitlikçi bir tutumla yetiştirmeye çalıştığında hemen eşi ve çevresi müdahaleye başlar. Kız çocukları evinde oturmalı ve ev işlerini iyi öğrenmeli, erkek çocuk

sokakta istediği kadar oynayabilir, ağlamaz, erkek adam dayanıklı olur. Söz verilirken erkek sözü en makbul olanıdır, çünkü kadının sözüne güven olmaz.

Ayrıca babalar iş yerinde çok yorulduklarını ve bu nedenle eve gelince ev işi yapacak hallerinin kalmadığını belirtiyorlar. Kadınlara iş yerlerinde daha hafif işlerin verildiğini ve bu nedenle onların daha az yorulduğunu söylüyorlar. Toplumun kadından bir takım beklentilerinin olduğunu ve bunu kadının karşılaması gerektiğini, aksi takdirde toplumda dengenin bozulacağını ve aile yapılarının sağlıklı olmayacağını anlatıyorlar.

“Üzerimizde çok sorumluluk var, baba olmak zor” cümlesi hemen hemen tüm babaların ortak cümlesi, ancak ben gördüğüm ailelerde kadın ve erkeği karşılaştırdığım zaman erkeklerin işe gidip gelmek dışında bir sorumlulukları yok. Eşleri çalışıyorsa bir çok masrafı da üstleniyorlar. Çocuk bakımı, çocukların ihtiyaçlarının planlanması, okul sorunları vs. gibi tüm ev içi ihtiyaçlar annelerin üzerinde. Erkekler koruma ve aileye sahip çıkma görevini kendilerine sorumluluk edindikleri için bu manevi güç onlara üzerlerinde büyük bir yük varmış hissini uyandırıyor. Yoksa görünürde kadınların sorumluluklarının yarısı kadar bile sorumluluk yok üzerlerinde. Kadınlar ipin ucunu bırakırsa aile dağılır gider.

Eski zamanlarda “yuvayı dışı kuş yapar” sözü bu sorumluluklardan çıkmış herhalde. Çünkü dışı kuş yuvadaki sorumluluklarını erkeğe devretmeye kalktığında erkek bunun altından kalkamıyor. Sürekli, daha güçlü olduklarını söyleyen erkekler ne hikmetse ev içi sorumlulukları kaldıramıyor ve kadınlar yapmadığında onları suçluyorlar.

Görüşüğüm babalar anneliğın özel olduğunu ve annelerin çocuklarıyla ilişkisinin içgüdüsel olduğunu ve buna dayanarak da çocukla ilgilenmenin annenin işi olması gerektiğini savunuyorlar. Erkek çocuklarını narin yetiştirmemek gerektiğini ve erkek çocuklara uygun davranışlarda bulunmak gerektiğini aksi halde cinsel sapmalar meydana gelebileceğini belirtiyorlar.

Görüşüğüm anne-babaların hemen hepsinin ilk soruya verdikleri cevap aynı olmuştur. Anneler aile içinde ev içi tüm işleri yapmakta ve bunun yanında çocuk bakımını da tek başlarına üstlenmektedirler. Babalar çalışma yaşamında arta kalan zamanlarında çocuklarıyla ya oyun oynamak için ya da zorunlu hallerde ya da kendileri istediği zamanlarda iletişime geçmektedir. Kendileri isterse çocuk bakımı ile ilgili işleri paylaşabilmekte ancak bunu sürekli yapmamaktadırlar. Çünkü bu konuda asıl görevlinin anne olduğunu düşünmekte ve bunun da doğanın kanunu olduğunu kabullenmektedirler. Üstelik toplum yapısı bunu desteklediği için çevreden negatif yorum almamaya gayret göstermektedirler.

Bir grup çalışan baba ev işlerinde ve çocuk bakımında eşlerine yardımcı olduklarını ve bu durumdan da oldukça memnun olduklarını belirtmişlerdir. Üniversite mezunu olan bu

gruptaki babalar çevrelerinde de hep bu şekilde, evde eşlerine yardımcı olan arkadaşları bulunduğunu ve eskisi gibi bu konunun aralarında alay konusu olmadığını vurgulamışlardır. Küçük bir azınlık da olsa erkeklerin de artık yavaş yavaş çevrelerinden örnek alarak hayatı paylaşmayı öğrenmeye başlamaları sevindirici bir bulgudur feminizm açısından. Ancak bu fikri paylaşan babalar bir yandan da kadının ev içi rollerini de unutmaması gerektiğini hatırlatıyorlar.

“Çocuğunuza yeterince zaman ayırdığınızı düşünüyor musunuz? Kız ve erkek çocuklarınıza ayırdığınız zaman değişmekte midir? Neden?” sorusuna karşın görüşme yaptığım babalar anneliğin bir takım gerekleri olduğunu ve bunları kadının yapmasının doğal olduğunu söylüyorlar. Kadının doğası gereği daha yumuşak olduğunu ve kırılabilir yapıya sahip olduğu için daha az yorulacağı bir işte çalışmasının da uygun olacağını savunuyorlar. Çocuk yetiştirmenin kadının işi olduğunu ancak oyun oynayarak, birlikte gezerek, birlikte vakit geçirerek babaların da çocuklarıyla ilgilenmesi gerektiğini belirtiyorlar. Babalar erkek çocuklarıyla daha fazla vakit geçirdiklerini, çünkü zevklerinin benzer olduğunu söylüyorlar.

“Yeterince zaman ayıramıyorum. Yorgun geliyorum eve, hemen ev işlerine daldırım. Vicdanım sızlıyor, yemek hazırlarken çocuğum tek başına oturuyor, oynuyor; babası bir elinde gazete, bir elinde kumanda oturuyor. “Duyarsız” diyorum içimden. Kendi eşine, çocuğuna duyarsız olan herşeye, hayata karşı da duyarsız olur. Ama kocamı değiştirsem de hiçbirşeyin değişmeyeceğini biliyorum. Erkeklerin genelde çoğu böyle. Diğer evli arkadaşlarımla konuşuyoruz. Herkes aynı derdi paylaşıyor. Hepsinin kocası duyarsız. Ama onlara göre duyarsızlık değil bu, çok normal bir yaşam. Anormal olduğunu söylesen kavga çıkıyor. O nedenle sessiz bir şekilde götürüyorum hayatı. Tesellim, hepsinin aynı olması. Kaçacak yerim yok yani. Belki oğlum olsaydı babası onunla oynardı. Ama kızımın ortak bir çizgide buluşamıyorlar herhalde.”(33 yaşında çalışan kadın, üniversite mezunu, eşi bilgisayar programcısı)

“Ev kadını olduğum için çocuğumla yeterince ilgilenemiyorum. Ama bazen sıkılıyorum. Çalışmak istiyorum. Çalışan kadınlara bakıyorum, sabah işe gidiyorlar, özeniyorum onlara. Her gün evden çıkıyorlar. Bense hep evdeyim. Aslında çalışsam çocuğuma daha faydalı olurum. Çünkü çalışsam ben de mutlu olurum, böylece ona da daha iyi yaklaşırım. Kızımın iyi vakit geçiriyorum. Onunla babasından daha çok zaman geçiriyorum. O da gelince oyunlar oynuyor onunla ama eminim erkek olsaydı daha çok oynardı. Kız çocuğuyla çok fazla iletişimi gereksiz buluyor herhalde.”(27 yaşında ev kadını, lise mezunu, eşi teknisyen)

“İleride çocuğunuzun (kız/erkek) hangi mesleği seçmesini istersiniz?” sorusu karşısında görüştüğüm anne-babalar çocuklarının ileride hangi mesleği seçeceklerine karışmayacaklarını belirtmişlerdir. Ancak erkek çocukların daha çok para kazandıran işlerde

çalışmasını, kariyer sahibi meslekleri seçmesi onay görürken, kızlar için öğretmenlik hem çok tatili olduğu hem de ağır yük gerektirmediği için kız çocuklarına uygun görülen mesleklerden olmaktadır.

“Öğretmen olmasını isterim kızımın. Fazla yorulmayacağı bir meslek olarak düşünüyorum. Tatili de çok. Ev işlerine, çocuğuna zamanı kalır.”(31 yaşında ev kadını, lise mezunu, eşi teknik ressam)

4. 2. Eski ve Yeni Kuşaklar Arasındaki Çocuk Yetiştirme Modellerindeki Farklılıklar

Eski kuşakların çocuk yetiştirme modelleri ve yeni neslin bu modellere bakışını anlayabilmek için mülakata katılan kişilere buna yönelik sorular sorulmuştur.

“Sizin anne ve babanızın kız ve erkek çocuklarına gösterdiği davranış biçimleri ile, sizin kendi kız ve erkek çocuklarınıza gösterdiğiniz davranış biçimlerinin farklılaştığını düşünüyor musunuz? Hangi açılardan farklılık görüyorsunuz?” sorusuna verilen cevaplardan çalışan annelerin geleneksellikten bir türlü kopamayan çocuk yetiştirmedeki cinsiyetçi tutumları karşısında, halen kadınların değişmekte ne kadar zorlandıklarını görmekteyiz. İlk evlendiğinde geniş ailede yaşayan bir çalışan anne eşinin annesine olan bağımlılığı ve aile üyelerinin tavırları nedeniyle kendini sürekli bir hizmet döngüsü içinde bulmuştur. Bir başka anne de çocuklarını yetiştirirken kızına ev işlerini öğrettiğini ancak karşısındaki istemezse yapmamasını öğütlediğini belirtiyor. Ancak erkek çocuğuna ev içi uğraşları hiç gösteremediğini çünkü ona eşinin hizmet edeceğini öğrettiğini söylüyor. Eğer bu şekilde davranmazsa da oğlunun ileride mutsuz olacağını düşünüyor. Çünkü toplumun geleneksel değerlerinin halen varlığını sürdürdüğünü ve kadın erkek arasında bu şekilde bir aile içi iş bölümü yapıldığını kadının ev içi sorumluluğunu yerine getirmesi gerektiğini anlatıyor. “Oğlum ev işlerini yaparsa toplumdaki eleştiri alır, kadın işlerini yaptığı için, ayıplanır ve sonuçta mutsuz olur. Bu nedenle onu ev içi sorumluluklardan uzak tutuyorum.” Şeklinde açıklamalarda bulunmuştur.

“Annem ve babamda keşkin davranışlar hatırlamıyorum. Ancak ben evlendiğimde kayınvalidemle oturuyordum. Onlarda bu konu çok keşkindi. Erkek çocuklar çok övülür, kadınlar hep erkeklerle hizmet edecek gibi yetiştirilirdi. Eşim ailesine sormadan bir şey yapmaz ve benim iş dışında kendim için bir katkı -eğitim, kurs gibi..- yapmam pek hoş karşılanmazdı. Geleneksel normların hemen hepsi ev içinde işliyordu. İşten sonra hemen eve gelip yemek, ev işi yapmam ve

çocukla ilgilenmem bekleniyordu. Biraz geç kalsam hoş karşılanmazdı ve eşim benden hesap sorardı. Çünkü eşimi annesi öyle yetiştirmiş, o da değişemiyordu. Üniversite mezunudur ama bu geleneksel yapıdan kurtulamamış. Hiçbir işe el sürmüyordu, benim hem ev dışında hem ev içinde çalışıp yorulmamdan da hiç rahatsız değildi; ona göre her şey normaldi. Kimsenin bana yardım etmesi gerekmiyordu, bunlar benim görevlerimdi ve eğer bunların aksatacaksam çalışma yaşamım bir gözden geçirilecekti. Ekonomik olarak gereklilik yoksa belki de çalışamazdım. Kimbilir...O erkek olduğu için herşeye hakkı olduğunu düşünüyordu. Şimdi ayrı evde oturuyoruz kayınvalidemle, ama eşimi yetiştirme tarzından dolayı eşim yine aynı. Değişen bir şey yok. Yalnızca ben kayınvalidem olmadığı için biraz daha rahatım o kadar. Bu da benim mutlu olmam için yeterli bir neden herhalde, yoksa depresyona girer insan.

Ben şimdilik çok ayırım yapmıyorum ama ileri de nasıl davranırım bilmiyorum. Benim oğlum var ve bu toplum erkekleri ayırıyor, üstün olduklarını düşünüyor. Ben oğluma aksini davranmasını söylersen, mutsuz olur. Onu mutsuz etmeye hakkım yok. Ben kayınvalideme kıızıyordum ama belki de başka yol yok. Ben oğluma ev işi falan öğretmem. Evleneceği kız yapсын. Kızım olsaydı, ona öğrettirdim ama aynı zamanda kendini çok yıpratmamasını da öğrettirdim. Karşı taraf isterse yardım etsin. Ama oğlum için aynı şeyi söyleyemem. Toplum henüz bunu kaldıracağı durumda değil. O kadar gelişmediği henüz. Oğlumu eşine yardım edecek şekilde yetiştirirsem ileride mutsuz olur. Çünkü toplum bunu onaylamıyor. Arkadaşları dalga geçerler ve bu da onun mutsuz olmasına neden olur.”(37 yaşında çalışan kadın, eşi serbest meslek sahibi)

“Hatırlıyorum çocukken kahvaltı yapardık. Ben 10 yaşındaydım, abim de 15. Babm yine bankadaki işinde çalışıyordu. Annem ev hanımı. Bize kahvaltı hazırlar, yumurta haşlardı. Ben yavaş yerdim, abim benden önce bitirirdi yumurtasını. Annem hemen benim önümdeki yumurtayı alır abime verirdi.”Sen yemesen de olur.” Derdi. “Al oğlum sen ye de kuvvetli ol.” Derdi. Sanki ben o yaşında küçüçük çocuk, o vitamini, proteini almadan da sağlıklıca büyüyebilirim. Gerçi sağlıklıca büyümem pek de önemli değildi herhalde. Şimdi düşündükçe yapılan ayırımı anlayabiliyorum. Zaten aile içinde çok ayırım yapılırdı. İkimizde üniversite okuduk. Bana hep karşıldı, ama ona hiç. Eve geç gelirdi, ya da hiç gelmezdi, ama o erkekti ve bunları yapabiliirdi. Ben hep okuldan hemen eve gelmek zorundaydım. Harçlığım bile daha azdı.

Ben çocuğumu ayrımcı yetiştirmiyorum. Çünkü çok çektim bu ayrımcı davranıştan aile içinde. Kızımı eşitlikçi yetiştiriyorum. Karşısına da öyle biri çıkar ve onunla evlenir diye umuyorum. Zaten benim bu yetiştirme şeklimle başka biriyle de anlaşamaz herhalde. Bir çocuk daha istiyorum. Eğer erkek olursa onu asla kızımdan üstün tutmayacağım. İnsan haklarına aykırı davranıyor aslında anneler bu şekilde davranınca. Çocukları onları dava etse kazanırlar.”(32 yaşında çalışna bir kadın, üniversite mezunu, eşi doktor)

Aile büyüklerinin davranışları ile kendi davranışları arasında çocuklarına yaklaşım açısından çok büyük farklar bulunduğunu belirtiyor anneler özellikle. Kendi annelerinin daha ataerkil sisteme göre çocuklarını yetiştirdiğini belirtiyorlar. Anneler kendilerine her zaman hizmet etmenin öğretildiğini, evin erkeklerine hizmet ettiklerini ve ev işlerini öğrendiklerini anlatıyorlar.

Babalar ise eskiden kız çocuklarının topluma göre yetiştirildiğini ve abartacak bir ayrımın olmadığını, erkek çocuklarının daha dayanıklı olacak ve aile geçindirecek şekilde yetiştirildiğini belirtmektedirler. Kız çocuklarının annelik rolüne uygun olarak yetiştirildiklerini ve bunun doğru olduğunu, kendi çocuklarını da buna uygun olarak yetiştirmeye çalıştıklarını, ancak gelişen yeni dünya değerlerine de uyum sağladıklarını belirtiyorlar. Ancak geleneksel roller erkeklerin kafalarında hala aynı yerlerini koruyor.

4. 3. Kadın ve Erkeğin Evlilik ve Çocuk İle Değişen Yaşamları

Evlilik kadın ve erkeğin yaşamında yeni sorumlulukların altına girildiği, yeni bir insanla hayatın paylaşılmaya başlandığı bir yaşam döngüsüdür. Ancak bu paylaşma her ailede farklı yorumlanmakta ve çocuk doğduktan sonra evliliklerde yeni yapılanmalar görülmektedir. Burada sorulan sorularla evliliğin kadın ve erkeğin yaşamında yarattığı değişiklikler ve çocuk doğduktan sonra ilişkilerdeki yeni rollere uyum düzeyleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

“Evlilik yaşamınızı nasıl değiştirdi? Zorlaştırdı mı, kolaylaştırdı mı? Hangi açılardan kolaylaştırdı ya da zorlaştırdı?” sorusuna genellikle evlilik kadınların yaşamını anne olduktan sonra zorlaştırdığı şeklinde cevaplar verilmiştir kadınlar tarafından. Çünkü evlenince kocalarına hizmet edeceklerini zaten kanıksamışlardır, toplumda bu kabul görmektedir ve bunu yerine getirmişlerdir. Ancak çocuk doğunca bir de bu sorumluluk üzerlerine binince yükleri artmıştır. Çalışan kadın hem dışarıda, hem ev içinde çalışmak zorunda kalmakla birlikte çocuklara da en iyi şekilde bakmak zorundadır. İş yerinde yorulmuş olmaları diğer aile üyelerince önemsenmez, çünkü çocuğu olan kadına isterse işten ayrılabilceği teklif edilir. Kadınlar da bunu kabul etmedikleri için bu duruma razı olmak zorundadırlar.

Erkekler genellikle kendilerine ait bir evleri olduğu için ve aile baskısından uzaklaşıp kendi isteklerini yapabildikleri için yaşamlarının kolaylaştığını, ancak maddi anlamda zorlaştığını belirtmişlerdir. Oysa kadınlar baba evinden sonra, sorumlu oldukları başka bir erkeğin karşısında kısıtlı bir yaşama geçmişlerdir. Erkekler maddi olarak hayatlarının

zorlaştığından ve üzerlerine aile sorumluluğu aldıklarından bahsetmişlerdir. Oysa ki çalışan kadın da gelirini artık bir aile için harcamaya başlamıştır. Üstelik edindiği sorumluluklar hem manevi hem de bedensel kuvvet gerektiren sorumluluklardır. Çünkü annesinin evinde hiç yapmadığı işleri evlendikten sonra yapmak zorunda kalmaktadır. Ama erkek annesinin evinde yapmamaktadır, evlenince kendi evinde de yapmayacaktır.

“Çocuklara ait sorumluluklarınız özel yaşamınızı nasıl etkiliyor? Çocuk sahibi olmaktan dolayı yapmak isteyip yapamadığınız şeyler var mı?” sorusuna cevap veren bir çok anne çocuk sahibi olmaktan dolayı yapmak isteyip de yapamadıkları çok şeyin bulunduğunu, bir kısmı eğitimlerini ilerletemediklerini, bir kısmı kendilerine özel zaman ayıramadıklarını belirtiyor. Babalar bu konuda daha rahatlar, çünkü çocuğa anneler baktıkları için babalar kendine özel zaman ayırabiliyor, kurslara katılabiliyor yada eğitimi ile ilgili aktivitelere rahatlıkla katılabiliyor. Anneler bunları yapmak için oldukça zorlanıyor, çünkü çocuklarını bırakacak bir yer bulmak zorundalar, ayrıca ev işlerini aksatmamaları gerekiyor.

Babalar akşam gezmelerine artık fazla çıkmadıkları için biraz sıkıntı duyuyorlar, ancak bir kısmı eşi olmadan da dışarıda vakit geçirebiliyor.

4. 4. Çocukların Cinsiyet Gelişiminde Anne-Babaların Rolü

Çocukların kendi cinsiyetlerine uygun kalıplar içine girmesi için anne-babalar buna uygun davranışlar geliştirirler. Sorulan sorularla bu davranışlar açığa çıkarılmaya çalışılmıştır.

“Kız ve erkek çocukların kendi cinsiyetlerine uygun davranışlar göstermesi için neler yapılması gerekir, bunları uyguladığınızı düşünüyor musunuz?” sorusuna verilen cevaplarda kız ve erkek çocuklara cinsiyetlerine göre davranmak gerektiği görüşü tüm anne-babaların ortak görüşü. Ancak sınırları herkese göre değişiyor bu cinsiyete uygun davranışların. Hayatı paylaşmak ve sosyal yaşamla ilgili görüşler farklılaşıyor; bir kısım anne-baba eşit yaşamdan yana bir kısmı ise eşitliğin toplum düzenini bozacağı görüşünde. Cinsel kimliğin kazanılması ve duygusal yapının gelişmesi için ise erkeğe erkek gibi, kıza kız gibi davranmak gerektiğini vurguluyorlar. Kızların daha yumuşak başlı, uslu ve itaatkar olmaları onaylanırken, erkekler her şeye ağlamamalı, dayanıklı olmalı, duygularını açıkça her yerde göstermemeli ve koruyucu olmaya yönlendirilmelidir. Yaramazlık yapmak erkek çocuğa uygun bir davranış olarak görülürken kızlar yaramaz olunca onaylanmıyor.

Genellikle anne-babalar çocukların oyunlarını, oyuncaklarını ve davranışlarını cinsiyetlerine göre ayarlıyorlar. Çevrelerinden de buna benzer davranışlar bekliyorlar.

“Sizin ailenizde kız/erkek çocukların oyuncakları farklılaşmakta mıdır? Nasıl?”

sorusu karşısında anne-babalar çocuklarına cinsiyetlerine uygun oyuncak aldıklarını belirtmişlerdir. Kızlar genellikle bebeklerle yada kadına özgü evcilik vb. oyunlarıyla vakit geçirmektedirler. Erkek çocukları ise arabalar, legolar ve hayvanlarla oynamaktadırlar. Anne-babalar çocuklarını yönlendirmediklerini ancak çocukların oyuncakçıya gittiklerinde bile cinsiyetlerine uygun oyuncaklara yöneldiklerini belirtmektedirler. Zaten bir erkek çocuğunun bebekle oynamak istemesine de makul bakılamayacağını, doğrusunun daha küçük yaşlarda cinsiyetlerine uygun davranışlar geliştirmesine yardımcı olunması olduğunu belirtiyorlar.

“Oğlum oyuncakçada hemen arabalara yöneliyor. Bizim hiç yönlendirmemiz olmadı. İlgisini arabalar çekiyor. Kızım da bebeklerle oynar, hiç abisinin oyuncaklarına özenmez.”(38 yaşında çalışan kadın, üniversite mezunu, eşi polis memuru)

“Oğlumu bir gün evcilik oynarken gördüm bir akrabamızın kızıyla, elinde de bebek vardı. Hemen uzaklaştırdım onu oyundan. Elinden aldım bebeği attım, biraz da kızdım. Erkek çocuğunun elinde bebeğin ne işi var. Sonra başımıza bir iş açılmasın.”(37 yaşında çalışan kadın, üniversite mezunu, eşi bilgisayar programcısı)

BÖLÜM 5: SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde; araştırma bulgularından yola çıkılarak kadının, erkeğin aile içindeki sorumluluklara bakışı, paylaşımları ve ailelerin çocuk yetiştirme konusundaki davranışlarına yönelik eleştiriler ve öneriler yer almaktadır.

Kadına bakış açısı daha çocuk yaşta oluşturulan toplumlarda bu bakış açısı genellikle kadının aleyhine olmaktadır. Ve “kadın olmak”; sürekli diğerlerini düşünmek, başkaları için uğraşmak, onları mutlu etmeye çalışmaktır. Erkek egemen toplumlarda çocuklar bu öğretilerle yetiştirilir ve bizler de bu şekilde yetiştirildik. Kendini düşünmek, kendi isteğini yerine getirmek, kendine zaman ayırmak..Tüm bu kavramlar annelerimize oldukça uzaktı. En büyük ayıp, en büyük bencillikti...Ve ne yazık ki günümüzde de bir çok kadına hala uzak bu kavramlar.

Sosyo-ekonomik kültürel yapısı her ne olursa olsun kadınıımız, hala aynı “Kadın” kimliğini üzerinden tam atabilmiş değil. Koca koca şirketlerde yöneticilik yapan kadınıımız, yine de kısıtlı olan “kendine özel” vaktini, kendisinden beklenenler doğrultusunda, başkalarını mutlu etmeye ayırmak durumunda..Türk erkeğinin kafa yapısını değiştirmedikçe sonuca tam ulaşmamız da mümkün gözüküyor...Ancak onlara iç gözü kazandırmadan önce kadınlarımıza içgörü kazandırmak ve haklarının bilincinde, kendilerinin farkında birer birey olmalarını sağlamak gereklidir.

Öncelikle kanıksamış olduğumuz değerleri gözden geçirmeliyiz..Nedir bu değerler? Toplumun değerleri başta olmak üzere, anne olma değerleri ve yanısıra kadın olma değerleri..Tüm bu özümsemiş değerleri gözden geçirip, enine boyuna sorgulamak gerek! Bir kadının (bir insanın!) mutlu ve verimli olabilmesi için, başkalarına ayırdığı kadar, kendine de zaman ayırabilmesi, kendi isteklerine de kulak vermesi gerekir..

Yaptığımız yemekler beğenilince mutluluk duymak, beğenilmeyince hüzünlenmek ya da strese girmek, horlanmak olmamalı yaşamın bize sundukları.

Bize öğretilen ve kabul edilemez olan bencilliğin aslında bazı durumlarda hayatımızı kolaylaştırdığını anlamalıyız. Bencillik, bu anlamda çok da kötü bir kavram değil! Ben önce “BEN”i mutlu etmeliyim ki; etrafımdakileri daha fazla mutlu edebileyim! İşin sırrı burada...

Kendine ait özel zamana ihtiyacı olduğunu benimsemiş olmak gerek! Terbiye ve eğitimle kanıksamış olduğumuz aile ve toplum değerlerini, kendi yaşamsal sonuç ve değerlerimizle yeni baştan harmanlamak ve yeniden yapılandırmak gerekir..

Yıllarca bağımlı yaşanan onay ihtiyacından arındıktan sonra, gerek kendimizle, gerekse başkalarıyla sürdüreceğimiz çalışmalardan sonra ilk başvuracağımız mercii; kendi öz onay, kendi iç huzur ve dengemiz olmalıdır.

Annelik rolüne girmiş olan kadınlar için bu daha da geçerli olmalıdır. Çünkü anne olduktan sonra kadının yaşamı daha da ağırlaşıyor. Mutlu etmesi gereken insanların sayısı giderek artıyor. Evlilikle birlikte eşi ve yeni ailesi, doğumla birlikte çocuklar...Diğer insanların onu mutlu etmesi için bir gereklilik yok. Toplum özellikle anne olan kadını çok büyük fedakarlıkların içine itiyor. Kendinden vaz geçip onun için belirlenmiş kalıpların içine girecek ve bu şekilde mutlu olmaya çalışacak.

Anne olmak aslında büyük bir yük. Öncelikle ona kazandırılan "kutsiyet" kadınların panik olmasına neden oluyor. Hatta bu panikten daha da öte bir hal alıyor ve "suçluluk duygusu" haline geliyor. Bu suçluluk duygusu daha bebek doğmadan ortaya çıkıyor. Örneğin hamile bir kadın biraz çayı fazla içse "Eyvah, çayı fazla içtim, acaba bebeğe bir şey olur mu" diye kendini suçlar hemen. Doğum şekli de bir çok kadını suçluluk duygusuna iter. Sezeryenle doğum yapan bir anne, normal doğumdan korktuğu için kendini suçlar yine. O kadar çok nedenle suçluluk duygusuna girer ki anne, saymakla bitmez. Örneğin; sütü kesilmiştir, az emmiştir bebek. Bu doğal bir olgu olduğu halde, bebeğin hastalandığı dönemleri buna yorar. "Az emzirdim ondan oldu" diye düşünür.

Kadın olmak zaten zor toplumumuzda, anne olmak daha da zor. Evlenince birden sorumluluk yumağının içine giren kadın, anne olunca hayatın asıl sorumluluklarını öğreniyor. Birlikte başlayan ama tek başına devam eden bir yaşam haline geliyor evlilik. Bir yastıkta kocanır ama birlikte ev işi ve çocuk bakımı üstlenilmez. "Seninle niye evlendim o zaman ben" der hemen erkek ev işine yardımcı olmasını isteyen karısına. "Evde her işi ben yaparsam seninle niye evlendim, veririm parasını hizmetçiye yapar" lara kadar uzanır tartışmanın sonu. Kırıcı bir hal alır, sadece paylaşım isteyen kadının konuşmasından sonra. Kadınlar da tartışma çıkmasını diye susar ve küçük mutluluklar bulurlar kendilerine. Çocuklar... Onları bakımlarıyla zorlayan ama üzerlerinde istedikleri gibi hakimiyet kurabilecekleri tek alanları. Büyüyene kadara onlarıdır çocukları, ama büyüyünce evlenecekleri kadınların kendileri gibi mutsuz olmaması için nasıl davranmaları gerektiği konusunda sorgulamazlar çoğu kez kendilerini. Ya da geleneksel sisteme ayak uyduran bireyler yetiştirme telaşı içinde olurlar. Yalnızca çocuklarını düşünürler, başkasıyla yaşamı paylaşacaklarını akıllarına getirmezler.

Biraz duyarlı, yapısal olarak eşitliğe uygun, biraz da bu konuda çevresindeki iyi örnekleri görerek onlara özenen erkekler evliliklerinde uyumlu birliktelikleri yakalıyor ve çocuk eğitiminde de eşitlikçi bir yaklaşımı benimsiyorlar.

Kadınlar eğer eşleri paylaşımcı değilse kendilerini mutlu edebilmek için de yine kendileri çabalıyorlar. Kendilerine yaşam felsefesi oluşturuyorlar, uğraşlar buluyorlar.

Ev kadınları, çalışmayan konumunda olmaktan dolayı çok rahatsız. Her işi yapmak zorunda oldukları için de hep yorgunlar. Ekonomik yönden kocalarına bağımlılar bu nedenle hiç bir şeye ses çıkaramıyorlar. Toplumun kurulu düzenini bozmaktan yana korkuları var. Çocuklarını da mevcut düzene göre yetiştirmeyi tercih ediyorlar. Geleneksel düzenin kabul ettiği cinsiyete uygun davranışları çocuklarına kazandırmaya uğraşıyorlar. Ancak cinsiyete uygun davranışın nerede başlayıp, nerede bittiği konusunda bir sınırları yok. Cinselliğini saptırmadan geliştirebilecek bir çocuğun yanı sıra mevcut toplumun belirlediği geleneksel davranışları da geliştirecek bir çocuk yetiştirmek amaçları. Cinsiyetlerinde sapma olacak diye geleneklere de körü körüne bağlanıyorlar. Erkek duygusal olursa kıza dönüşecek gibi korkuları var. İnsan olmanın özelliklerini unutmuş, kadın ve erkek olmanın farklılığına takılmış kalmış toplumumuz. Düzeni değiştirmek bir yana bununla ilgili hiçbir bilgiye de açık değiller. Biraz okumuş, üniversite eğitimi almışların dışında “çocuğum paylaşımcı olursa toplumun dışına itilir, ilerde karısına yardım ederse arkadaşları onunla dalga geçer, kızıma ev işi yaptırmayı öğretmezsem kocası onu beğenmez, kızlar çok gezmez, ev içi en güvenli ve gerekli mekandır kızlar için“ gibi daha bir sürü düşünceler uçuşuyor kafalarında. Kadınlar kendi ezilmişliklerine bir kabullenmişlikle sahip çıkarken hem bundan mutsuz, hem de değiştirmek için hiç bir çaba göstermiyorlar. Üstelik gelecek nesli de çağa uygun şekilde yetiştirmek yerine, yüzyıllardan kalma geleneklere göre yetiştirmeyi uygun görüyorlar.

Erkekler eğitilmiş kadına göre de eğitimsiz kadına göre de daha üst konumda olmaya devam edecekler. Kayınvalidelerine oğullarını nazlı yetiştirdikleri için kızan kadınlar kendi oğullarını da aynı şekilde yetiştirmektedirler. Eşleri de onlara bu konuda destek olmakta ve çocukların geleneksel kurallara göre büyütölmelerini sağlamaktadırlar.

Bu sistem içinde büyüyen çocuklar yetişkin olduklarında ya sistemi devam ettirecek birer nefer olurlar ya da çevrelerindeki değişikliğin farkına varıp, duyarlılıklarını geliştirenler eşitlikçi bir yaşam sürerler.

Toplumun yapısı ataerkil diye, kadın aleyhine bile olsa bunu sürdürmeye devam eden kadınların düşünce ve davranış yapısının değişmesi gerekiyor. Önce kadınların bilinçlenip, gelecek neslin eşitlikçi olduğu zaman mutlu olabileceği fikrini yerleştirmek gerek beyinlere.

Sonra erkeklere insan olmanın ne olduğunu, cinsiyetten önce insanlığı öğretmenin gerekliliğini kavratmak gerek.

İnsanın dünyada iki cins olarak varolduğuna kimse karşı çıkamaz, bu biyolojik bir gerçektir. Belli sınırlara kadar zaten doğal olarak belirli davranışları içeren çocuk yetiştirme modelleri uygulanıyor. Cinsiyetinin farkına vardıldıktan sonra bir cinsiyeti üstün, diğeri gereksiz kılmak niye? Yine kendi cinsiyetinin çerçevesiyle hayatını devam ettirmesi sağlanır, ancak insan olmanın verdiği eşitliği unutturmamak gerekir.

Yetiştirilecek çocuklar geleceğın yetişkin insanları. Bizler nasıl yoğurursak sonuçta ona göre bir hamur çıkar ortaya. Hamura eşitlik koyarsanız bununla yoğrulur, herkesi memnun eder, kendi de memnun bir yaşam sürer.

Yetiştirirken cinsiyetin biyolojik sınırlarının dışına çıkarak sosyal ortamını eşitlikten uzak bir şekilde yapılandırmaya çalışırsak hem bireyin kendine hem de topluma zararlı insanlar yetiştirmiş olacağımızı aklımızdan çıkarmamız gerekir. Benliğine saygı duyularak yetiştirilen çocuklar ilerideki yaşamlarında da hem kendilerine hem de karşılarındaki kişiye saygı duyarlar.

GÖRÜŞME ANKETİ

Meslek/İş:

Eğitim Düzeyi:

Yaş:

Evlenme Yaşı:

Çocuk Sayısı ve Yaşları:

Eşinin Yaşı/Mesleği:

- 1- Sizin ailenizde ev ve çocuk bakımına ilişkin sorumlulukların dağılımı nasıldır? Bu durumdan memnun musunuz, neden?
- 2- Evlilik yaşamınızı nasıl değiştirdi? Zorlaştırdı mı, kolaylaştırdı mı? Hangi açılardan kolaylaştırdı ya da zorlaştırdı?
- 3- İleride çocuğunuzun (kız/erkek) hangi mesleği seçmesini istersiniz?
- 4- Sizin ailenizde kız/erkek çocukların oyuncakları farklılaşmakta mıdır? Nasıl?
- 5- Sizin anne ve babanızın kız ve erkek çocuklarına gösterdiği davranış biçimleri ile, sizin kendi kız ve erkek çocuklarınıza gösterdiğiniz davranış biçimlerinin farklılaştığını düşünüyor musunuz? Hangi açılardan?
- 6- Çocuklara ait sorumluluklarınız özel yaşamınızı nasıl etkiliyor? Çocuk sahibi olmaktan dolayı yapmak isteyip yapamadığınız şeyler var mı?
- 7- Çocuğunuza yeterince zaman ayırdığınızı düşünüyor musunuz? Kız ve erkek çocuklarınıza ayırdığınız zaman değişmekte midir? Neden?
- 8- Kız ve erkek çocukların kendi cinsiyetlerine uygun davranışlar göstermesi için neler yapılması gerekir, bunları uyguladığınızı düşünüyor musunuz?

KAYNAKLAR

AGACINSKI Sylviane, Cinsiyetler Siyaseti, Çeviri: İsmail Yerguz, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 1998

ALTUĞ F. Betül, ÖZKEN İshak; “Bilişsel Gelişmede Ailenin Yeri”, Psikiyatri Bülteni, Cilt 4, Sayı 2, 96 sayfa, Ankara, 1996

ARSLAN Şengül Altan; Ders Kitaplarında Cinsiyetçilik, Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 2000, 130 sayfa.

ATABEK Erdal, Erken Büyüyen Çocuklar-Günümüzün Ergenleri-, Altın Kitaplar Yayınevi, 2. Basım, İstanbul, 2002

AYDOĞMUŞ K., Baltaş A., Baltaş Z., Davaslıgil Ü., Güngörmüş O., Konuk E., Korkmazlar Ü., Köknel Ö., Navaro L., Oktay A., Razon N., Yavuzer H.; Ana-Baba Okulu, Remzi Kitabevi, 10. Basım, İstanbul, 2003, 256 sayfa.

AYTAÇ Serpil, Çalışma Yaşamında Kadın, Kadın Sağlığı ve Sorunları Ders Notları, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, <http://www20.uludag.edu.tr/~nazan/2077-10.html>

BAYDEMİR Nuşin Sarımurat, Eşler Arası İlişkide Cinsiyet Rollerini, Cinsiyet ve Psikiyatri, 7. Anadolu Psikiyatri Günleri, İnönü Üniversitesi Psikiyatri AD-Psikiyatri Derneği, Malatya, 1998

BİRKÖK Cüneyt, Toplumsal Cinsiyet ve Cinsellik (Kaynak: Anthony Giddens. Sosyoloji, -Yayına Hazırlayanlar: Hüseyin Özel, Cemal Güzel-, Ankara, 2000, sf.96 vd.); www.birkok.net

BORA Aksu-GÜNAL Asena, 90’larda Türkiye’de Feminizm, İletişim Yayınları, İstanbul 2002

CEYHUN Birsen, ÇEVİK Abdülkadir;”Gelişen Türkiye’de Babalar ve Aile İçinde Değişen Roller: Psikodinamik Bir Değerlendirme,Psikiyatri Bülteni,Cilt 2, Sayı 3, 144 sayfa, Ankara, 1993

ÇELEBİ Nilgün, TOKUROĞLU Belma, BARAN Aylin, Bağımsız İşyeri Sahibi Kadınların Aile ve İş İlişkileri, Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı, Söğüt Yayıncılık ve Sosyal-İktisadi Araştırmalar Merkezi, Ankara, 1993

DODSON Fitzhugh, Çocuk Yaşken Eğilir-Doğumdan Altı Yaşa Kadar Çocuk Bakımı ve Eğitimi, Çeviri: Seçkin Selvi, 5. Basım, Özgür Yayınları, İstanbul, 1997

ERGÜN Mustafa, Bilimsel Araştırma Yöntemleri, Akdeniz Üniversitesi, 2004, <http://www.egitim.aku.edu.tr/arastirma> etigi.ppt

ERSOY Özlem, ŞAHİN Fatma Tezel, 0-6 Yaş Döneminde Anne-Baba Eğitiminin Önemi, Mesleki Eğitim Dergisi1 (1), 1999:58-62

FABER Adele-MAZLISH Elaine, Çocuklarla İletişim-Çocuklar Nasıl Konuşursak Bizi Dinler ve Nasıl Dinlersek Bizimle Konuşurlar, Çev: İpek van den Born, Kuraldışı Yayıncılık, İstanbul 2003

FRENCH Marilyn, Kadınlara Karşı Savaş, Metis Yayıncılık, İstanbul, 1993

GABAY Reyna Rina, Annelerde Sosyal Destek, Çocuk Yetiştirme Stresi ve Çocukla İlgili Sorunlarla Başa Çıkma Biçimlerinin İncelenmesi, Yüksek Lisan Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji ABD, İzmir, 1989, 84 sayfa.

GÖKKAYA Füsün, Anne-Babaların Cinsiyet Rolü Algıları ve Cinsiyete Uygun Çocuk Yetiştirme Eğilimleri ile Okul Öncesi Çocuklarının Cinsiyet Rolü Gelişimi (Oyuncak Tercihi İle) Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji ABD, İzmir, 1994, 157 sayfa.

GÖRMEZ Kemal ve ark., Aile İçinde ve Toplumsal Alanda Şiddet, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, Bilim Serisi 113, Ankara, 1998

GÖLE Nilüfer, Modern Mahrem-Medeniyet ve Örtünme, Metis Yayınları, 7. Basım, İstanbul, 2001

GREER Germaine, İğdiş Edilmiş Kadın, Pencere Yayınları, İstanbul, 1996

KAPIZ Serap Özen, Mesleki Sosyalleşmenin Çocuklar Üzerine Etkileri, Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, İnsan Kaynakları Cilt:5 Sayı:2, 2004, www.isguc.org

KAYNAR Neşe Demirkaya, Çocuklardaki Travmatik Kazalar İle Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumları Arasındaki İlişki, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Hemşirelik Anabilim Dalı, İstanbul, 2001, 67 sayfa.

KILIÇ Zafer, Muhteşem “Aptal” Erkekler, An Yayıncılık, 2. Baskı, İstanbul, 2003

KISAÇ İbrahim, Erkeklik Rolü Normları, Mesleki Eğitim Dergisi 1 (2): 79-89, 1999, www.mef.gazi.edu.tr

MACKENZIE Robert j., Çocuğunuza Sınır Koyma, Çev: Dr. Hande Gürel, HYB Yayıncılık, Ankara, 2000, 340 sayfa.

MARANGOZ Gülşen, Aile Yapıları ve Çocuk, Kültür Ocağı Vakfı Bülteni, Sayı 1, 2003, www.kocav.org.tr

MIZRAKÇI Şule, Annelerin Çocuk Yetiştirme Tutumlarına Etki Eden Faktörler: Demografik Özellikleri, Kendi Yetiştiriliş Tarzları, Çocuk Gelişimine İlişkin Bilgi Düzeyleri ve Çocuğun Mizacına İlişkin Algıları, Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji ABD, İzmir, 1994, 150 sayfa.

ÖMEROĞLU Fatma, Okul Öncesi Dönemde Çocuğun Terbiyesinde Annenin Rolü ve Annelerin Çocuk Yetiştirme Tutumları (Anne Tutumlarının Demografik Bilgilere Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bir Araştırma), Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Medeniyeti ve Sosyal Bilimler ABD-Din Eğitimi Bilim Dalı,
İstanbul, 1996, 188 sayfa.

ÖZEN Serap Kapız, Mesleki Sosyalleşmenin Çocuklar Üzerine Etkileri, Endüstri İlişkileri ve
İnsan kaynakları E-Dergi, Cilt: 5, Sayı: 2, www.isguc.org

ÖZNEL Nur, “İslam Ülkelerinde Aile”, Aile Politikaları-Karşılaştırmalı Ülkeler Panoraması-,
Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, Ankara, 1991

PESESCHKIAN Nossrat, Günlük Yaşamın Psikoterapisi, Edt: Doç. Dr. Hülya Fışiloğlu, Çev:
Kıvılcım Teksöz, Beyaz Yayınları, İstanbul, 2002

REİD Fatma Torun, Unutkan Erkekler “Hadileyen” Anneler-Yaşamın İçinden Psikoloji,
Sistem Yayıncılık, İstanbul, 2002

SEVİLKAN Şencan, “Ailenin Psikososyal Ortamı”, 2004, <http://www.kadinlar.com/cocuklar>

ŞEMİN Rafia Uğurel, Gençlik Psikolojisi, Remzi Kitabevi, 3. Basım, İstanbul, 1992
ANKARA

TEZCAN Mahmut, Kültür Kişilik (Psikolojik Antropoloji), Bilim Yayınları, Ankara, 1987

TÜRKBAY Tümer, AKIN Rıdvan, SÖHMEN Gülay, SÖHMEN Teoman, Aile Tutumları ve
Çocuk Gelişimi Üzerine Etkileri, 2004, www.gata.edu.tr

UĞURLU Ozanser, Kadınlar-Aşk Güzellik ve Mutlu Bir Hayat, Remzi Kitabevi, İstanbul,
2002:19-20

YAVUZER Haluk, Çocuk Eğitimi El Kitabı, 16. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2003,176
sayfa.

WHITING Beatrice B., Altı Kültürde Çocuk Yetiştirme İncelemeleri, Çev: Zafer İlbars,
Antropoloji Dergisi, A. Ü. Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları, Sayı:9 Ankara, 1990:57

(1) <http://www.abone.superonline.com/senocakbiyo/ktpag.htm>.

(2) <http://www.kssgm.gov.tr/cedawrapor.html>

ÖZET

Ebeveynlerin çocuklarını yetiştirmedeki davranışları çocukların yaşamını olumlu veya olumsuz yönde etkileyecektir.

Geleneksel metodlarla yetiştirilen çocuklar gelişen ve değişen global dünyada topluma uyum sağlayamayacaklar ve mutlu ve başarılı evlilikler elde edemeyeceklerdir. Çünkü geleneksel modelde toplum içinde kadın ve erkek eşit değildi.

Cinsiyetçi davranışa sahip ebeveynler çocuklarının gelecekte karşı cinse karşı samimiyetsiz olmalarına ve mutsuz ilişkiler kurmalarına neden olacaktır. Ne yazık ki, geleneksel modeller hala kullanılmaktadır. Bu araştırmanın amacı bu geleneksel metodların hala kullanıldığını göstermek ve yeni modern modellere yol göstermektir. 30 kişi ile görüşme yapılarak ve literatürlerden veriler toplanarak öneri ve yorumlar yapılmıştır.

“Çocuk Yetiştirme Modellerinde Cinsiyetçi Yaklaşımlar” konulu Yüksek Lisans Projesinin özetidir.

Rabia Onur Cansız

Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Kadın Çalışmaları Tezsiz Yüksek Lisans

SUMMARY

Parents' behavior on growing their children up will influence positively or negatively on children's life. Children who were grown up by traditional methods, will not have adaptation to society in the altering and improving global world, and will not have happy and successful marriage, because, in the society women and man are not equal in the traditional model.

Parents having gender behavior will lead their children to be not intimate with the opposite establish unhappy relationships in the future. Unfortunately, traditional models are still in use.

The aim of this research is to these traditional methods are still in use show that and to show the way for new modern models. Comments and suggestions were made by making interview with 30 person and collecting data from literatures.

RABIA ONUR CANSIZ